

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota T 150477

Inventar 805232

EDITURA LIGEI PENTRU LIBERAREA BASARABIEI

A. FRUNZA

0
BD 135 218

ROMÂNIA MARE

Mazil din Codrii Băcului.

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, F. GÖBL FII
19, STRADA REGALĂ, 19
1915.

Biblioteca Centrală
București
Cota
Inventar

I 150474

805232

699/96

4

RC 137/12

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C805232

Către D-l Z. Arbore

Iubite Prietene,

Cred că sunt deja vr'o 45 de ani, — dacă nu și mai bine, — de când te războiești într'una, în contra țarismului și pentru biata noastră Basarabie, crezând poate nu odată că la rusofobia, de care părea atât de cuprinsă societatea noastră până ieri, vei fi contribuit și D-ta cu ceva... Ce greșală, ce desamăgire amarnică!... Să crezi că această «rusofobie» putea să fie ceva statornic, real! Să crezi că la această rusofobie e destul să contribui cu lumina, cu rațiunea!...

Nu-i bine, nu-i frumos când se laudă cineva, o recunosc, dar de data asta am să mă laud și eu! În multe prostii am crezut în viața mea, dar în rusofobia românească... nu, m'a păxit D-zeu!.. Ba, cu cât a fost mai bogat vocabularul clișeului de înjurături la adresa «amicei» de axi, cu atât am crezut mai puțin.

Imi scrii axi să «contribui» și eu, să încerc și eu a arunca o «scânteie de lumină» asupra întunerecului, care se lasă din ce în ce peste țara noastră, «să căutăm a lumina» judecata rătăcită, etc., etc.

Lumină acolo unde nu mai sunt ochi! Judecată acolo unde n'a mai rămas decât stomachul!...

Îți trimit manuscrisul, și te las să faci cu el ce vrei. Am convingerea că de frigurile sinuciderei nu se vindecă așa de ușor nici țările, cum nu se vindecă nici indivizii.

Incât...

Cred că-ți aduci aminte de proverbul rusesc: «în companie, cu plăcere, s'a spânzurat și jidanul».

Incât, odată cu Țara ne-om spânzura și noi cu D-ta, dacă nu cu «plăcere», dar cel puțin în toată liniștea, căci altceva mai bun de făcut, de sigur, n'o să găsim.

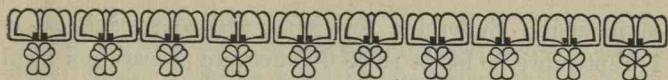
Sau poate că... tot a mai rămas un D-zeu și pentru români... Da, negreșit... «fără credință nu-i mântuire...» și cu cât mai întunecoase par căile acestei D-zeiri, cu atât trebuie să credem mai mult.

Da, nu noi suntem, nici cei dintâi, nici cei din urmă, cari în momentul suprem am crezut...

Îți mărturisesc că eu, cel puțin, cred, — cred într'un D-zeu ale cărui căi sunt în adevăr întunecoase, dar cari curând-curând se vor lumina, cum s'au mai luminat de altfel... Iar numele acelu D-zeu... nu te aștepta nici la Iehova, nici Sabaoth. Acest D-zeu nu-i așa de departe și se numește Hindenburg! El ne va salva în curând și de alianța cu Sf. Rusie, el ne va reda, — dacă o vom vroi, și sârmana noastră Basarabie.

Cu această credință te salut, dorindu-ți cele bune.

A. F.

I.

IDEALUL NAȚIONAL

Adversus hostem
aeterna auctoritas...

Se înțelege, idealurile, aspirațiunile, visurile, susceptibilitățile naționale etc. sunt generale în ziua de azi, și toate sfărâmăturile neamurilor, câte prin vitregia vremurilor, s'au văzut stinghere pe această lume, simt azi o simpatie deosebită, o putere de atracțiune aproape irezistibilă, fiecare către sâmburele de unde se trage. Mai ales însă de când cu războiul European, atracțiunea aceasta devine în adevăr generală, aproape irezistibilă și se observă chiar pe unde ne-am aștepta mai puțin, pe unde mai că n'ar mai părea de loc de dorit, amenințând într'o vreme să desființeze și puținele *conglomerate etnice*, la a căror formare n'a prezidat decât *respectul reciproc etnic* cel mai larg, decât buna înțelegere și dorința cea mai aprinsă a *libertății comune*... N'am garanta despre cele ce se vor fi petrecând azi în Statele Unite sau alte părți din America, unde dealtfel, și din cauza depărtării și din alte cauze, multe ni se par ciudate; dar despre Șvițera ne putem informa ori când. Și reese ceva aproape de necrezut, aproape revoltător, dar explicabil... Adevărul e,

că populația Șvițerei a fost, — și mai ales până pe la 1 Septembrie, — într'o stare de enervare pe care noi n'am fi putut-o bănuî, că fiecare naționalitate din această țară trăia (și trăiește poate încă) cu speranțele și suferințele surorii sale de peste frontieră, și că adevărate uri izbucneau din când în când între concetățenii cari au uimit lumea prin solidaritatea și disciplina lor de stat. Adevărul e că populația germană era acuzată, — și cu drept cuvânt, — că nu-și poate stăpâni simpatiile sale pentru «Keiser» pe când cea franceză ținea *pe față* cu sora sa de peste Jura, ba mai «atrăgea» în partea sa populația italiană, iar aceasta pe cea retoromana... amenințând aproape cu *ruperea* unității de stat, considerat de elvețieni ei înșiși ca cea mai superioară formă de conviețuire omenească, și pentru care s'a cheltuit atâta amar de muncă, de bravură, de avânt generos, de energie. 1)

Lucrul, zic, nu-i de mirare: această atracțiune nu-i o simplă expresiune a capriciului, nu-i numai dorința inconștientă de contact între indivizi și grupuri de aceeași specie; e necesitatea colaborării în lupta pentru existență,

1) Istoria războaielor din ultimii ani se poate să ne mai păstreze multe amănunte de tot curioase și neașteptate. Așa se va dovedi, poate, odată, că pe timpul războiului II Balcanic, pe când regimentele bulgărești luptau din răspuțeri în contra foștilor aliați, departe de aceste lupte, cu canonadele și grozăviile lor, departe de tot... aproape pe cealaltă lume, — în pădurile și coclaurile M. Athos — mânăstirea bulgărească *Zograf* ducea un război tot așa de crâncen; cu mânăstirea sârbă *Chilindar* și alte câteva mânăstiri și schituri grecești din apropiere: *Castamonit*, *Dochiar*, *Esphigmen*, *Vatoped* etc.; și pe când cei bătrâni, închiși în biserici și îmbrăcați în odăjdii sfinte implorau cu lacrimi pe zeul armelor, cei tineri, înarmați cu ghioage și târnăcoape, țineau piept dușmanului la marginea pădurei. Adesea luptele se încingeau corp la corp, și pletele călugărești, — adesea caiere întregi, — zburau în aer ca jertfă pioasă în onoarea fiorosului Amant al Afroditei.

pe care izolarea între grup și grup o fac aproape imposibilă: specia e redusă altfel la pierderi și scăderi incalculabile, și a ajuns azi aproape o axiomă, că neamurile se pot desvolta și contribui la patrimoniul comun al umanității numai cu forțele lor concentrate și numai sub forma lor specific etnică, sub haina specifică a geniului național, a limbei și a. m. d. Și acest ideal e azi mobilul celor mai mari străduinți, și neamurile cele mai obscure și mai sărace încep a se pregăti și ele pentru lupta supremă, căci vor să trăiască și ele sub acest soare, să însemne ceva... să respire mai liber, să contribuie și ele la «patrimoniul» comun al Omenirei...

Și atunci... ce-i de mirare dacă vom fi având și noi asemenea năzuinți, dacă vom fi căutând și noi să «respirăm» mai liber, să «contribuim» etc., etc.? ...

Și aceasta cu atât mai mult, cu cât, — și aici trebuie să spunem adevărul, amarnicul adevăr, — cu cât puține popoare au fost mai împărțite și mai împrăștiate decât poporul nostru, puține ființi au simțit acea durere acută a izolării și înstrăinării, pe care o cunoaștem noi, românii. Ba s'ar putea zice cu siguranță, că nu-i, din câte cel puțin și-a bătut Dumnezeu joc pe această lume, — nu-i neam de oameni, afară de poloni, de ovrei și poate de bietii țigani, cari să fi fost mai împrăștiați decât noi pe acest pământ, să fi suferit, cât am suferit noi, românii.

Ba mai nu știi încă, dacă ar avea ce ne invidia chiar aceștia... În adevăr, pe țigani i-a scutit bunul Dumnezeu cel puțin de cusurul conștiinței, i-a scutit și de invidie... Ovreii are în această lume cel puțin supremația banului, și aceasta l-a consolat și-l va consola încă. Polonii au egemonia morală a uneia din cele mai însemnate ramuri ale omenirei, a ginței slave și grozăvia suferințelor și tragemul soartei acestui mare popor îi mențin și mai mult

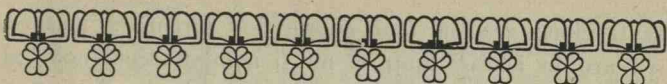

acest prestigiu moral, îl susțin în lupta seculară cu această soartă vitregă.

Dar noi?... Noi ce «egemonii» am exercitat vr'odată măcar în munții și sărmancele noastre bărăgane? Ce trecut am avut și cine a cunoscut vreodată acest trecut? Cine a văzut monumentele... vr'o urmă măcar a acestui trecut, vr'o urmă a luptelor grele și nepregetate cu barbaria și întunerecul? Cine s'a interesat de limba noastră, cine a cunoscut suferințele noastre, cine a înțeles doina noastră?... Cine?

Și totuși soarta nu ne-a părăsit chiar cu totul, și un mare noroc ne lovi dela o vreme și pe noi, un noroc cum nu-l avură până azi încă nici țiganii, nu-l avură nici polonii, nici bieții jidani.*Să-l vedem.

II.

UN NOROC

Intâmplător află bătrâna Europă că există unde-va, departe de tot, cam pe unde au fost o vreme Sciții, — că există un vast pașalic turcesc, aproape uitat de turci și devenit vrainste liberă a rușilor și austriacilor, — pașalic cu un pământ fertil, dar lăsat pradă spinilor, cu o populație de iloți latini recăzuți aproape în barbarie și decimați de foame și de epidemii, cu o aristocrație eterogenă, — cu o vechime cei mai mulți de o zi, — dar mândră și crudă cu robii ei. Iar peste tot acest pașalic, brațul suveran al stăpânului din afară și întunericul care încătușează voința și omoară munca.

Ce poate dăinui în asemenea mediu și asemenea întunerec, decât bruta fără inimă și frâu, sau chinurile ființei, care și-a păstrat cum-va urmă de chip omenesc ?

Mai n'a existat European, din câți-au vizitat țara noastră acum vre-o 70 — 100 de ani, care să-și fi putut reține disprețul față de boierimea noastră, atât de mândră și trufașă față de cei slabi și mici, atât de mică și reptiliană față de cei mari. N'a fost un sigur European cult, care

să fi rămas rece în fața suferințelor țărânilor noastre, și care în același timp să nu fi admirat tipul nobil al latinului, păstrat încă în această țărânilă a noastră și caracterul blajin și ospitalier, rămas proverbial, al țărănilor noștri 1).

Europa se hotărî de astă dată să facă și ea ceiace nu prea a făcut-o mai nici odată, — să facă și ea o faptă bună: bătrâna și egoistă Europa se hotărî să facă din acel pașalic turcesc, să facă din neamul valachilor un *stat!*.. Din cari «valachi» și ce fel de stat, — asta nimeni deocamdată n'o putea spune; nimeni nu știa, câți și câte feluri de valachi există în lume, și nici statul nu putea răsări într'o zi...

Lăsăm pe alții să cântărească exact, câte se datoresc, la înființarea acestui stat, împrejurărilor istorice obiective, câte buneii voinți a unora, sau cum-va releii voinți a altora, câte întâmplărei, norocului, etc.

Destul că norocul a fost, și încă un noroc colosal!

Stat! De sine stătător sau aproape de sine stătător, cu facultatea de a trăi pentru *dânsul* și pentru *fiii lui*. Ai *lui!*.. Câte posibilități nu conțineau într'înșii acești termeni: liber, de sine stătător!.. Câte visuri, câte îndrezneli realizabile în aceste singure 2 cuvinte! Numai noi, cei pățiți, noi cari suferiserăm robia, puteam înțelege toată dătătoarea de vârtej fericire a acestei libertăți, a acestor posibilități, planuri, visuri, îndrezneli! În adevăr, o nouă eră sosise...

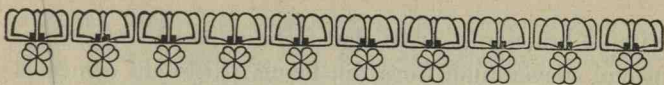
1) Rușii apreciază foarte mult și ei pe români, dar se înțelege, în felul lor; în special iată caracteristica moldovenilor, pe care o găsim de obicei prin toate manualele lor de geografie: oameni buni, blajini, mai ales primitivi; nu te lasă să pleci din casa lor până nu te-or îmbăta, — pentru care scop se îmbată și ei însiși, și bărbat și femeie...

Ce e drept, acest stat nu erà cine știe ce lucru mare, nu coprindea mai ales nici jumătate din neamul românilor, cari mai cu știrea, mai fără știrea lui D-zeu, se răspândiseră deja pe unde nu se aștepta nimeni, și «plăteau bir», adecă vegetau sub vre-o 4—5 juguri deosebite. Noul stat coprindea numai vre-o treime și ceva din români, dar ce are a face? Acum știm noi ce o să facem, știm noi cum să ne unim, ne «regăsim» noi odată, când deja avem cu noi pe oameni și pe D-zeu!.. Că sântem așa de puțini? Că sântem o țară mică?.. Dar când această «țărișoară» va aveà altă soartă, când va aveà altă stăpânire, când se va conduce de alte principii, această țară mică va produce minuni; căci va puteà coprinde o populație înzecită, va deveni o putere, va uimi lumea prin forța însutită a muncii și geniului!

Acum când am devenit oarecum sâmburele, punctul central, spre care vor *gravita* românii de pretutindeni,— toți românii, — acumă să nu știm noi ce-i de făcut?..

Deci la muncă! De aci încolo nu ne va mai tieni nici hrana, nici odihna, până nu vom împărtăși fericirea noastră cu frații cari sufăr sub atâtea juguri. Așa se judeca, așa se visa, paremi-se, pe acea vreme, dar... Să vedem ce-i cu acest «dar».

III

UN „DAR“.

Sosise în adevăr o «eră nouă». Bătrâna și egoista Europă făcuse, în adevăr, o treabă bună și nu refuză chiar să-și completeze cu totul opera. Se interesă deci mai de aproape de întinderea munților și bărănelor valache, numără brațele locuitorilor și ne deschise credite....

Pe un preț de nimic apoi această mercantilă Europă ne deschide universitățile și laboratoriile sale, ne pune la îndemână știința și minunile tehnicei, ne oferă tot ce trebuie pentru canalizarea bărănelor, pentru drenarea bălților, utilizarea imenselor bogății ale solului. Pentru un preț de nimic ar fi venit la noi tehnicienii și savanții, într'un singur an ar fi învățat limba și nevoile noastre, în câțiva ani, poate, ne-ar fi deprins cu munca, iar peste alți câțiva ani ar fi rămas poate uimiți ei înșiși de progresele și capacitatea valachilor....

Și niște alți oameni de cât noi,—mai ales niște oameni pățiți cum am fost noi,—parcă ar fi trebuit să facă tocmă așa: ar fi prins cu amândouă mânele darul căzut din cer, s'ar fi pus cu toții pe muncă, ar fi însutit zelul și acti-

vitătea brațelor și ar fi dat fostului pașalic turcesc aspectul adevăratului Corn din fabulă. Niște alți oameni de cât noi n'ar fi pregetat în munca lor, nu s'ar fi liniștit, n'ar fi cunoscut o clipă de odihnă în viața lor, până nu atrăgeau la *opera comună* pe românii din toate unghiurile învecinate...., căci numai forțele asociate ale tuturor capetelor, tuturor brațelor și inimelor unui popor pot da toată măsura geniului și valorii lui fizice în lupta-i, atât de grea.

Dar, ce s'a făcut cu norocul căzut din cer ?

În locul agronomilor fură aduși coafori; în locul inginerilor și igieniştilor — profesori de serimă și dans, în locul mașinelor agricole — mânuși de lux; în locul sondelor — sticlute cu parfumuri și borceanașe cu pomezi.

Și atunci începe a se produce.... aproape toate de odată: în locul plantelor furagere apăru buruiana numită «politică», în locul fermelor-model — cluburile «politice» cu «jurnalele» lor cu durata de câte o zi, în locul muncitorilor cu brațele — ciomăgașii de alegeri; în locul muncitorilor intelectuali — oratori de întruniri. Iar peste tot, în locul bogăției virgine neatinse de barbaria trecutului, maltratarea solului și decăderea vitei de muncă: adică a barbarului autohton cu boul și calul lui.

Și toate aceste după «studii» făcute în străinătate, după călătorii și comisii plătite din buget, căci fără avisul străinătății acum nimic nu se mai făcea. Nici într'o țară din lume jurnalele de modă din Paris n'aveau o clientelă mai numeroasă ca în România.

Ba cerințele «culturale» adică plimbările prin străinătate devin atât de imperioase, că amenință nu numai pluggul și boul, ci până și cloșca (nu-i vorba și cea de aur) și oul de sub cloșcă și reclamau satisfacții imediate.

Atunci se întronă la noi, la drept vorbind, cultul adevărat al stomachului și pielei *subțiri* (afară de pielea o-

brazului), atunci, își făcu apariția în Europa tipul *prințului valah*, produs al erei noi, al României Moderne.

Dar ceiace caracteriză era «nouă», e mai ales «progresul» și mai ales *uimirea* în fața distanței, care ne despărția deja de lumea «veche», ne despărția de «ruginile» învechite, cu lipsa lor de gust (pentru pomezi etc.), cu lipsa cerințelor culturale (jurnale de modă etc.) și a. m. d., și de câte ori se stropia cu puțină apă caldarâmui din fața prefecturei, sau se punea un felinar în dreptul locuinței vreunui mare elector, ne apuca un adevărat delir de admirație față de atâtea inovații și progrese «realizate»...

* * *

Peste toate mai veni și războiul din 77 care chiar că ne zăpăci cu totul... Căci se întâmplă ceva ciudat de tot, extraordinar, ceva la ce chiar că nu se aștepta nimeni: Barbarul adunat din munții și câmpiile lui trecu Dunărea... «Barbarul» o luase la început, la drept vorbind, ușor, crezând că-i glumă: «Să mergem, d-le Căpitan, să sfârșim până în seară; că tare am mai merge pe acasă.» Apoi se înfioră, se zburli ca o fiară: instinctele seculare se treziră deodată în fața sângelui și focului: Barbarul văzu deodată roș dinaintea ochilor, și cu năprăznicia unei puteri elementare dădu buzna înainte, aproape fără știrea lui D-zeu și a oamenilor, pătrunsă în vizuina «ursului» înhăță de gât dihania fioroasă și o arătă Europei încremenite ¹⁾.

---

¹⁾ În Rusia luarea Griviței și mai târziu a Plevnei stârni un adevărat delir: în mijlocul străzii oameni de toate vârstele și condițiile, cunoscute și necunoscute, bărbați și femei, bătrâni și tineri se aruncau în brațe unul altuia, plâneau de bucurie, gesticulau, alergat ca nebunii.

În straturile de jos ale populației din Rusia termenii de *dorobanț*, *curcan*, *românț* au fost o vreme foarte populari, aduși de soldățimea de jos, care a judecat pe români cu măsura dreaptă, obișnuită poporului de jos; dar în saloane și chiar în presă termenii amintiți nu știu dacă sau rostii de 3 ori.

Se înțelege, barbarul nu se alese cu nimic sau se alese cel mult cu vr'o mână sau vr'un picior mai puțin, — țara se alese și ea de o cam dată cu cele 3 județe basarabene pierdute, dar noi, surtucărima, ne aleserăm de tot bine; căci creditul în străinătate ne spori considerabil: sporiră deci cheful și buna dispoziție!...

Și acuma începe adevăratul danț al milioanelor, acuma încep noapțile albe din jurul meselor verzi, acuma înflori mai ales politica, o distracție mai plăcută încă și mai rentabilă de cât toate macalele și stosurile,—începu epoca *adevăratei* «regenărări», o epocă de o neuitată fericire pentru unii, abis și peire pentru alții.

În această epocă memorabilă, pe când avuția generală a țării nu crescuse cu un ban, avuțiile particulare își schimbau titularii în câte o singură noapte: în câte o singură noapte așa zișii boeri erau înlocuiți prin noii «democrați», cari în 24 de ore adesea le furau până și educația lor boerească: adecă cele 20—30 de expresii franțuzești, maniera de a purta monoculul, aroganța față de țăran și a. m. d. «Progresele» erau așa de vertiginoase, că abia le mai putea ține seamă doar țăranul: țăranul mai ales vedea cum se stingeau mărețiile din ajun pe cari le regreta cât regreta o mătrăgună bătută de brumă — și se bucura la venirea celor «noi» cât se bucura la vederea unui scai apărut în ușa bordeiului.

Se înțelege că tot acuma se formulă și definiția preciză — și unică în lume — a așa zișilor *democrați* (și mai ales în antiteză cu conservatori, cu ciocoi), când se dovedi, că, democrat însemnează nu omul *cu anumite convingeri*, mai mult sau mai puțin liberale sau cumva «radicale» etc., ci omul *din popor*, dar cu gusturi, apetituri, idei etc., sau *analoage sau perfect de identice cu*

ale infamului și ruginitului ciocoi, căruia fiul poporului vrea pur și simplu să-i ia moșia, locuința, sau cel puțin haina de deasupra.

Apoi, când faptul fu aproape «îndeplinit», când ciocoimea fu în adevăr aproape despuiată (și asta nu fu greu), începură adevăratele progrese, când noii boieri în câte o săptămână vedeau mai toate restaurantele cafeurile-șantante din Europa și când savanții naționali, prevăzuți cu diurne de rigoare, nu se mai întorceau cu anii de pe la nesfârșitele congrese științifice din întreaga lume.

Acuma pentru întâia dată își văzu *opera sa* și Europa, văzu și ea cele mai elegante costume, acuma pentru întâia dată îi văzură ochi figuri pe cari era scrisă fericirea ideală și mulțumirea unor conștiințe neatinse încă de viermele îndoclei... Acuma reușesc românii noștri să se *afirme*, în adevăr, — cum era expresia obișnuită, — în Europa, acuma croitorii și coaforii din Paris găsesc în sfârșit modele admirabile pentru manechinele de pe ferestre, copiind exact pe «savanții» și «oamenii» de stat din România!

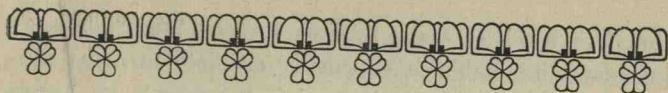
În special epoca dintre anii 1878—86, care mai ales a inspirat pe Caragiale și care s'a încoronat cu gradioasa răscoală țărănească din 88, se poate considera ca epoca eroică a progreselor noastre celor mai uimitoare, când cea mai mare glorie era să știi a trage «chiulul», când cea mai mare rușine era să se afle cum-va că trăești *numai din leafă*, când profesorul care se respecta, venia la școală numai la achitarea mizerabilei «lefe de apostol,» când șeful de biou rou nu-și mai cârpea ciorapii decât la Paris,—adevărata și poate irevocabila *epocă de aur a albăstrimei române!*...

Dar cum rămase cu *poporul*?... Și cum rămase cu *frații*? cum rămase cu aceste două probleme, fără a căror rezolvire devin efemere însăși diurnele și «naftalinele», ba odată însăși existența de stat?

Să vedem, ce s'a făcut mai întâiu pentru popor, apoi pentru «frați»?

IV

„PENTRU POPOR“

Iată o deviză nouă, prin care s'ar putea rezuma activitatea noastră dela o vreme încoace.

În adevăr, orice s'ar zice despre egoismul firesc omului, în definitiv omul nu-i fiară; și când e bună dispoziție și când stomachul digerează așa de bine și așa de mult, inima devine dela sine mai largă, dela sine expansiunile cele mai altruiste își găsesc intrare în aceste inimi. În definitiv: avuția, mulțumirea; și apoi celelalte: sentimente largi, noblețea sufletească ș. a. m. d.

Se treziră deci sentimentele pentru popor... Și orice s'ar zice iarăși despre egoismul de clasă, interese etc., îndoioșarea în fața înfiorătoarei mizerii a țăranului câte odată n'a lipsit. Ba uneori lacrimi de adevărate dureri păreau a izvorî din ochii, cari încă nu pândiseră în viața lor decât vreo comandă de niscaiva naftalină sau măcar o diurnă de o sută de lei.

Ba când îi căuta bine, mai o jumătate din cât s'a scris și din cât s'a vorbit în l. română în ultimii vr'o 40 și ceva de ani, s'a scris și s'a vorbit despre și pentru ță-

ran. Dar așa-i, se vede, în firea însăși a lucrurilor, așa-i influența inevitabilă a supeurilor aranjate în urma ultimei «încasări» și a gologanului întrevăzut cu coada ochiului și șters cu mâna stângă din buzunarul vecinului: influența aceasta e dezaastroasă pentru unele funcțiuni ale creierului, și omul, care cu o zi înainte se arătase «geniu» în atâtea «afaceri» mari,—când venea la «întrunire» sau mai ales când lua condeiu...

Nu-i de loc de invidiat soarta viitorului istoric, care va încerca vr'un studiu mai amănunțit al acestei epoci, căci va trebui să-și strice iremediabil stomachul sărmanul, dacă va căuta să urmărească mai cu deamănuntul toate insanitățile debitate de ilustrațiile timpului despre «talpa țării», despre «puterea de viață a acestui popor nenorocit» și a. m. d., și cred că n'a existat încă literatură ciobotărească pe acest glob, comparabilă măcar dede parte cu proza plată și necioplită a oamenilor în redingotă-șic, cari au «supat» în cele mai elegante cabareuri ale Parisului.

Dar pe când toți se întreceau în iubire pentru popor, realitatea, adică *sinceritatea* acestei iubiri se manifesta mai clar mai ales în următoarele împrejurări: era destul, de ex., să se adune 7—8 hotentoți în fața primăriei, pentru vr'o petiție în contra arendașului, și iubirea pentru popor se și arăta îndată: «*comuna primejdie, nu răspund județ, rog două companii soldați*»,—telegrafia cio-coiașul fricos tocmai la București, crezând că soldații au aripi. «*Un batal Ion vânători*», — se adresa la reședința județului democratul iubitor de popor, mult mai inteligent, fără să catadixască măcar să încerce o înțelegere cu oamenii, recurgând la mijloace omenești, adică măcar la tradiționalele mijloace românești, plimbându-și de câteva ori palmele albe pe fețele pârlite ale hotento-

ților și trimitându-i apoi pe la casele lor. «Și două escadroane călăr Ași», mai adăugă democratul iubitor de popor, doritor de a aplica cât mai expeditiv sistemul ouălor fierbinți sau vinelor de bou.

În felul acesta se educa «talpa», cu sistemul acesta se sădeau cele «7 vieți» în pieptul de «aramă». Dar se înțelege, bătaia n'a fost singura hrană aplicată, de obicei, în cazurile de mizerie extremă și când ouăle fierte și vâna de bou trebuia să înlocuiască mămăliga.

N'au lipsit nici altfel de tratamente, menite a înlocui lipsa chinuitoare a mămăligei, menite a înălța mai ales spiritul acestui popor, înlocuind grosolana hrană trupească cu cea sufletească... și nu înțelegem prin aceasta numai pe cea din cărțile sfinte, biserici etc.,—cea veche. S'a inventat altă hrană: *hrana intelectuală*, cărțile și chiar *revistele și gazetele* pentru popor! — cărți destinate a înălța poporul, a-i «atinge» sufletul, a-i cultiva «inema», pentru a prezerva acest biet popor de primejdia înstrăinării, chiar a desnaționalizării!... Adică de ce să nu citească și poporul acesta, atât de nobil și atât de nenorocit, de ce să nu se civilizeze și el, de ce să nu știe și el, cum Mihai a bătut pe Turci, iar Ștefan pe Poloni? Sau cum se face măcar cafeaua cu lapte?... Dar cece trebuia mai ales să-l înalțe, și cecece era în adevăr nou,— să știe și țărănul român, până și cel mai îndepărtat de falnica noastră capitală, să știe și *țopârlanul* cel mai din fundul muntelui, că el, *țopârlanul*, e și el... român!...

Apoi cei mai cinstiți și de obicei cei mai capabili a se îmbăta cu simplă apă rece, cu o energie demnă de o soartă mai bună și cu reproșuri și acuzări de indiferență la adresa celor «blazați», sau chiar «vânduți», — trec «dela vorbe la fapte»,—se apucă de făcut cărți, adică broșuri și reviste «pentru popor»... și biourile minis-

terelor gemeau de manuscripte de tot soiul, și în locul adreselor și rapoartelor de câte 7—8 rânduri, apăreau «cărți» întregi și «reviste», din cari țăranul avea să afle de toate: cum se face omleta, fără a strica ouă, sau cum se face brânza și untul, care n'a văzut vaca; sau cum, depunând la casa de economie măcar câte 5 bani pe lună, poți ajunge în vr'o 25—30 de ani la o sumă de 10—15 lei!...

Și adevărul n'ar trebuî ascuns nici de astădată: va fi având el, țăranul nostru stomachul deprins cu multe lucruri indigeste, un stomach puternic, indestructibil, dar asemenea mâncări nu cred să le fi putut digeră nici țăranul; și edițiile acestea destinate pentru popor și executate de șefii de biurouri de pe la ministere, edițiile acestea cu gustul lor de ciuperci crude și nesărate, au darul de a interesă poporul de jos, cât îi interesează pe înșiși autori zăpada de acum 10 ani; și prin felul expunerii lor, pătrundeau în inima și cugetul poporului, cât de adânc pătrund rădăcinile rășcovilor și chitarecelor în măruntaele Negoiului sau Ciahlăului.

Uneori poporul e invitat să mai ia parte și la alte roade ale civilizației, și mai importante: pe lângă ziarele și revistele amintite, trimise pe la comune și gustate de obicei numai de șoarecii primăriilor respective,—s'au văzut trimițându-se de pe la prefecturi (și cerându-se imediat plata) — bilete *de bal* (balul avocaților din «Chiatra», al farmaciștilor din «Botșeni»), bilete dela niște baluri cari au avut loc dejă 5—6, chiar 8 sau 10 luni *înaintea apariției* pe la sate a acestor bilete ¹⁾. Apoi tot spre a sădi cultura și mai adânc în cioiănele țărănești, vine d-l «inspector» ca să ție vr'o «conferință»... Cred că nu

¹⁾ Faptele acestea absolut autentice se pot petrece și se pot observa, *în adevăr*, numai la sate.

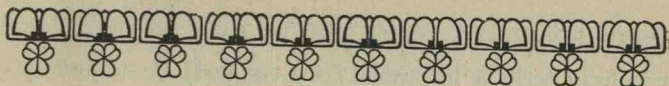
s'ar putea găsi atâția guzani în toate arhivele și pivnițele ministerelor, câți inspecitori de «activitate» de obicei «extrașcolară» mișună prin întunecimile vlăsiilor noastre, pentru a învăța pe țărani, cum se fac coșulețele de papură, sau altițele, sau catrințele țărănești, *deși știe* însuși inspectorul că pentru execuția unui astfel de coșuleț, al cărui preț e 20 bani, trebuie muncă de o jumătate de zi, că altițele și catrințele costă încincit mai scump decât altă îmbrăcăminte analoagă sau mult mai comodă din fabricile străine, mai ales când bunățile adăpostite sub acele catrințe se plătesc câte cu un miertic de mairiu de către arendaș, iar de către persoanele oficiale și mai eftin.

Oricum, bătaia pe deoparte, prostirea sistematică și ciupeala pe de alta, iată cu ce s'a ales deocamdată poporul dela luminătorii lui; și atunci e de mirare dacă?... Încă Eminescu spune că la noi omida a «mâncat cornii» și că prin unele locuri «pier cântecile»... Și atunci e de mirare, zic, dacă în Moldova domnește de bună seamă o liniște de mormânt, dacă în satele moldovenești cântecul de bună seamă nu se mai aude?..

Au să moară rușii de urit când vor lua-o, dar...

Dar să vedem ce s'a făcut cu frații, căci doar prin cucerirea fraților vrem să ne «întregim» noi «neamul».

V.

„FRAȚII“

Mult ne-am mai sacrificat și pentru frați!...

De bună seamă, cine dintre cei ceva-ceva mai în vârstă nu ține minte și azi entuziasmul și țipătul, aproape șelălăul patriotic de acum vro 18—20 de ani, când gemeau sălile de întruniri de mulțimea patrioților, gata a declara războiu de moarte neamului infam «al lui Atila», când bieții gardiști nu mai aveau odihnă de «atâta sgomot» și larmă, când tărăboiul patriotic stârnia câinii din Giurgiu, când tinerii studenți — «decemviri» n'aveau alt vis, decât vrun «pui de revoluție în Ardeal»?!!

Cine a uitat discursurile aprinse de pe acea vreme, sau horele tot așa de patriotice de pe la gări, sau măcar sticlele de cognac, cari dispăreau prin buzunarele decemvirilor, de pe la tijhelile acelorași gări, și mai ales gustul de *sânge unguresc* (Veslau), care coprinsese mărinoasa noastră studențime? Dar micile diurne plătite din fondurile secrete, plătite acelorași decemviri și cuvenite bieților agenți ai poliției adesea, în adevăr, oropsiți de soartă? Dar biletele de liber parcurs pentru același tineret entu-

ziast, în vederea aceleiași scop misterios și sublim, — o revoluție teribilă în Ardeal? Ce vremuri! Ce tineret mărinimos!...

Și toate pentru frați, pentru Ardeal! Și cât de dulce suna numai acest singur nume! Și mai ales în anii mai buni, când, se desfăceau ceva mai des baierile bugetului, mai «picau» ceva diurne, bilete de tren, măcar bilete de teatru etc. etc. Căci trebuie spus adevărul și tot adevărul: trilurile privighetorilor din grădina Cișmegiu sau suspinele broaștelor din apa Bahluiului nu-s condiționate de căldura voluptoasă a lunei Maiu, cum sunt legate de buna stare a bugetului, toate expansiunile generoase ale tineretului nostru pentru întreg poporul român, dar mai ales pentru cel din Ardeal!

Dar am fi nedrepti dacă am da ce se cuvine numai tineretului imberb, dacă am uita pe cei bătrâni, cei mai ales cu bărbile de tot albe. Deci cine a uitat pe bătrânii noștrii oameni de *stat*, cari preferiau (să le fie azi țărâna ușoară!) «să-și zrdobească carierele politice», de cât să lase în părăsire pe frații din Ardeal. Și în clipele când Regele Carol și prieteni lor din partidul advers (aflător la *putere*) reînnoiau tratatul de alianță cu Austroungaria ei se preparau să declare războiu Ungurilor și să dea foc Europei.

Dar clipele sublime, când belicoșii bărbați de stat se hotărâra să schimbe «politica» pe loc cerând *seuxele cunoscute* guvernului din Buda-Pesta, decorând pe *călăul românilor*, procurorul Ieczsky, iar Liga... lăsând-o să-și descurce socotelile bănești încurcate înaintea judecătorului de pace?

Și s'ar mai putea aminti, cel puțin, o sută de alte lucruri analoage doveditoare, mai ales, de seriozitatea cu care societatea cultă din România știe să ia în mâini asemenea

afaceri, precum și de iubirea noastră reală pentru acești frați.

* * *

Dar adevărul mai e și aceasta: ne-a fost în totdeauna aproape imposibilă o simpatie adevărată pentru acești «brânzari», ale căror apucături din cale afară de «hrăpărețe» ne desperau adesea, și expresia: «ținem la Transilvania, dar fără transilvăneni» e nu de eri. Dar dacă faptul e întristător, cauza se explică foarte ușor. În adevăr, dorința de a cunoaște pe frați, de a comunica, de a-i ajuta etc. se poate zice că n'a lipsit nici odată; dată fiind însă întreaga noastră mentalitate, cu întreg felul nostru de, a fi, în special cu maniera «chicușului» hatârului, bacșișului etc. cari n'au lipsit nici odată din raporturile noastre cu semenii noștri, — nici odată nu s'a putut apropia, nici simpatiza cu noi, de cât ce a fost mai interesat, mai «hrăpăreț» mai «perves» și a. m. d.; căci oameni de treabă nu se găseseră la tot pasul, și chiar de s'ar găsi, la chicușul și la «pleașca» noastră n'au să vie.... Și iată cum se explică une-ori de înșiși ardelenii, că oameni cinstiți nu vin în România. Iar de aci — și ignoranța noastră asupra *adevăratului* Ardeal. Și pentru noi e o adevărată «terra incognita» nu numai țara cu poporul ei, — mai ales cu poporul pe care îl cunoaștem doar din servitorii cari ne vin din Brașov și menajerele reerutate din Siliștea, dar ne sunt străini până și intelectualii, cari au învățat în școli, identice cu ale noastre, aproape după aceleași manuale, dicționare etc. Și singurul lucru care a rămas clar și pentru noi, e că acești «brânzari» au rămas mai români de cât noi, au un aer mai țănoș față de «ungurul barbar» și asupritor, de cât îl au țărani noștri față de funcționarii noștri, își apără cu îndirjire individualitatea lor etnică, vorbesc mai neaoș românește de cât noi, ba au început să și scrie mai bine și a. m. d.

Incolo ce mai știm noi de peste munți, afară de cărciuma lui Klein, de lângă Predeal și câteva oteluri din Sibiu și Brașov? Mai nimic, s'au chiar nimic, căci trenul spre Pesta (și de acolo se înțelege, la Paris) merge de obicei noaptea, când frații prin a căror țară trecem cu iuțea aburului, dorm duși, obosiți de munca zilei; iar conductorul ungar e așa de mojit de obicei și de ursuz, că nu vreă să ne comunice nimic despre frații noștri...

Iar rezultatul e cam acesta: din parte-ne perfectă indiferență, dacă nu chiar antipatie față de «brânzarii», — mână-strânsă, a căror țară frumoasă, dar săracă, — zice-se, — am râvni-o doar ca să ne mai plasăm «partizanii», politici; iar din partea «brânzarilor» și «mocanilor» — un sincer dispreț pentru oamenii, a căror singură ocupație, după părerea lor, e plimbarea pe socoteala statului, singurul D-zeu — bugetul, singura distracție mai «nobilă» — cartoforia; ale căror opinii și credinți se schimbă odată cu batistele, — cari, cu toată țara lor «eminamente agricolă», cumpără pe an 15.000 de kilogr. de cartofi numai de la Brașov și mănâncă pâine «bună» numai la Viena, a căror singură industrie decăpetenie e politica, singurul negoț mai de seamă — prostituția.

* * *

Cam astfel stăm față de ardeleni, pe cari am avut aerul a-i «proteja», a-i «ajuta», dar pe care măcar nu i-am putut cunoaște bine, căci dacă i-am cunoaște mai bine, așa cel puțin cum ne cunosc ei pe noi; dacă ne am da seamă, cum știu ei să-și caute de sărăcia lor, cum știu să administreze banul rupt din carne, pentru a-și întreține școala, presa, biserica, etc., — dacă i-am cunoaște mai bine... Atunci mai că ar putea să se nască o întrebare: de ce adică *noi anume* să-i cucerim pe dânșii,

și nu *ei* pe noi?... Cu ce titlu?... Multe, multe întrebări s'ar ivi...

Ori-cum, astfel stăm deocamdată cu «întregirea neamului» față de acești frați, — cu *întregirea morală* cel puțin și care, poate nu-i mai puțin importantă une-ori decât cea materială, — nui mai puțin importantă în tot cazul decât «întregirea» oferită de d-l Poelievsky și Co. și susținută cu atâta destoinicie de victoriile căzăcești, asupra găștilor și jidancelor din Galiția.

Dar față de ceilalți frați: din Macedonia, din Bucovina etc., cum stăm? Cari ni-s raporturile cu frații din aceste provincii?

* * *

Cititorul știe mai bine decât noi. N'a observat însă un lucru, la sigur, și un lucru foarte important, anume: la noi gradul de înrudire între o provincie subjugată și țarământă, sau gradul de păstrare a elementului etnic românesc se măsoară după *suma*, cu care e înserisă acea provincie în bugetul Ministerului Instrucțiunii. Românismul provinciei date, se măsoară după numărul *burselor* acordate de acest minister, sau măcar după numărul biletelor de tren, s'au chiar micilor diurne date diferiților «frați», ba une-ori chiar rudelor, de ex. vre-unei soacre a cutărui frate, care s'a sacrificat, cum se zice, venind până la București.

Cititorul mă va crede poate când îi voi spune, că n'am călcat de 3 ori la Ministerul Instrucțiunii și nici n'am simțit vr'o dată atracție pentru această instituție; n'ași putea deci aduce nici o singură dovadă bazată pe acte, cumva vr'o chitanță etc., dar cititorul știe admirabil că aceste burse, diurne etc. au fost, în adevăr, nenumărate. Și atunci de mirare-i dacă au fost epoce, când lumea de la noi credeă că, cel puțin o jumătate din populația peninsulei Balcanice constă din frați-țintări? Și cine nu-și

aduce aminte de Apostol Mărgărint, inspectorul școlar și apostolul fraților macedoneni, sau de nu mai știu cari profesori macedoneni, cari au chinuit guvernul vr'o 2 luni, nevrând să plece din țară, până nu li se va da nu știu ce sumă «integral»? «La drept vorbind, noi Macedonenii suntem în pierdere, — îmi spuse acum vr'o câți-va ani un profesor dela o școală întreținută de noi la Constantinopole, — că de n'ar fi patriotismul ăsta al nostru, nu ne-am pierde noi vara cu așa salar.»

Adevărat, cum să părăsești sfânta cauză a atâtor milioane de români?

Și atunci să ne mai mirăm de indignarea unora, când «jidovitul» și «vândutul» Weigand găsi acum vr'o 10 ani, că numărul total al Cuțo-Vlachilor e cel puțin de 10 ori mai mic decât îl știam dela bursierii macedoneni?

De altfel importanța elementului macedo-român și seriozitatea cu care s'a tratat la noi această chestie, se vede admirabil din următoarele două fapte, cred, foarte caracteristice: cred că nimeni n'a uitat, cum acum 2 ani, pe când aliații balcanici începură deja a se sfâșiă pentru împărțeală, doi profesori de origină macedo-română, de la Universitatea din București, cari, dorind și ei să obție vr'o «compensație» pentru concetățenii lor, și luându-și concedii dela catedre, plecară prin Europa, ca să convingă curțile și guvernele, despre dreptatea cauzei macedo-române, să protesteze cu «energie» și a. m. d. Dar... «protestul» profesorilor noștri fu ajuns pe drum de un alt protest și mai energetic din partea *rudelor*: un număr de vro 15—20 de familii de greci răspândiți prin toată Grecia și Macedonia, ar fi protestat, — zice-se, — cu «ultima energie» pe lângă aceleași guverne și curți Europene, denunțând ca «trădători ai neamului» și revendicându-i ca ai *lor*, pe cei 2 profesori propugnători ai românismului din penin-

sula Balcanică... Ce a mai fost încolo, nu știm, dar profesorii s'au întors pe la catedrele lor, și chiar când, în sfârșit, în urma tratatului de București, frații țintari au fost schimbați pe cei 300.000 de turci și de bulgari din Cadrilater, nici un protest nu s'a mai auzit. Și astfel, și chestia macedo-română și «compensițiile» pentru macedo-români sau pus la dosar, cred, pentru totdeauna.

Că vor mai fi existând și azi diurne etc.? Nu-i de mirare, căci în definitiv, vorba românului: unde-i miere, îi și muscă, unde-i baltă îi și broască, unde-i diurnă îi și patriotism; dar chestia macedoneană ca «chestie» cred că a dispărut, repet, definitiv; poporul macedo-român parcă nici n'a mai existat...

Atât sunt de serioase la noi «chestiile» și «curențele» de tot felul.

* * *

Dar efectul concepției acesteia diurno-bugetare, sau bursiero-patriotice, și credința obicinuită că perzistența neamului românesc, a «pieptului de aramă», celor 7 vieți etc. stă în directă legătură cu numărul de burse solicitate, s'a văzut mai ales în chestia Basarabiei. Aici lucrul a fost în adevăr, surprinzător! Nici un singur bilet de tren, nici o singură cerere de bursă dela 1812 până în 1907!... Să se piarză un popor într'un timp atât de scurt!... Și convingerea despre dispariția românilor basarabieni era așa de adâncă, încât chiar acum vr'o 20 și ceva de ani, în toiul cel mare al avântului național, al minciunilor și exagerărilor voite, practicate de patriotarzii noștri spre a strivi pe barbarul de ungar mai ales cu numărul, și pe când se inventau români până prin Azia Mică și aproape până în Australia, — tocmai în acest timp un mare patriot și savant al timpului, Ar. Densușianu, își permite să puie

în toată Basarabia abia vr'o 250.000 de români, adică numai de vr'o 10 ori mai mulți decât îi credea majoritatea publicului (și aproape de 10 ori mai puțini decât în realitate)... Căci mulți nu credeau că sunt nici atâția și numai oftau clătînând din cap: s'au pierdut bieții basarabieni pe vecie! Alții, de un temperament mai optimist, se consolau cu ideea că nici n'a prea avut ce să se piarză: «niște nihilști, nene, niște dăia; dă-i la naiba»!... — s'o rusit, s'o cherdut de amu tăți!» — repetau mai ales boierii noștri din Moldova; și, deși în special în Moldova, mai nu-i fecior de cövrigar și de spălătoreasă, care, profitând de venirea «partidului», să nu fi vizitat băile și splendidele oteluri din Odessa, nu s'a găsit unul din acești mari patrioți puși în state și membri ai «Ligei», care să se întrebe vr'o dată, cam *de ce neam* ar putea să fie sutele de indigeni întâmpinați pe la gări, înalți și svelți, cu fața smeadă și privirea semeată, cu lungi *cămăși albe*, de in sau cânepă, cu mintene sau bonte scurte, unii cu plete lungi *caracteristice* lăsate pe umeri, cei mai mulți, cu căciuli și mai *caracteristice* din câte un berbec întreg, negru sau brumăriu... 1)

— Dacă s'o cherdut, dacă s'o rusit..

* * *

De altfel, dacă intelectuali și patrioți cu diplomă cunosc așa de puțin sau nu cunosc această provincie nici măcar cât Arabia sau Congo, nu-i mai puțin adevărat că și intelectuali din această a 2-a Arabie, cunosc România tot atâta; și un exemplu caracteristic de această fenomenală

---

1) În ultima d-sale cărticică, eșită pe la începutul lui Iunie a. c. și intitulată *Liberarea Basarabiei*, d-1 *Zamfir Arbure*, autorul acelei broșuri dă, între altele, și o mulțime de amănunte cu privire la *portul* românilor basarabieni.

ignoranță îl poate da următorul caz, caracteristic și absolut exact, și tot de pe acum vr'o 20 și ceva de ani, întâmplat cu studentul medicinist V. Spoială, pe care de sigur nu-l va fi uitat mai ales d-l d-r Bucliu.

Tânărul Spoială, a cărui cultură și caracter n'au corespuns o clipă cu numele ce-l purta, era de origină din Basarabia de nord (mi se pare din Chetrosu) și fusese timp de vr'o câți-va ani stud. medicinist la Kiev. Tânărul basarabian, nu făcu excepție din tineretul rus cult de pe acea vreme și, ca mulți alții, fu atins și el de curentul ideilor umanitare ale timpului. Prea multă revoluție nu făcu, de altfel, Spoială, nici la viața țarului nu atentă, de aceia nici prea multe aventuri cu autoritatea nu prea avu, dar în temniță stătu și el câte-va luni, petrecu și el câte-va nopți, și prin «saci» și prin «ploșnitori», gustă și din nagaica căzăcească, ca la urma urmelor, să fie exclus din universitate și internat în comuna sa natală.

Nici Siberia, nici chiar temnița nu poate fi une-ori mai mizerabile de cât această internare, unde n'ai voie să eși din incinta satului, fără permisie, unde lumea din juru-ți te evită ca pe un ciumat, părinții și rudele îți deplâng cariera «sfărâmată» și a. m. d.

Tânărul «revoluționar» îndură cu stoicism vr'o 2 ani această izolare omoritoare, «mai repetă de vr'o 10 ori histologia...» mai «citi de vr'o 100 de ori farmacologia», apoi se puse pe cărți de voiaj, apoi de istorie, cu care ocazie se «specializă» mai ales în istoria coloniilor engleze și franceze de pe tot globul.

Dar la urma urmelor răbdarea are un sfârșit. Omul nostru se mai gândi, mai consultă harta Europei și declară în sfârșit părinților că vrea să dispară.... Unde? La Viena unde-și poate continua studiile.

La Viena, dar cum să ajungi la Viena? Drumul spre

Viena e cunoscut de toată lumea, dar drumul lui Spoială nu trebuia să fie cunoscut de nimeni. «Specialistul» în istoria «coloniilor anglo-franceze» se întreabă din nou, prin ce țări trebuie să mergi la Viena: prin *Moldavia* sau prin *Valachia*, sau cum-va prin amândouă.... Jidanul, contrabandist, una din acele ființi extraordinare, care cunosc toate secretele pământului și cerului, îl sfătuie să facă numai atâta: să-și așeze cărțile în căruță, să se culce și el alături de această «marfă», dar să nu se prea miște, cu toate că era iarnă grea... Apoi, după ce se înoptă bine, pleacă... Drumurile acestea se fac de obicei noaptea, și povestea călătoriei lui Spoială ar putea fi subiectul unui roman, dar noi o prescurtăm. Nu știu în a câtea noapte călătorii noștri se apropiară de locul *dorit*; dar *Prutul* tot nu se vedea... Nu se vedea și din cauză că era înghețat și troenit de un metru, dar mai ales din cauza unui viscol grozav, care-ți lua vederile.

Se dădură jos spre a-și mai desmorti trupurile, căci gerul era complit și viscolul se întetea din ce în ce. Călătorii noștri totuși se simțiau destul de mulțumiți, fiind siguri că nu-s observați de nimeni. Chiar urletul câtorva lupi din apropiere, îi făcea să creadă că-s departe de oameni, că-s în siguranță... Apoi, zărind prin viscol niște stoguri de fân, se apropiară de ele ca să se mai adăpostească puțin. Vremea era prea nesuferită.

Dar în clipa aceasta ca din pământ răsăriră 2 oameni înarmați cu ciomege, strigând «bani»!...

Tânărul student a rămas cu «impresia» că a fost lovit numai o singură dată și că de a 2-a lovitură, scăpă grație unui pachet enorm de *zăpadă*, care-i orbi pe toți: și pe hoți și pe el însuși și pe jidan, făcându-i să se piarză unul pe altul în răgetul furtunei și fantasmagoria viscolului. Fugarul scăpă astfel de hoți, dar nu-și mai

regăsi nici jidanul, nici «farmacologiile» pâna în ziua de azi.

Singur și rătăcit, zadarnic cutreeră văi, dealuri și păduri, căutând vr'un drum, vr'o ființă vie, până când a 2-a zi spre noapte, dădu de un cătun, la marginea căruia găsi o cărciumă și un suflet de om, adică tot de jidan, care-i dădu o odăiță, unde călătorul adormi tun...

Il trezi numai foamea, dar il trezi abia a 2-a zi, în spre seară. (Am spus că s'ar putea face un roman).

Aci omul nostru tot căuta să-și dea seamă, dacă-i treaz sau încă tot visează; căci pe un părete de lângă patul său, zări ceva ca o «pajură»... Pajură, dar nu ca toate pajurile, căci mai deasupra era scris cu litere latinești (nu rusești!) *Regatul Român*, iar ceva mai jos, cu litere mai mici *nihil sine Deo*... Mare comedie! Omul nostru așa ceva încă nu văzuse...

Și numai când jidanul, după ce întredeschise ușa cine știe de câte ori, intră în sfârșit în odaie, călătorul nostru înțelese că se află departe de tot și de Chetrosu și de Kișinău..., că-i în «Moldavia!...» Și nici în Moldavia, ci în *Regatu Rumun*, că *regat* înseamnă «ca cum ar ci», să zicem, «crăie», că «rege» e «cum ar ci țarul...» că trebuie să fi trecut granița pe la Cotu-Morii, că în acea zi lupii au mâncat un cal și un om venind dela *Iași* și că nu mai e departe nici Iașul...

Am spus că nu scrim romane... Destul că după asta Spoială al nostru, ajunsese tocmai la Predeal, vru să «înșele» lumea și aici, să treacă fără pașaport spre Viena, dar fu oprit și adus la București. Și numai după ce fu adus în Capitală și ținut «bine» la poliție, se putu face puțină lumină asupra acestui om ciudat, care își zice român (și parcă ar semăna, căci pronunță bine românește), dar care nu înțelege, ce înseamnă *capitală*, *autoritate*, (S. cu-

noștea numai l. românească *poporană*) *facultate, gardist... polițai, colonel...* Acest *student* (?) care nu știe bine pe unde vine granița Regatului Român, n'a auzit de Burdujeni, de Vârciorova! Un student *medicinist* (!), care nu știe că în București există universitate, ba și facultate de medicină, — un om *cult* (!) care n'a auzit de Curtea de Argeș, de Trei Ierarchi... de Bolintineanu, de Alexandri, de V. Conta, de Ion Brătianu, de *Radu Mihai!*

Și acum am putea sfârși cu întâmplarea aceasta, cu aparențele ei aproape fantastice, mai ales, că aventurile acestea avură un sfârșit aproape fericit. Sp. fu liberat dela poliție, reuși cu timpul să-și recapete «legalitatea», sfârși facultatea etc ¹). Incât dacă ă continuare mai pare potrivită, pare numai pentru că, arată tot așa de bine și cunoștințele pe cari le au oamenii noștri culți, despre Arabia albă, deja amintită.

Ajungând intern de Spital, tânărul Sp. fu foarte mult apreciat de toți doctorii, profesori sau nu, cu cari venea în contact, de ex. de d-l Dr. Buicliu și alții.

Dar mai ales eră apreciat de d-l dr. și profesor I. Distinsul d-r și profesor I., e unul din cei mai buni profesori dela noi, specialist neîntrecut în ramura sa, om cu o întinsă cultură generală și a. m. d. dar e mai ales mare entuziast pentru cauza românilor subjugați ²).

Intr'o zi avu loc între cei 2, profesor și elev următorul dialog :

— Pari cam distrat, cam zăpăcit, Spoială. La ce te gândești?

¹) Doctorul Spoială a murit la 1900 lăsând multe regrete în lumea noastră medicală.

²) Am putea da numele distinsului profesor, dar se găsesec oameni ciudați une-ori, cari se supără... D-l d-r I., de altfel se va recunoaște și singur în aceste rânduri, ba îl va recunoaște poate și publicul.

— Mi-a venit tata d-le d-r.

— Cine? Tata? Cine-i tatăl d-tale? întrebă d-l d-r, care încă nu pusese asemenea întrebări cu toată prietenia cu S., poate din vr'un motiv de cine știe ce fel de delicatete.

— Popă.

— Cum popă?.. Popă român, ca *toți popii*, sau...?

— Român, ca «*toți popii*».

— Din Basarabia? Dela voi?.. și vorbește românește? Mă Spoială, adăugă profesorul ca inspirat de o invenție neașteptată, adu, te rog, pe tatăl tău la mine, să văd și eu un popă din Basarabia! Dar auzi? *numai de cât*, spune-i, că l-am rugat și eu, — adăugă profesorul nerăbdător de a vedea un popă român, din Basarabia. — Mare minune, bre! Din Basarabia? N'ași crede!

Dar ce văzu? Un coșcogea-mi-te popă de vr'o 60 și ceva de ani, innudat în bărbi și plete din creștet până în brâu, vorbind o moldovenească «coada vacii» ca toți popii noștri din Moldova, cu potcap... cu antereu... ba și cu mirosul specific de tămâie, de ciapă și rachiu de drojdie, *exact ca toți popii noștri pravoslavici* din România!

D-l d-r fu extaziat, încântat.

— Părințele!.. Mă rog, așa-s toți preoți din Basarabia? Cum? Nu v'ați pierdut încă, nu v'ați rusificat? D-zeule!.. Și zici... spui Sf.-ta că ai învățat rușeste la Seminar... câți ani zici că se învață la Seminar? Zece ani! Și că ai uitat?!.. Și că nu știi acuma de cât moldovenește?.. *Posibil*?.. Asemenea minune?

Dar lucrul era foarte «posibil» și mai ales foarte *firesc*: popa al nostru învățase la seminar, în adevăr, 10 ani și învățase bine. Dar de la absolvire trecuse vr'o 40 de ani și ceva, și cum în jurul Chetrosului, cel puțin la 50 de

kilometri jur — împrejur nu se găsește, afară de ispravnic și stanovoi, un singur rus, popa, nostru, care pe lângă toate, mai avusese și tăria, de a nu lua în mână în 40 de ani o singură carte.... afară de cele bisericești (scrise și acestea în *medio* — slavă), nu-i de mirare că știa acuma tot atâta rusească ca și d-l d-r. I.

— Mare minune, mare minune!...

D-l I. mai invită și altă lume, ca să arate și *altora* pe miraculosul popă, îl cînduse la d-l d-r. Buiuciu, apoi îl mai prezintă și în alte saloane, deșteptând pretutindeni amestec de surpriză și bucurie.

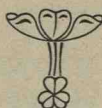
— Mare minune, mare minune! Și noi credem.... La niște băi am întâlnit odată mai multe familii basarabene: Cașu, Epure, familia boierească Purcel Ați auzit? Ei bine, o vorbă românească, să zici că.... și când colo... Va să zică tot n'ați perit chiar cu toții. Mare minune, extraordinar!.

* * *

Și cu toate acestea, minunea în realitate nu-i așa de mare, dacă ne gândim cătuși de puțin la prăpastia dintre poporul de jos și cel din urmă copist de prefectură, — prăpastie, care se observă cam pretutindeni, dar mai ales pe unde s'a pomenit neam românesc. Cititorul de altfel, va fi observat deja, că autorul acestor rânduri caută mai mult să expună lucrurile, să le povestească de cât să se grăbească de a scoate vr'o concluzie, care ar putea fi scoasă mai degrabă de cititor el însuși. Iar această concluzie parcă ar fi mai ales următoarea: prost gust a avut poporul românesc atunci când și-a pus în gând să-și formeze și el o clasă.... să-i zicem boierească. Dar aceasta se va vedea din capitolul următor.

Deci 2 vorbe acuma despre «boieri» și de astă dată nu

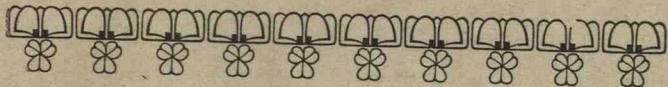
numai despre cei din Regat, ci chiar și din alte părți, dar mai ales despre cei din Basarabia, cari,—lucru extraordinar — ar zice profesorul I., se potrivesc așa de bine cu ai noștri!... Apoi alte 2 vorbe despre popor, apoi despre «minune» și celelalte. 1)

---

1) Nu vom aminti de loc despre «boierii» cari încep a se forma, pe cât se pare, acuma și în Ardeal, mai ales că această clasă nobilă, probabil, încă nici nu s'a diferențiat definitiv; mulți nici n'o recunosc.

VI

„BOIERII“

Așa dar, despre «boieri»... Căci așa ne numește poporul pe noi toți, — pe toți căți avem o sută de lei ca să ne facem o pereche de haine, un baston și o pălărie; pe toți, căți furăm statul sau omorăm justiția, toți căți prostim știința, sau sugrumăm limba română.

Boieri? Cât respect are bietul popor pentru aceasta «boierime». Și are și dreptate: «se poate fără boieri?» Asta o recunoaște chiar el. Și iată de ce se cuvine să ne consacram un capitol *special*, nouă însine. Nu recitim ceiace au scris despre noi dejă, străinii. Nu; luăm oglinda și ne examinăm mai cu atenție pe noi înșine..., noi oamenii luminați, elita cocolită de sacrificiile unui popor întreg, quintesența națiunei, produsul muncii seculare a robilor acestui pământ.

«Quintesența!!! Și foarte bine, căci în întreaga lume faptul până azi pare a fi în adevăr cam acesta: bradul secular își trage sucurile sale din măruntaele pământului și îndură vijelii pe culmi de munți, ca să producă.... o

mână de cucuruzi. Mii de albine se trudesc și se sacrifică pentru o regină și câți-va favoriți... Popoarele... Dar înșiși strămoșii noștri dela Tibru, puțin s'au străduit oare, până să formeze acea elită, numită *patriciat*, fără care — orice s'ar zice, — poporul roman poate cu greu ar fi depășit vr-o dată granițele Lațului... cu greu s'ar fi menținut măcar pe cele șapte coline... Dar era suficientă apariția unui Fabius, unui Camillus, unui Marcellus, Cethegus... în linia de bătae, și combatanții simțiau îndată că a venit un ajutor, iar dușmanul «își retrăgea pașii» «șovăia»: referebat pedem... «inclinabat hostium acies»... și pe unde fierbea mai cumplit bătaia și răsuna mai grozav stigătul lui Marte, acolo se vedea sclipind sabia eroului, și exemplul lui îl urmau toți, câți căutau gloria sau moartea. Aprecia și plebea, adesea, pe acești aleși ai neamului, și în celebră, dar nenorocita bătălie dela L. Trasimen, un singur ostaș n'a simțit măcar strașnicul cutremur de pământ, de care se răsturnau dealurile și eșiau râurile din albiile lor, căci această plebe în această oră, așternea cu trupurile ei, pământul muiat de sânge din jurul consulului...

Și până azi poporul roman, — adică cel italian, — mai produce, pe lângă Boliți, d'Anunzii și alte Salamandre, — mai produce, din când în când, ba pe un Marconi, al cărui geniu străbate, ca un fulger, întinderile continentelor și oceanelor, ba pe un Garibaldi cu sabia lui... ale cărei selipiri, aprind văzduhurile și deschid orizonturi noi poporului său. Și tot așa și cu alte popoare: francezii, etc., etc.

Dar poporul român... ce a produs?..

* * *

N'am vrea, dealtfel, să răscolim trecutul cu întunericul lui și cu caracterul cameleonic al boierilor noștri, cari

din cea mai curată esență elină de ex., de odată se dovedea că știu să vorbească și mai bine rusește sau albanește, apoi în 24 de ciasuri deveniau turci, apoi în alte 24 iar greci, sârbi s'au albaneji (dacă nu țigani), poloni (dacă nu unguri), francezi și a. m. d. Ii lăsăm să doarmă în mormintele lor, cari prin singurul leac al vremii atotuitătoare, încep a ne deveni chiar scumpi... Vorbim de moștenitorii acestei boierimi, de noi înșine, cei răsăriți din bucătăriile și grajdurile acelor ișlicari, demult dispăruți, și ne întrebăm, ce am făcut noi pentru unitatea culturală, idealul național, etc.?

Și încă și aici o paranteză, în special în privința boierimeii noastre din Regat: să nu se crează o clipă că se țintește cum-va, ferească D-zeu, vr'un «partid». De așa ceva, în adevăr, ferească D-zeu, și din 2 motive: mai întâi, de ce am căuta să lovim, de ex., în liberali, când nu-i aproape unul dintre noi (adică, dintre conservatori), și mai ales dintre cei mai de frunte, care să nu fi fost în viața lui măcar odată, dacă nu de 2—3 ori liberal. Sau de ce am lovi în conservatori, când mai nu-i liberal care n'a fost sau nu va fi măcar odată conservator? Al doilea, trebuie spus și adevărul: nu se zărește deja demult cea mai microscopică deosebire între politica noastră și politica s'au principiile politice a unei... alte societăți, *alte rase* cu totul aparte: a guzganilor! Se știe. cât de buclucașă, de războinică e rasa guzganilor... Aceștia aproape nu cunosc pacea, și indiferent care cu care, indiferent din ce motive sau cu totul fără motive, se bat și se sfâșie într'una... Și cu *toate acestea* se poate surprinde une-ori o *regulă* chiar la guzgani: astfel am observat că între guzganii de la mine din pivniță lupta se dă, de obicei, între cei bătrâni și cei tineri, sau între guzganii din pivnița mea și niște musafiri veniți dela un căpitan

din vecini ; perfect de bine văd, cari-s guzganii mei, cari-s guzganii d-lui căpitan...

Pe când între «partide» asemenea deosebire e imposibilă. Car-i de ex., «carpist» sau «filipescan», «sterist», «bădărănist», etc., etc., și de ce se luptă? Imposibil de făcut vre'o deosebire, imposibil de înțeles ceva.

Deci nici umbră de «politică», nici umbră de «aluzie».

Inchidem paranteza. Așa dar, ce am făcut noi pentru «unitatea culturală», «idealul național» etc? Ce am încercat noi *serios* pentru această «unitate» «ideal» etc? Căci dacă vom numi încercări serioase sau chiar «sacrificii», pantolonadele patriotice de stradă, deja amintite și frazele răsuflate dela întruniri, atunci — atunci trebuie să curmăm discuția. Nu-i vorbă, discursurile costă și ele efortări de plămâni și cheltueală de sudoare, dar un străin, adică un om imparțial s'ar îmbolnăvi pus între auditorii acestor discursuri, când ar auzi de ex., cum oratorul «pune urechea la poalele Carpaților» și aude «geamătul» fraților de dincolo și a. m. d.

Cu ce am atras pe frați spre Țara-Mumă? Cu biletele de liber parcurs? Cu sumele date «discret», dar despre cari știu și copiii, și cari sume au să le iasă pe nas acelor frați mulți, mulți ani încă... Cu alegerea elementelor celor mai *oneste și mai viguroase*, cari trebuiau să se *întoarcă* îndărăt în țara lor, spre a duce acolo, evanghelia *neamului*? Sau din contra, s'au cultivat elementele cele mai *perverse*, numai «gheșeftarii» și «pleșcagii», cari au atras atâtea antipatii asupra românilor din Transilvania? 1)

1) S'ar putea urmări chiar, sistemul care a cultivat pe viitorii «gheșeftari», pleșcari» etc. și ura *instinctivă* dar nestinsă în contra a tot ce seamănă a fire cinstită, ce a păstrat un pic de demnitate omenească. s'a deosebit de tipul javrei cultivate de ministerele noastre, de deținătorii sacului cu grăunțe. E vorba de o mică corespondență

Cu ce am deșteptat noi, care avem un *stat*, cari avem libertatea unei vieți și unei culturi a *noastră*, avem armata și biserica spre a ne apăra, avem o parte din *puterile pământului și cerului*, pentru a ne asigura această libertate, — cu ce am deșteptat noi mândria de neam, cu ce am atras dragostea și admirația fraților subjugăți? Cu risipa de carnaval și cu orgiile obicinuite în alte țări, numai pe timpul ciumelor mari, când bestia omenească gustă ultimele clipe ale vieții, cu astea stârnit-am noi admirația robilor de peste munți, cu viața lor curată, cu morala lor severă? Cu *leagănul* dela expoziție sau cu bordeele tragloditilor din Moldova găsitu-ne-am să speriem românii din Bucovina și de peste Prut? Cu balurile patriotice cu tombolă, cu anecdote țigănești, aplaudate de noi cu atâta frenezie, cu tablourile alegorice și conferințele savanților noștri de cafenea găsitu-ne-am să epatăm pe intelectualii din Bucovina și Basarabia, familiari cu două din cele mai mari literaturi din lume? Și nu de alta, dar acești străini se întrebă poate, dacă pentru asemenea clasă cultă, pentru asemenea «elită» s'a lăsat desculț poporul românesc, pentru asemenea ciupercărie literară și asemenea rachete făcute din carton eftin, rămas-a el până azi în abisul întunerecului și analfabetismului?

* * *

Și cum a ajuns vorba la Basarabia, prin ce am căutat

între un deținător al «sacului» și o altă persoană fără «sac», cu privire la un tânăr «frate», pentru care se cerea ceva de lucru: de copiat, de desenat etc., pentru câteva luni, până la *absolvirea universității*. Tânărul a fost refuzat și lăsat pradă foamei. Azi acel «frate» de mult întors în țara lui, unde încă nu s'a văzut limba română cultă scrisă, scoate cel mai bun organ de presă, cel mai util azi din toate organele analoage, cari strică zadarnic hârtia și cerneala. Tânărul care a venit în România *numai ca să învețe limba română cultă*, s'a ținut de cuvânt.

noi să interesăm pe cei din Basarabia despre grozavele noastre «progrese», sau măcar despre existența acestui Regat, cu «drept cuvânt» respectat în Europa, sau măcar despre existența noastră ca națiune? Al cui nume, afară de numele revoluționarului Cuza a ajuns sau a meritat să ajungă măcar până la Kișinău? Când ne-am interesat noi despre românii de peste Prut, cari, ca națiune, demult sunt asimilați cu țiganii și cari ocupă azi o suprafață ceva mai întinsă chiar decât Regatul Român? Cu ce am încercat noi vr'o dată să susținem moralul locuitorilor, cel puțin, din cele 3 județe pierdute în 1878 și față de cari administrația românească a comis crime *abominabile și nenumărate*?... Au trecut de atunci abia 37 de ani și se mai găsesc încă mulți în viață, cari își aduc aminte, cum această administrație chiar în momentul *ruperei*, poate despărțirii *eternă* (pe care poeții noștri au și plâns-o în elegiile și miorlăielile lor), și când cazacii și ispravnicii ruși se pregăteau să ia în primire această provincie, funcționarii români se grăbeau să lase amintiri cât mai *durabile*, devalizând casele, prădând vitele, siluind fetele și femeile...

— Păi dacă nu vine unu la Ligă s'o spuie. Dacă nu se afirmă unu!

Un singur bursier la o sută de ani! De unde să ne cunoaștem?

* * *

Din exemplul profesorului dr. I. și studentului Spoială s'a văzut, în adevăr, cât știu basarabenii despre România și câte știu cei din România despre Basarabia, și fără exagerare, până azi cel puțin, cam 99 la sută din oamenii culți din România știu că există următoarele lucruri în Basarabia: orașul Kișinău (ba încă Kișinev!) Șveitarșcaia

Gostinnița și aleia Pușchin și... atâta; iar alți 999 la mie din intelectuali, de origină română din Basarabia știu că există, sau au existat cândva în România următoarele lucruri importante: *Țarul Descebal*, *otel Capșa*, *Ion Brătianu*, «*prințul*» *Carol* și *poetul Cuza* (confundat cu domnitorul Cuza) și... atâta. Ba au mai auzit unii încă despre existența orașelor *Bucharest*, *Galați*, *Brailow*, fără să știe decât aproximativ, cam pe ce riu vin aceste orașe, sau unde-i granița Țărei, sau ai *cui* sunt Carpații, ce nație trăiește în Transilvania, despre care se tot vorbește azi prin gazete,—fără să fi auzit o singură dată în viața lor termeni ca aceștia: Brașov, Blaj, Cluj, etc.; și bine înțeles, că despre frații lor, adică cei din România: intelectuali, surtucari, tot popești și tot ionești *cași dâșii*; nici nu vor să auză, cum nu vrea s'auză de dâșii nici patriotul din Huși sau Vaslui, a cărui moșie e scăldată de Prut.

Și, — lucru ciudat, — nici măcar comunitatea culturii, care apropiă pe ture de francez și pe neamț de japonez, n'ar putea stabili nici cel mai mic punct de înțelegere între acești oameni de când:

O vitregă soartă cu patima ei

.....

In vremuri pitice iubirei de frați

Zidit-au graniți vielene (Goga)

* * *

O singură dată s'a văzut totuși că sângele apă nu se face, și anume acum 3 ani când cu ocazia serbarei centenarului dela luarea Basarabiei.

Reproduc următorul mic dialog cu un amic român din Kișinău, care luase parte la acea serbare, figurase chiar în comitetul de examinare a celor 15.000 de sticle de șampanie și vr'o 3—4 mii de sticle de cognac etc. co-

mandate pentru serbare; de asemenea luase parte la banchete, fusese decorat etc.

— Felicitări! La mai mare...

— Mulțumesc, dar...

— Dar?..

— Ți spun drept, asemenea sărbări... Înțelegi monșer... asemenea sărbări... Cu ocazia subjugărei, ca să zic așa... o țară străină... un popor nenorocit... Nu zic, dar... un popor... Și când colo... Poftim... banchete!

— Nu v'a prea ticnit șampania! Ne închipuiam noi!..

— La început știi, mai mergea: defilări, clopote, iluminatii, mese discursuri... Dar când rămăserăm singuri, când rămase numai *comiteta* (Vous comprenez?), când destuparăm câteva de ale noastre, de Codru, și când mai intrară și lăutarii... mă crezi?

— Mi-'nchipui.

— Dar mă crezi? Beam și plângeam, beam și plângeam!..

* * *

«Beam și plângeam, beam și...» Și mult timp îmi chinui memoria ca să-mi amintesc, unde am mai auzit eu încă acest refren: «beam și plângeam»...

De *plâns* mi-aduc aminte foarte bine: lucrul se petrecuse tot în timpul centenarului, și anume se petrecuse așa. În prima zi a serbărei, autoritățile dăduseră permisia să se facă în toate bisericile, o parte a liturghiei în *românește*, se înțelege, pe unde se mai găseă câte o carte românească. Se dădu voe a se face aceasta și în vechia biserică a lui Vasile Lupu din Orhei, dar fără ca cineva din public s'o știe.

Se întâmplă că cea mai mare parte din public era compusă numai din moldoveni: funcționărimă trecută prin școlile rusești, dar care n'a putut uita încă limba ro-

mână, căci Orheiul a rămas tot așa de român ca și Hușul sau Vasluiul. Mai venise apoi și un număr mare de țărâtime din *Isacova*, un sat vestit până azi prin datini moștenite încă de pe vremea vechilor voievozi ai Moldovei: copiii, de ex., până azi au păstrat încă jocurile de-a «buzduganu» de-a plazu (mi-se pare), de-a «arcu», iar tineretul a menținut încă obiceiurile străvechi, obișnuite pe la nunți, ca *furatul ploștei*, întrecerile cu murgi «mâncători de jăratec» și iuți ca «vântul» (destul de degenerați azi, ce e drept), lupte și a.

Toată această lume asista în cea mai perfectă indiferență; așteptând sfârșitul liturghiei, spre a vedea serbarea: defilări etc., când de o dată se păru că diaconul zice ceva *ciudat*... Câți-va își încordară auzul, apoi se uitară nedumeriți unul la altul, apoi... aici însă nimeni, n'ar mai putea spune ce a fost, de cât că un fel de plâns isteric, aproape sălbatec izbucni din sutele de piepturi izbind dureros bolta străveche, unde demult, demult nu mai răsunase urmă de rugăciune românească...

Administrația rusă face adesea gafe, și mai ales pe la sărbători...

* * *

Totuși unde am auzit eu refrenul acesta «beam și mânc...» In sfârșit mi l am adus aminte. Mi-adusei aminte de următorul fapt povestit de un explorator german și întâmplat la niște canibali din Africa. Exploratorul întâlnește un individ, care spunea că are mare necaz în contra unui vecin al său, mare «mizerabil» și «hoț» deși om de altfel de toată «isprava», șef al tribului.

— Il urăsc pentru că mi-a mâncat pe soră-mea.

— ?!

— Sărmana stătea ici lângă foc. Și mizerabilul îi trânti cu parul în cap.

— Și tu n'ai sărit? — întrebă exploratorul.

— Dacă ceilalți o sfâșiară îndată și o puseră pe cărbuni..

— Și tu?! — întrebă neamțul îngrozit.

— Și eu, după ce văzui că mănâncă cu toți, mâncai și eu...

Dacă-mi era foame... Mâncam și plângeam, mâncam și plângeam!...

* * *

Dar închidem și această paranteză. Spusesem că, boerii din Basarabia se aseamănă așa de mult cu noi, de ai jura că sântem frați, cu toate că nici nu vrem să știm unii de alții. Dar cum se explică aceasta: atâta asemănare pe deoparte, atâta indiferență reciprocă pe dealta?

Mai întâi de toate chiar prin înrudire: în cele 3 județe răpite la 78, sute de familii, numără rude de aproape, chiar frați și surori, cari după răpire, s'au retras în țară: mulți în Moldova, unii în Muntenia, unii chiar în Dobrogea. Apoi chiar în Basarabia cea mare tot se mai găsesc încă 10—15 familii boierești, chiar din cele mai însemnate, cu aceleași nume ca și ai noștri și chiar cu aceleași origini ilustre: Corfu, Mitilene, Durazzo, Erzerum, Târnova etc., cari încă n'au pierdut legăturile cu rudele lor de dincoace.

Dar elementul cel mai important e, se înțelege, cel «democratic». Aceasta mai ales e important și semnificativ, chiar prin origina lui socială: exact aceiași popești și ionești ca și noi, răsăriți din aceleași bucătării și grajduri, din dosul tejghelelor, din tainițele mănăstirilor, din umbra temnițelor... Iată de unde a apărut și această democrație și iată de unde și atotdestrugătoarea voracitate de omidă, atât de caracteristică, de altfel, nu numai nouă, ci tuturor democrațiilor apărute așa de târziu.

În cât prin ce ar fi putut să rămâie în urmă, sau să ne fi întrecut cumva această democrație, sau nouă boierie, cum o numește poporul? Prin felul de a alcătui, de ex., bugetele comunelor, câte cu un măturător la 15 funcționari și câte cu un medic la 15.000 de locuitori? Sau prin sistemul «lucrărilor» sau mai ales «furniturilor» de tot felul, sau cumva prin paza banului public, ai cărui deținători își sfârșesc cariera mai toți în America? Sau nu cum-va prin politica și alegerile lor, cari în scurtul interval de câți-va ani de viață constituțională au lăsat aproape în urmă suveicile și industria noastră de rețevee?..

Dar ceiace-i apropiu de noi mai mult, e mai ales *grija de popor*. Aici asemănarea e, în adevăr, surprinzătoare! De ex., exact aceleași bilete de bal trimise la sate prin vorniceii, aceleași broșuri (dar în rusește) destinate a ridica «nivelul moral» al poporului, plătite de primării și citite da aceiași șoareci cari mișună și prin arhivele și cămărilor noastre din Moldova, exact aceleași gramofone destinate a desvolta «auzul muzical» al poporului, aceiași «mici ostași» (am uitat termenul exact) corespunzători cu micii dorobanți ai D-lui Chirițescu și destinați a întreține în popor «Duhul războinic», aceleași bănci sătești (dar mai numeroase), destinate «a ridica starea materială» a țăranului, care depunând numai câte 5 copeici pe lună, ajunge în 20—30 de ani la sume de vro 10—12 ruble! Aceleași «băi populare», premergătoare ale cazanelor din jud. Covurlui de acum vro 10—12 ani, ba chiar aceiași grijă pentru coșulețele de răchită și chiar catrințele țăranesti plătite cu aceleași prețuri cași în Moldova; la aceiași inspectori «extrașcolari» (dar cu lefuri ceva mai ridicate).

Iată niște oameni, cari, dacă ar uza de dicționarul nostru, ar putea spune că, în adevăr, s'au sacrificat pentru

popor cari o clipă nu l'au lăsat să «decadă» (o clipă nu l'au slăbit!), care au avut meritul de a-i ridica mai ales «moralul».

Iar ceiace ne apropia de ei așa de mult e mai ales *mândria* pentru progresele «realizate» și conștiința datoriei împlinite. Nu cred să se mândrească englezii nici pe sfert cu rețelile lor inextricabile de căi ferate, cum se mândresc cu lucrările lor «edilitare» fruntașii aceluiași Orheiu, de ex., cari primăvara și toamna recurg la anumite *scândurele* portative pentru a trece strada numai până la un pelin din față ¹⁾

Numai la noi se mai găsesce poate oameni atât de mândri de ei înșiși.

* * *

Dar unde-i mândrie e și mulțumire, iar unde-i mulțumire e și dorința de a *eterniza* acea stare de fericire în care ne găsim. Și iată de unde și acel, ca să zicem așa, *conservatism* specific, care iarăși ne apropie de minune; și dacă în România anumite idei numite subversive (ca presupunerea, de ex., că țăranul ar trebui să cunoască Constituția etc.) sunt reprimare cu statornicie, să nu ne închipuim că aceste idei cari mișună în revoluționara Rusie, sunt tolerate o clipă de confrății noștri de peste Prut! Din contra, mai rar au văzut țării stâlpi mai solizi ai «ordinei și tronului», ca confrății noștri popești și ionești de peste Prut, cari au și fost apreciați după merit: bravii noștri ionești, sau «ruși adevărați» cum își zic ei, sunt foarte apreciați chiar prin apropiere de tron, unii trec drept cei mai buni prepelicari de pe la vânătorile marilor duci, iar numele lui Purișchevici a ajuns

¹⁾ Pe la 92 în Orheiu, în strada principală, chiar în centru, s'a înecat calul unui sacagiu.

de mult familiar în presa londoneză, a făcut ocolul lumii ¹⁾. Și au și meritat-o oamenii noștri! În adevăr așa ceva chiar că nu s'a mai pomenit încă; și azi când chestiile *naționale* devin atât de covârșitoare, atât de generale, de palpitate pe întregul glob, când intelectualii altor popoare sunt gata să se spânzure pentru conaționali lor, pentru limba lor, pentru un *termen* etc. ²⁾, purișchevicii noștri singuri s'au găsit să sfătuiască pe conaționali lor țărani, să uite limba țigănească, adică moldovenească și s'o învețe pe cea rusească, au fost singurii dintre surtucarii basarabieni, cari au ajutat pe arhiepiscopul Pavel 1869—79 să adune cărțile românești de prin biserici pentru a încălzi cu ele *sobele episcopiei*.

Apoi tot ei, deși n'au putut uita bine nici ei acea limbă «țigănească» (n'au uitat mai ales colorata noastră înjurătură națională: «de cruci»: de «prunci Maicii D-lui» etc.), atât de necesară în raporturile inevitabile cu barbarii satelor, neagă existența românilor din această provincie, și când în 1905 «trădătorul și jidovitul» deputat rus Novicov ceru Dumei *pentru moldoveni cărți și școli moldovenești*, rușii cei «adevărați», adică popeștii și ioneștii noștri, singuri au arătat în aceiași Dumă, că *moldovenii din Basarabia fiind de mult rusificați* școalele moldovenești ar fi simple unalte ale «străinilor, jidoviților» etc. ³⁾

¹⁾ În Rusia «rușii adevărați», sau cavalerii «bandelor negre» cum se numesc ei înșiși («români adevărați», cum le-am zice noi la noi în Țară) se compun de obicei mai toți din poloneji rusificați, jidani botezați și purișchevici de ai noștri.

²⁾ Între bulgari și sârbi de ex., lupta nu-i de eri; în războiul pentru Macedonia luptă de zeci de ani nu numai drujinicii și comitagii, ci și savanții cei mai de seamă: istoricii, filologii vestiți etc.

³⁾ E nostim că până și cele câte va școli românești, cari profitând de spiritul liberător al revoluției din 1905 apucaseră să răsară în Ananiev, Cherson și alte câte-va locuri îndepărtate de Basarabia, fură descoperite și închise după stăruințele acelorăși domni.

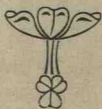
În cât privește patriotismul... dar aici adevărat că, parcă ar începe o mică deosebire; căci, deși patriotismul în deobște se măsoară și la ei cași la noi după aceeași măsură, mai degrabă după același număr, — numărul de perciuni ruți de pe la jidani, deosebirea e... dar în ce afară de *termeni*, mai că nu m'ași încumeta să spun, în ce ar putea consta acea deosebire...

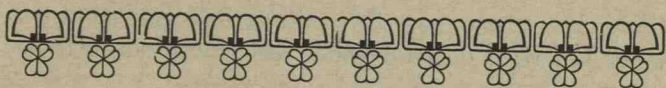
Incolo iarăși: când parcă ne-am depărta, când ne apropiem: așa, de ex., ei ar vrea să-l vază pe țăran vorbind numai decât, împunătoarea limbă muscălească, noi numai de cât dulcea noastră românească; ei ar vrea să vază pe țăran apărând pe la serbări, numai de cât, în pantaloni albaștri și cămăși de cit roși, noi — în ițari de aba și cămăși cu cusături roși. Dar numai pe la serbări, căci încolo...

Incolo iar ne potrivim de minume, căci și după ei, cași după noi, poporul e turma de iloți creată de soartă pentru a sluji pe cei puțini, — pe cei câți-va fericiți, căroră le-au căzut lozurile cele mari din loteria vieței; iar remediul în contra «țopârlanului» de obicei atât de supus, atât de blajin, atât de... prost, dar câte odată — atât de firos, — remediul invariabil și la ei cași la noi: *tunul*.

* * *

Dar poporul oare ce o fi făcând? Și ce o fi zicând mai ales poporul Basarabean?..

VII

POPORUL

Ce zice poporul?..

Poporul care nici n'a auzit de discuțiile «boierilor», de sporturile patriotice ale «boierilor», și habar n'are de ex., de origina-i «nobilă» și alte calități ce-i găsim noi, («vitejie», «putere de viață», «piept de aramă»); care nici nu bănuște că «boierii» îl «studiază», îl laudă («blând», «mărinimos»); că-l căinează mereu («popor nenorocit», etc.); că-l mai dojenesc din când în când («leneș», «barbar») și mai ales îl previn să nu se desnaționalizeze, să dispară, ci dincontră, să se afirme, sau iar îl îndeamnă să se mai schimbe, să se mai civilizeze, etc., și nici nu bănuște de existența ligilor, comitetelor «boierești», burse, bilete de tren etc.; — poporul hobar nare nici de patriotism, nici de bunătatea boierească, nici de viitorul «de aur», pe care i-l prezic patrioții și bursierii, și stă, enigmă rece și nepătrunsă, nu se sinchisește de nimic, nu dispăre, dar nici nu se afirmă și nici mai ales nu se desnaționalizează; și mai puțin încă se civilizează s'au se schimbă, și dacă măcar un singur moment în viața lui lungă ar

fi ascultat cum-va poveștile, ce i s'au tot dat de toți deștepții și fariseii de pe vremuri, chiar că poate n'ar mai exista.

Viteaz? Piept de aramă? Asta o arată el fără multă fală, și, ca o treabă de toate zilele, atunci când vineurgia străină și când, tainic ca noaptea și fioros ca fruntea Nemezidei, stă acolo unde au «bătut țarușul» strămoșii lui, și nu se clintește!

Putere de viață? Șapte vieți? Dar o știe el și singur când se arată teafăr, une-ori chiar vesel, acolo unde noi îl credeam demult dispărut; și nu înțelege din entuziasmul nostru nimic...

Bunătate, mărinimie? O fi: și asta o arată el, fără s'o spuie, în epocele de foame, când împarte bucățița de pâine cu străinul călător.

Rău, barbar? O fi și asta: când ese cu pieptul gol în fața baionetei pentru vreo ratăcire, pe care el o luase o clipă drept «sfântă dreptate».

Și dincontra, pe când boerii și cărturarii, — produse întâmplătoare ale vremurilor, adesea excrescențe bolnăvicioase ale unui corp copleșit de nevoi, — pe când «boierii» dispar, sau degenerază, fug din când în când și iar apar, trădează, jură, mint, uită dela mână până la gură își schimbă limba după regim, religia după teritorii și ideile «odată cu batistele»; — poporul care-i singur «de când lumea» pe acest pământ, care n'a fugit nicăieri, n'a cedat teritorii, — n'a jurat, n'a mințit și n'a uitat nimic; care a supraviețuit ciumelor și foametelor și, — ca fenixul din povești, — a renăscut din cenușe și războaie, — poporul rămâne neclintit ca munții, rece și nepăsător ca apele, vecinic sălbatec... vecinic necivilizat, vecinic tânăr și vecinic acelaș...

Dar poporul Basarabean!

Acesta e mai ales ciudat, încăpățânat hursuz! Acesta mai ales știe una și bună, și anume; că pământul e rotund ca o masă, că-i nesfârșit de întins în toate părțile și că cel puțin un sfert din această lume atât de întinsă e ocupată de el! «Câtă frunză și iarbă pe fața pământului — tot moldoveni, tot de ai noștri!»

Apoi are o memorie inalterabilă, surprinzătoare, extraordinară, care nu-l trădează niciodată! Și pe când boierii și cărturării, cari, cu toata cartea învățată prin școli, par cu totul rătăciți și nu-și mai cunosc pământul pe care trăiesc, poporul știe și ține minte lucruri de tot minunate! Așa știe și ține minte cu precizie că, de pildă, cele mai bune coarne de mare (roșcovii) se găsesc «la noi la *Galati*», pe cari boierii îi cred în Bulgaria; că sfinții cei mari: Sf. Paraschiva și Sf. Spiridon sunt în Iași (despre cari boierii au auzit atâta: că în acest oraș toți boierii umblă pudrați și în corsete), sau știe lucruri și mai ales *localități*, despre cari «boierul» chiar că n'a auzit în viața lui: ca *Brașovul*, unde se găsesc cele mai bune *lăxi*, ca *Sibiul*, *Blajul*, *Clujul*, de und au viețile Sfinților, aduse acum vreo sută de ani de către mocani și alți oameni sfinți, transmise din tată în fiu, și păstrate cu sfințenie. Să mai amintim *Hârlăul*, — tot așa de străin pentru boier, ca și capitala republicei Filipine, — unde se găsesc cele mai bune *pietre de moară*? Dar o localitate despre care chiar că n'a visat intelectualul? — *Cotnarul*, unde se adunau pe vremuri și-și stingeau în chefuri necazurile eroii populari ai Moldovei? Și dacă o luăm pe *tema asta* și mai deschidem și cartea cea mare a nevoilor și necazurilor înecate în epicele cârciume din preajma acestor podgorii, și mai deschidem și capitolul *revendicărilor* și *necroloagelor*... scrise pe foaia de fag din preajma izvoa-

relor, apoi dăm și de întreaga epopoie a codrului «frate cu românul» și de toți eroii potecilor și hățașurilor moldovenești, cinstiți până eri de poezia populară și cunoscuți tot așa de bine pe malul Răutului sau Nistrului, ca și dealungul Bistriței, Siretului și Bahluiului.

Ba se cântă până și *Oltul*, pe care oamenii noștri îl pun tot în Moldova, și care în turbarea lui duce:

Tot mantale voinicești,
Căpestri de murgi moldovenești!...

Și atâta? Nu, căci vechea lume românească de pe când «se vorbea în basme și se gândia în poezie» încă n'a încetat pretutindeni, și exuberanța de sevă creatoare a organismului vecinic tânăr, izbucnește și se manifestă mai cu putere tocmai acolo, unde o credeai demult stinsă; și pe când în centrul Regatului apărât de tunuri și baionete, pier cântecele și omida a mâncat «cornii», — departe de aceste tunuri, tocmai pe cealaltă parte a Nistrului, copii românilor ascultă povești minunate dela *mocanii* veniți la iernatul oilor, și aci la pragul stepei mute și misterioase, în lungile seri de iarnă, — ascultă cuvântările oratorilor dela Blaj, trăesc emoțiile luptătorilor dela Abrud, și în imaginația mitoplastică a acestor copii răsare aievea, îmbrăcată în nimbul măreției legendare, D-l *Iancu, Craiul Munților*, la al cărui glas se risipesc ordiile dușmanului și pier sub pământ puterile întunerecului.

Atâta? Nu, căci pe când niște piedeci neîndurate se opun în calea românilor din Apus, pe când o altă parte a aceluiași popor, încătușat de o graniță îngustă, păzită de Dunăre și un dublu șir de baionete, deabia pătrunde prin acea graniță spre a se răvărsa peste Serbia și Bulgaria, — o altă parte a românilor, moldovenii dela răsărit adică de mult «pierduta» Moldovă de peste Prut, se află azi într'o stare de expansiune, pe care bunii patrioți

dela «Ligă» ar întâmpina-o cu o stupeoare pe care o întâlnim numai la o văduvă veselă din nu știu care roman frances: o văduvă, care după ce-și așteaptă vr'o lună, două bărbatul plecat în războiu, apoi obosindu-se de atâta așteptare și virtute, hotărăște în sfârșit să se mărite, dar... dă cu ochii de bărbat tocmai pe când se pregătia de cununie și după ce apucase să-l treacă în pomelnic...

Căci ce s'a întâmplat?

S'a întâmplat că, tocmai sub regimul celei mai sistematice și mai conștiente opresiuni a «Colosului dela Nord» și când puterile cerești și pământești se uniră pentru a pune capăt unei vieți sădite de secole, — tocmai sub acest regim al forței și teroarei, românii noștri găsiu cu cale să se mai întinză... și pe cealaltă parte a Nistrului!

Și aceasta se întâmplă cam așa: teribila *Nacialstvo* rusă, în înalta și prevăzătoarea sa politică, găsi de cucuviință să populeze cu coloniști ruși diferite localități din Basarabia, iar elementul românesc din această frumoasă și bogată provincie să-l transporte în câmpiile aproape pustii ale Podoliei și Chersonului, împingând pe unii pâna departe spre răsărit: Crimeia, Caucaz etc. Și mai cu blândețea de care nu totdeauna e lipsită *Nacialstvo*, mai cu bătaia la care iarăși nu se scumpește niciodată un bun cinovnic, lucrurile s'au și făcut în diferite epoce cu destul succes.

Dar rezultatul a fost următorul: pe de o parte rușii aduși pentru a rusifica pe moldoveni, ne fiind ei înșiși adevărați-ruși, ci numai *maloruși*, au păstrat uri vechi în contra cotropitorilor moscoviți, și din această cauză au crezut de cucuviință mai bine să zădărnicească opera ce le-a fost impusă, și să se confunde mai bine cu moldovenii, ceia ce în timp de câte o singură generație au și făcut-o cu mare succes, adică s'au românizat cu desă-

vârşire... Iar cu românii strămutaţi în diferite epoci din locurile lor s'a întâmplat așa: mai de frică, mai de silă, mai de bună voie, mai de prostie acestia au trecut încetul cu încetul Nistrul, apoi au desfiinţat și asimilat populația locală, căzăcească (adecă tot malorusă sau ruteană) aproape nulă și au sămănat, încetul cu încetul, cu ogoarele lor de păpușoaie și bordeile lor, înconjurate de nelipsitul călapăr și busuioc moldovenesc, aproape toată această parte a stepei, ba în multe locuri au atins sau au și pășit departe, tocmai peste cealaltă parte a Bugului!...

Și iată cum românii de peste Prut, formară în ultimii 80—100 de ani *încă o Moldovă*, iar împreună cu Basarabia — *două Moldove* întregi, — Moldove, dacă nu mai sărace, dar cel puțin de două ori mai întinse de cât Moldova *oficială*, cea liberă, — dar niște Moldove fără constituție, fără cluburi politice, fără ligi, fără patrioți puși în buget, fără școli, — *mai ales fără cea mai mică urmă de școală românească* și păstrând inalterabil fondul cultural din epoca descălicărei...

Lucru extraordinar, în adevăr, aproape supranatural, mai ales în cât privește partea Transnistriană. Și totuși e adevărul, și oricât de nule ar fi biurourile statistice rusești, ori cât de anarhice sau tendențioase și mincinoase datele lor statistice, dat fiind că chiar după unele din aceste statistice atât de dezordonate, procentul populației românești e de peste 16%, se poate lua ca afară de orice discuție numărul de peste un milion, numai pentru românii dintre Bug și Nistru. Acesta e minimul pe care nu l-ar discuta serios nici oficialitatea rusă; căci cifra maximală sau medie adoptată de cunăscători, e de cel puțin 50%, ba, dacă i-am crede, — de 60% — 70%, dintre cari cunăscători sau martori, foarte originali; dealtfel, avem 2 fe-

luri diferite chiar în România) și anume: *Călugării și artiștii*, niște martori cu adevăr originali... Dar iată ce-i cu aceștia. Se găsesse sute de călugări, cari au trăit prin Sf. Munte și cari știu cu câtă stricteță se ține seamă în Sf. Munte de localitățile și *satele românești din Rusia*... În vederea cărui scop?... Românii de peste Prut sunt azi singurii cari mai *pot* sau mai *vor* să dea pentru sf. mânăstiri... În adevăr, nicăieri oamenii «sfinți», oamenii «lui D-zeu», călugării rătăcitori etc. nu găsesse o mai mare trecere ca în Basarabia, dar mai ales în Transnistriana ¹⁾. Deci trebuie aflat cu precizie care-i român, care nu. Și dacă-i român, cât dă de obicei, cât porumb are în coșar și a. m. d, Cu fața spășită și o mică iconiță făcătoare de minuni sub giubea, omul sfânt cutreeră satele și cătunele înșelând vigilența poliției și adunând *taxit*. Și acești oameni, cari cunosc pe degete toți puii și toți curcanii din cotinețele oamenilor, îi cunosc mai bine decât stanovoi și ispravnicii, — aceștia să nu știe mai bine decât toată statisticele ce fel de oameni sunt acolo: români sau străini?...

Artiștii noștri: cântăreți etc. spun că găsesse mai mult public românesc în orașelile de peste Nistru decât în centrul veliților boieri moldoveni din Kișinău.

Lucrul acesta îl poate constata deastfel oricine și patrioții noștri din «Acțiunea Națională» și din jurul consulatului rus din București ar putea controla lucrul măcar în fuga trenului din sudul Podoliei și partea de vest a Chersonului. Faptul e că între Prut și Nistru trăește o lume tot așa de românească (afară de administrație se înțelege) cași în Moldova, că această populație for-

¹⁾ Cititorul va fi citit nu odată prin gazete despre vastele tragedii petrecute în ultimii ani cu românii dela Nistru, din cauza acestor oameni «sfinți», «prooroci» etc.

mează nu numai un puternic bulevard românesc în fața influenței slave, ci chiar un puternic *corp de ofensivă* (ca să ne exprimăm în termenii curenți) etnică, înaintând încet și pacinic dar sigur, luând sat cu sat (eram să zic: tranșee cu tranșee) fiecare poziție... și ducând înainte tipul fizic și *cultural* sărit de peste Nistru...

* * *

O paranteză. Termenul pacinic poate că nu-i chiar totdeauna riguros exact, căci uneori lucrurile s'au petrecut și mai *altfel*. Se știe de ex. că Odesa s'a dezvoltat mai ales grație comerțului de grâne, cari încep a veni în cantități enorme mai ales din Basarabia. Dar calea ferată Kișinău-Odesa, foarte insuficientă de altfel, se face târziu (1863?) ba destul de târziu chiar cea nordică: Odesa-Rasdielnaia-Biezola etc. Apoi lipsa de vagoane etc. împiedecând transportul grâului, dă naștere astfel *cărăușiei*. Cărăușia aceasta nu-i necunoscută o vreme nici la noi (în Moldova, de ex., grânele se transportau spre Galați), dar în Basarabia și partea transnistriană, mai ales la malorușii dinspre Kiev căraușia (ciumacestvo) devine o profesie aproape regulată. Oamenii pleacă nu cu săptămânile, ci cu lunile, și pleacă uneori în caravane respectabile, de câte 100—150 de care. Ciumăcia malorusă dă chiar naștere unei vaste și admirabile poezii populare,—cântece ciumăcești, monotone și infinite cași însăși stepa.

Și se înțelege că pentru uzul acestor vaste caravane și pentru a adăposti atâta lume, apar hanuri, cărciume etc., și se înțelege că moldovenii, cari pleacă și ei în căraușie, au și ei hanurile, cărciumele, *ratușele* lor, unde să poată fi ca «acasă», să nu fie săcâiți de ciumaci.

Dar neînțelegerile între caravane se iscă de obicei nu

din cauză cărciumelor, ci mai ales din cauză pășunilor și adăpătoarelor, și cum rusu-i îi rus, — «porc», — și se bagă orb peste oameni, făcându-se că nu înțelege ce-i spui, apoi moldovenii noștri își iau sarcina, adesea, să-i învețe moldovenește... Rușii, cari înțeleg, dealtfel, din «semne» despre ce e vorba, desbracă mantalele și cojoacele, și «învățătura» adevărată începe în toată voia, căci în țara lui «Cremene» autorități nu există și asemenea dezordine n'are cine le opri. Și astfel în unele puncte de peste Nistru: Balta, Curhan (?), Bârza, Tirispolea și a. se dau bătălii aprige, unde armele cansacrate de cavalerismul epocii sânt de obicei leucile și răsteile de la juguri...

E nostim că bătăliile acestea se potolesc mai întodeauna cum au început, și părțile pecetluiesc pacea cu plosca de rachiu, după ce recunosc cu un rar discernământ drepturile fie-căruia.

Ori-cum, acestor cărăuși, acestor îndrăzneți kultur — trăgeri (cum le-ar zice neamțul) ai noștri se datorește dezvoltarea vastei suburbii din Odessa, numite până azi Moldovanca și întreg acestui enorm oraș, numit de ruși *frumusețea Sudului*.

* * *

Ori-cum, românii noștri nu totdeauna a'au cerut voie, și încetul cu încetul și, mai cu știrea mai fără știrea însuși bunului D-zeu, au trecut departe peste vechea graniță a Nistrului, au sămănat stepa cu ogoarele și căsuțele lor, și popușoiul împreună cu busuiocul și calapărul strămoșesc venit în lume odată cu civilizatorul Dragoș, au cucerit deja o regiune, pe care nu s'au gândit s'o ia odinioară românii sub steagurile celor mai mari voivozi ai Moldovei!..

Și pe când patrioții de profesie îi consideră deja ca demult dispăruți pe acești moldoveni, sau se miră că nu vin «pe la ligă», dacă a mai rămas vre-unul, ca să ceară pentru vr'un parastas, tineretul moldovenesc de peste Nistru, cântă vechea doina românească, înlocuește treptat cu hora lui, tropotul zgomotos al cazaciocului, și în această lume plină de necazuri, — în sărăcia și inconștiența minții lui primitive, — găsește sens în viață, găsește sens în cântecul mierlei, în parfumul busuiocului și rozmarinului. . . .

Și ast-fel poporul de jos. Colosul cel Mare, care simte că acești munți — «oase ale pământului» — sunt însăși oasele lui iar aceste ape, și izvoare, — «vinele pământului» — sunt însuși vinele și arterele lui, — astfel copilul vecinic sălbatec al naturei, — copil hursuz și fioros în fața primejdiilor și urgilor celor mari, dar blajin și senin în vremurile de pace și liniște, — poporul românesc, nu numai s'a păstrat, acolo unde a deschis ochii și a văzut pentru întâia dată lumina soarelui, ei, tânăr, inconștient și zglobiu ca un pui de urs în vizuina lui, a continuat a crește și a se întinde și în afară de leaganul lui, a crescut și s'a întins departe de granițele puse de diplomați și a trecut, fără știrea nimănui și fără știrea lui însuși, peste toate capcanele și «miezuinele» puse cu atâta ghibăcie de toți deșteptii și piticii de pe vremuri.

* * *

Ori-cum, românii noștri s'au mai pomenit odată în re-duta dușmanului, luând-o și de astă dată fără să stie cum, fără plan fără știrea șefilor... Dar câte vor mai fi îndurat ei, la drept, vorbind, și în această — re-dută... și cum vor fi comunicat ei cu cei *din afară*, cei rămași prin câmpiile Sorocei sau codrul Orheiului, aceasta o va spune-o poate când-va istoria. Și încă, spune-o-va când-va și is-

toria? Căci românii aceștia n'au istorie cum n'are istorie apa Nistrului sau Codrul Orheiului.

De altfel nu trebuie nici să-i plângem prea mult: soarta i-a cam deprins cu multe... Și ceeace pentru altul e poate peire, «mizerie», pentru român e floare la ureche!...

Deci să nu fim pesimiști, să nu exagerăm lucrurile. Ce-i drept, țara lui Cremene, pe care unii o găsesc între Carpați și Dunăre, se află în realitate tot la acești români, tot peste Prut... Dar se poate trăi și în țara lui Cremene. În adevăr, *nacialnicii* (autoritățile ruse) sunt oameni teribili..., dar sunt nacialnici și nacialnici. Așa, altul se măr-ginește să ia rubla și curcanul și nu mai vine cu lunile. Altul, — din cei mai stăruitori în slujbă, — cunosc curcanii și puii din cotineța românului mai bine decât stăpâna casei, și numai unul dacă a lipsit, trebuie să-l cumperi, dar să-l pui la loc, adică să-l dai nacialnicului. Altul se întâmplă de are chiar darul băuturii. Altul... destul că, după ce-ți ia și curcanul și curca și oul de sub curcă, apoi o sfârșești tot cu închisoarea; și numai bunul D-zeu ar putea să știe, ce se mai întâmplă și acolo, pentru ce mai ales se «întâmplă»...

Sunt fel de fel. Unul, de pildă, s'apucă de dă foc satului. Așa, fără nici o pricină...

În schimb altul e bun, să-l pui la rană, și bate oamenii doar când îi ceva mai vesel, mai cu chef: la un paște, la un crăciun, când, — în schimb, — bate tot satul! În schimb nu mai vine apoi ani de zile, și ani de zile zburdă miei și se bat cocoșii în bătătură, fără să aibă cine luă unul! Tot au noroc câte odată și românii! 1).

* * *

Incât am putea, poate, cu fruntea mai descrețită să

1) Românii din Ananiev au ajuns la un înalt grad de prosperitate; fermele și lăptăriile moldovenești de aci sunt celebre în tot sudul Rusiei.

ne întrebăm... să ne întrebăm, ce lege biologică, de bună seamă, au urmat românii noștri, ca să se poată menține, ba și înmulți, — și încă așa de miraculos, — în mijlocul unui întuneric atât de profund! Ce lege? Legea comună, după care o rasă se înmulțește mai ales când e mai tare expusă pieirei.

Și se înmulțiră în adevăr! Și, deși în țara lui Cremene, epidemiile de copii bântuie mai ales și mai presus de toate holerile și celelalte ciume venite de prin Asia, moldovenii, — și mai ales moldovencile, — luară măsurile lor; și dacă nu nășteau cel puțin câte 2 pe an, apoi unul era sigur; și dacă D-zeu îi lua pe bieții copilași regulat în «împărăția Sf. sale» ca să nu mai vază, sărăcuții, nevoile acestei lumi amare, apoi din 10—12, ba și 15—20, dacă nu și 25, — cinci—șase tot mai rămâneau!...

Și tot cu fruntea descreețită ne-am mai putea întreba, prin ce calități, prin ce *virtuți extraordinare* au reușit românii noștri să-și mențină firea lor etnică, să asimileze atâtea elemente străine etc.? Sau ce putere inițială, oarecum, a prezidat la această luptă, această asimilare continuă? Și ce fel de curent, ce *fluid misterios* a circulat dela un capăt la altul al organismului etnic întins peste atâtea «miezuine», și a cărui *unitate* trebuia înțreținută? Și a, m, d. Chestii grave, dar...

Românii au avut în totdeauna tristul avantaj de a fi amestecați cu fel de fel de neamuri, și ar putea constitui un fel de laborator *sui generis*, în care să se facă studii interesante pentru tot globul. Cum însă directorul acestui laborator în totdeauna a lipsit...

* * *

Întrebări deci zadarnice.... Căci, dacă s'a studiat deja mersul planetelor și erupțiile vulcanilor, știința e încă

mută în fața proceselor misterioase ale organismelor complicate numite popoare; sau, în loc de a urmări acele procese misterioase, adică luptele penibile duse de microbii invizibili, dar nenumărați, cari constituie aceste, «organisme», atât de complicate; în loc de a urmări izvoarele «energiei» latente și agenții obscuri ai acestei energii: barzii poporului, eroii obscuri ai hățașurilor și potecilor etc; știința, — deastădată istoria, — se mărginește la constatarea superficială a rezultatelor târzii, ale acestor fenomene ascunse, se mărginește la exploziile întâmplătoare de energie, manifestate prin aparatul strălucitor al steagurilor fâlfâitoare în vânt, al căpitanilor pe cai de foc, al șirurilor hipnotizate de sunetul trâmbițelor, când:

Lănci scânteie lungi în soare . . . etc.

Durduind sosesc călării. . . . .

(Eminescu)

Și când s'a sfârșit cu steagurile, cu trâmbițele, cu batalioanele, s'a sfârșit și cu «istoria».

Trâmbiți, căpitani, muget de bucium le-am cam avut și noi de astea, și istoria marilor noștri voevozi e martoră. Dar din multe, multe pricini norocul de a străluci în fața istoriei prin aparatul strălucitor de steaguri, batalioane etc., a fost mai rar și de aceia, lupta a fost cu atât mai penibilă... Și, în locul pământului care *durduie* sub șirurile de viteji etc., mult mai adesea s'a văzut *durda* voinicului singuratic și certat cu legea, care *singur* înfundă întunerecul pădurei, *singur* își caută dreptate, *singur* răzbună rușinea neamului.

* * *

Deci cum au asimilat românii noștri atâtea neamuri? Am spus că lipsește «directorul»... Și totuși observații s'au făcut pe ici-colea. S'a observat că, de ex., din toate

neamurile din juru-ne rușii (velicorușii) și nemții sunt *singurii cari rezistă* asimilărei etnice românești; că bulgarii se *topesc* în contact cu românii și că dintr'un bulgar și o româncă (sau viceversa) numai decât trebuie să «iasă» un român... Apoi: că bulgarul cel *sgârcit* ne având gust să-și plătească lăutarii, vine *la hora românelui*, că aci se «dă» și el cu ai noștri și a. m. d. Ba chiar ungurul, dacă «vede și vede», se «dă» și el cu noi, apoi învață să... «înjure» ca ai noștri, devine «creștin» adevărat și a. m. d. Și cum vedem, în acest dar de asimilare, virtuți tocmai mari nu prea strălucesc din parte-ne... Se mai spune, — și tot cam în glumă, — tot despre ungar, cum că acestuia î-i mai *greu până sărăcește* bine, de nu mai are nici ghete «în picioare» că apoi îndată «se face român»...

Despre maloruși: asupra acestora influința noastră e de sigur copleșitoare, datorită pe deoparte probabil asemănării celor două constituții sufletești ¹⁾, pe de alta caracterului românesc mult mai vioi, mai ales mai *chefliu*, care antrenează, provoacă imitația și a. m. d. Și ori cât de paradoxală s'ar părea numai ideia că un cazac ar putea fi întrecut de cineva în băutură, faptul e totuși cât se poate de adevărat: între strănepoții eroilor cu al căror sânge s'au cimentat zidurile fioroaselor cetăți ale Sorocci și Hotinului, până azi se găsește băutori întrepizi, capabili a culca nu un cazac oarecare, ci pe însuși Socrate... Vom mai fi întrecut noi pe cazaci și în alte privinți.

Ori cum, nu tocmai virtuțile cele mai mari sau mai ales cele mai estetice par a fi prezidat în toată această afacere... Și să nu ne mirăm: din sângele și lacrămile

---

¹⁾ Muzica populară malorusă e de o asemănare surprinzătoare cu a noastră.

strămoșilor noștri s'a putut strecura și câte un zâmbet, care nu în totdeauna a fost așa de estetic.....

Dar ceiace a reclamat și mai puține virtuți poporului nostru a fost, de sigur, munca depusă pentru menținerea unității noastre etnice («unitate culturală» cum am mai numi-o noi cărturari și pentru cari dăm burse etc.) Această unitate e în adevăr surprinzătoare și *unică în lume*: e un caz unic în lume când un popor atât de incult, aruncat, în întunericul cel mai profund al evului mediu apoi hărțuit de turci, cazacii, tătari..., apoi tăiat în atâtea bucăți prin atâtea grăniți, să rămăie la urma urmelor fără, sau *aproape fără dialecte*! Căci orice s'ar cânta prin crestomații și manualele de liceu, afară de graiurile macedo-român și daco-român, ce dialecte vii sau moarte mai găsim noi în limba noastră? E surprinzător! Și pentru un filolog asta e o adevărată nenorocire!

Și are dreptate filologul. Dar virtuți în toată această luptă de conservare, să fim sigur, n'o să prea găsim...¹⁾ Căci organismul viu, care își simte ștreangul de gât n'are când alege arme sau mai ales atitudini frumoase și se sbate și el cum poate.

S'a sbătut și poporul român cum a putut în întunericul și înconștiența lui, a căutat să-și mențină unitatea lui etnică cu orice preț. Deci puțină virtute când țăranul prinde cu undița un crap de lângă malul *lui* și-l aruncă *dincolo*, de unde i se aruncă în schimb un pachet de tutun. Nici o virtute când întreabă pe vecinul de peste apa «blăstămată» a Prutului «ce mai nou»? Nici cea mai mică virtute mai ales când, în disprețul legilor, flăcăul

¹⁾ N'o să le prea găsim mai ales la românii pe cari actul de brigandaj de la 1812 i-a rupt în două, și se va vedea mai la vale de ce n'o să le găsim.

de dincolo trece apa «blăstămată» în toiul nopții ca «să-și vază, puica,» și tot cam atâta virtute și când gospodarul mai stătut întreabă pe «cumătru» de dincolo, cum s'a făcut popușoiul? sau când vine *D-l Cuxa* (că cică n'a murit, spun oamenii) ca să mai scuture pe boieri? Și atunci ce să mai zici și de soldatul care ne mai putând suporta barbaria majorului și care părăsind postul și «onorul», — fie el de *dincoace* sau de dincolo, — își ia lumea în cap și pleacă peste apa «blestemată» pe vecie?... Ba nici o virtute nici chiar când sute de țărani (ba foarte adesea popi și chiar călugări basarabeni — vin (și tot noaptea se înțelege) cu lumânările «lor» (că în Iași *ceară curată* nu se mai pomenește), cu untdelemnul «lor», cu prescuri, cu *gin* («câte c'o vadră două, ba și câte cu 4, după om») ca să se închine sfinților din capitala Moldovei (Sf. Paraschiva și Spiridon).

Ce să-i faci? Poporul știe una și bună: că apa asta «blestemată» e în definitiv a lui și că «dincolo» trăiește tot de ai lui!.. Deci trece «când vrea» și pe «unde vrea», căci trece la ai lui!.. Și tratatele internaționale rămân nule în fața acestor sălbateci, cum rămân nule în fața vulpei, care trece fără «permis» pe ghiața râului, a paserei care nu cunoaște paspoarte, a polenului care zboară fără autorizație...

Popor sălbatec, se înțelege. Boierii singuri au fost morali și corecți, singuri au respectat legile și tratatele. De aceia cei dela Kișinău îndată s'au făcut ruși; ba încă ruși «adevărați»; cei de peste munți... Cu aceștia nu știu ce s'a mai făcut, și numai cei din Regat, chiar dacă au fost cum-va greci bulgari, armeni, au rămas până la unul români, ba încă «adevărați»...

Deci nici un fluid, ci comunicații foarte simple și des-

tuł de dese, cu toate apele «blestemate», cu toate «miezuinele» de tot soiul. Târziu, cu anevoie, aproape fără căi de comunicație, fără poștă și telegraf, fără ajutorul autorităților, sau chiar în contra voinței acestor autorități, poporul a comunicat în totdeauna, și un eveniment întâmplat la o margine a lumii românești s'a repercutat la cealaltă; deci când lăcusta sau arșița prea mare prăpădea fânețele din Bugeac, «slăbia» brânza și se scumpea tocmai la Brescu. Când acum vr'o 40 de ani niște inundații teribile distruseră recoltele de pe Siret, distruseră toate podurile de pe Bistița, iar furtunile smulseră mii de brazi de pe Ciahläu, oamenii de pe la Bender și Vadu-lui-Vodă, cari avuseseră semănături însemnate în acel an, hotărîră să alunge nu numai pe toți solomonarii, vinovați direcți ai dezastrelor din munții Moldovei, ci și orice alt fel de zodieri, filosofi etc.,—de nu mai găsești azi urmă de zodier în toată Basarabia.

Alte ori, când oamenii dela Nistru auzeau, pe nopțile de lună, bocetele *Holerei* venind dinspre stepă ¹⁾, îndată se află pretutindeni, și cei de pe apa Răutului (ca și cei de pe Bahlui) scoteau *gunoaiete* de pretutindeni: din case, din curți și ocoale și, formând cercuri de grămezi prin jurul satelor, le dădeau *foc*; și astfel nu numai că opreau «dihania» uricioasă de a intra în sate prin aceste cercuri de foc, ci mai opreau și alte boale de a se apropiă de ei; încetau de a muri cu sutele chiar *copiii*. Alte ori se întâmplă că istoria cu holera să fie vr'o glumă, vr'o minciună goală, dar treaba eșia la urma urmelor tot bună, de se miră uneori și autoritatea...

Erau frumoase mai ales minunile de tot felul venite

¹⁾ Chiar în timpul holerei dela 1863 mulți oameni evlavioși dela Ocheiu au văzut cu «ochii lor» pe *Holera* bocindu-se pe vârfuri de movili și curgane.

de obicei dinspre *răsărit*. Așă, încă înainte de războiul dela Crimeia Țarul Nicolae I, autocratul cel mai capricios după Ivan cel Groaznic, dăduse ucaz într'o zi frumoasă, să nu mai auză «de azi înainte» de apariția vre-unei icoane făcătoare de minuni... Lucru, în adevăr, grozav, ne mai pomenit. Sărmanii creștini... Dar ucazul nu înspăimântă decât pe *ruși*, căci românii scăpară iute din încurătură: nu mai au voie sfintele icoane să se arate norodului? Bine, le vom face să ni se arate *peste brăzdă*, căci și acolo suntem tot la noi. Și iată cum în anul dela Hristos 1863, Iunie 28, pe când Darwin abia își scosese «Origina Speciilor» și pe când Haeckel lucră la a sa «Istorie a Creațiunii», iar la noi apărea Cobălcescu, în capitala Moldovei deodată se anunță o minune extraordinară: *Icoana Maicei D-lui, care s'a zugrăvit pe ea însăși!* 1).

Cum însă nici aci locul nu părea, poate, sigur și sfânta icoană părea a aparține *numai* Iașului, poporul i-a ales un loc *neutru*, unde să poată fi admirată de *toți românii*. În adevăr, sfânta icoană fu dusă în capitala *sufletească a tuturor românilor*, schitul *Prodrom din Sf. Munte*, și azi închinătorii români din *toate țările românești* pot vedea acea minune (una din cele mai celebre în Muntele Athos) în toată voia...

Une-ori însă lucrurile eșiau boacăne de tot: așă, peste ani de zile după ce boierii apucaseră să «piarză» pe Cuza, și pe când acesta dejă putrezise, moldovenii basarabeni stabiliți de ani de zile în Caucazia, încep a se

1) Cititorul care ar putea să crează că-i vr'o glumă la mijloc, ar putea consultă la nove în această chestie palpitană pentru oamenii evlavioși dela 1863, următoarele 2 opere magistrale: *Archimandritul Boteanu*, Slujba și minunile icoanei Maicei D-lui, București 1903, și *Archimandritul Antipa Dinescu*: minunile Maicei D-lui Prodromița, București 1906.

întoarce îndărăt ca să primească pământ dela «D-l Cuza» care «ci-că s'a întors»...

Și iată cum, pornind din izvoare necunoscute și libere ca mișcările văzduhului și ritmice ca valurile mării, vaste curente și contracurente, vești, tendințe, legende și povești înaintează dela o margine a românimei la cealaltă, și acolo unde ochiul nostru, la prima vedere, nu zărește decât o întindere nesfârșită și stearpă, se poate deosebi cu încetul o mare întinsă, nesfârșită, dar *vie*, care se agită, se colorează, se întunecă... iar se înseninează, și în valurile, cari se sbat din ce în ce mai aproape de picioarele noastre, simțim respirația unei vieți necunoscute, prezența unui mister vast și nepătruns...

* * *

Nici un «Fluid.» Simplu de tot, «cu piciorul», «pe unde vrem» și «când vrem» poporul trece râul blăstămat, — râu, în adevăr blăstămat, căci e granița cea mai teribil păzită, *de pe tot globul*. Dar și de foc de ar fi acest râu, că poporul tot l-ar trece!...

* * *

Nici vorbă, popor sălbatec, ignorat... Lucruri triste, necorecte, neestetice, nepatriotice chiar! Dar poporul așa vrea, așa face!

Dar dacă ne mai gândim puțin că țăranul ține minte și el *câte ceva* și n'a uitat, cam cutare boier mare a intrat în țară tot cam pe *ascuns*, adecă odată cu niște saci de smochine; dacă ne gândim că acelaș țăran, — chiar când e îmbrăcat în haină călugărească, — nu prea înțelege, ce fel de dreptate e asta, de a împiedeca pe creștin să se roage unui sfânt, pe când boierul deatâtea ori a călcat granița aducând vr'o oaste străină; dacă ne gândim cât de puține

motive are soldatul de a-și iubi și respecta «majorii» și chiar pe d-n căpitan, — cei de dincolo cât cei de dincoace; dacă ne gândim că țăranul acesta în mintea lui necoaptă va fi având altă idee despre patrie, pe care la urma urmelor tot el are s'o aperi; dacă ne mai gândim cum același țăran, dezertând și stabilindu-se ca exilat nenorocit undeva pe apa Cogălnicului, tot nu-și poate uita satul lui de pe malul Siretului și în viers de foc cântă șesurile scaldate în lumină și apele cele mai frumoase din Moldova, și cum același țăran, emigrat de pe Ciulac își plânge și el cu același alean soarta nemiloasă și satul și luncile lui cele mai frumoase din lume; dacă ne mai gândim, câte alte curente necunoscute nouă și contracurente încă, străbat dela un capăt la altul, — străbat pe deasupra vănilor și baionetelor, — se încrucișează, se repereută dela o margine la alta a lmei românești și ne mai gândim la doina, — neperitoarea noastră doină, care pe deasupra acelor vâmi și baionete, pe aripele vântului odată cu parfumul pajiștilor se leagănă liber din Mare în Munte și dela Porțile de Fier până la gura Bugului; — atunci... atunci cam începem a înțelege și scel neîntreput și neîmpiedecat «endosmos» și «exosmos» etnic între părțile de «dincoace» și de «dincolo», și acea uimitoare uniformitate de tipuri fizice și unitate de limbă, care prin lipsa aproape totală de dialecte, ar putea exaspera, în adevăr pe toți filologii din lume; atunci am înțelege, și cât de pripită e credința despre deznaționalizarea diferitelor părți subjngate ale românilor și cât de copilăroasă și ridicolă e grija conservării naționale, unității «culturale» etc., înireprinsă prin bătaii de flori și baluri patriotice cu tombolă, cât sunt de ridicole ajutoarele «realizate» cu toate aceste buchete de flori și bomboane, tot așa de eficace pentru ușurarea celor subjugați, cât de eficace ar fi pentru îndulcirea Mării

Negre o bomboană aruncată din fereastra salonului de pe vaporul Principesa Maria 1).

* * *

Și astfel, pe când noi înființăm ligi cari se sfârșesc cu câteva focuri de rachete, dacă înu cu judecătorii de ocol, și menținem unitatea națională prin baluri și bomboane, apoi crezând poporul mort sau prostit definitiv, îl deșteptăm prin cântece «vitejești» (așa cum știm să le facem noi), apoi după ce am ridicat Regatul acesta, cu «drept cuvânt» respectat de Europa și l-am întărit cu forturi pe cari obuziera 42 le poate dărâma pe toate într'o săptămână, apoi, spre a încorona oarecum edificiul, am creat instituțiuni «culturale» și mai ales «naționale», pe cari uraganul războiului le poate sufla în altă săptămână; apoi, sătui de atâta măreție suntem gata să strigăm acum: «piară România, trăiască Franța» (sau chiar

1) Ca exemplu de «curente», «contracurente» etc., petrecute pe deasupra «vânilor și baionetelor» etc., am putea nota istoria încă recentă cu poezia: «Noi vrem pământ». În mod inconștient, poate, un cunoscut țaran din Năsăud a pus de bună seamă «urechea la pământ» și a auzit geamătul «unei lumi» pe care o înțeleg numai profetii. Și a scris «teribila poezie». Dar poezia aceasta a rămas aproape neobservată și la noi, și peste Munți... Abia în '97, cu ocazia unei producții date la sanatorul de elevi din Predeal, poezia aceasta a fost interpretată, adică citită ceva mai bine de un elev de conservator și aplaudată cu mult entuziasm chiar de către însuși Ministrul Instrucțiunii de pe atunci...

Și astfel copii români: și mici și de tot bătrâni, viitori, foști și prezenți miniștri au admirat genialul exploziv al țaranului Năsăudean, s'au jucat cu acel exploziv și... l-au uitat. Întâmplător însă în 1905, în timpul revoluției rusești, această bombă, cu care în România se joacă numai copiii, fu dusă de către cineva la Kișinău. Aci un revoluționar rus a găsit-o superioară tuturor preparativelor lui Kibalcici și Sofia Perovskaia și a cerut să se editeze în 10.000 de exemplare (se înțelege cu litere chirilice). În 3 zile poezia lui Coșbuc s'a vândut ca «pâinea caldă», iar în alte câteva zile fu învățată pe dinafară de cel puțin 50.000 de țărani moldoveni (și chiar intelectuali), servind ca deviză de luptă în timpul acelor turburări. Ori cum grație mașinei sale «infernale», poetul dela Năsăud a ajuns prin acele locuri cel mai popular din toți poetii, al căror nume s'a rostii vr'o dată între Prut și apa Bugului. Dar te mai gândești: unde dai și unde crapă!

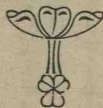
Rusia), ca apoi să revenim poate până înspre seară cu tremolo în voce și halba de bere în mână și iar să strigăm: «trăiască poporul român» a. m. d.; în tot acest timp poporul românesc, care nici nu se interesează de ceia ce facem noi (și bine face că nu se interesează) și face cum știe el adevărată unitate culturală,—și o face pe o întindere pe care noi nici n'am bănuț-o,—cântă cântecele *lui* în ciaturile de răstriaște și de cumpănă, fără sgomot și fără scandal cimentează cu obiceiurile și datinile lui înrudirea și solidaritatea inductibilă a rasei, și, în locul fortificațiilor trecătoare și planurilor strategice cari se pot vinde dușmanului, creează milioanele de inimi gata a înfrunta toate furtunile, iar în locul pornirilor, isterice sau frazelor goale și răsuflute, păstrează calmul judecăței care nu se cumpără, și gravitatea hotărârei care nu șovăe. ¹⁾

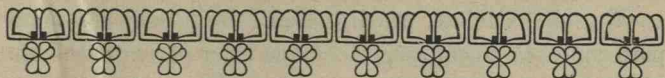
Unitatea culturei românești,—culturei căpătate nu după programele din ce în mai subțirii ale școalei întreținute din buget, ci din fondul moștenit de nenumăratele generații—din trecut,—această unitate e singură reală.

Cuceririle făcute de popor cu sapa și plugul (mai rar cu leuca), sunt singurele durabile și sigure; fortificațiile ridicate de înrudirea de sânge și de o calitate superioară de caracter, un nivel moral în totdeauna superior celui din manuale și cristomații, sunt singurele cetăți inexpugnabile ale neamului nostru. Și atunci...

Și atunci profita-vom în clipa de azi de această armată de milioane, de aceste cetăți inexpugnabile?

¹⁾ În tot timpul mobilizării din 1913 satele noastre erau de nerecunoscut prin ținuta calma și gravă, observată — până și la copii ...

VIII

SITUAȚIA

Să nu prea discutăm cauzele războiului actual. Destul că, pe când lucrurile erau încă reparabile, adică măcar cu un ceas înainte izbucnirii acestui războiu și «Kaiserul» însuși, și toată patriotica lui juncherime, cași toți ceilalți reprezentanți ai patriotismului prusian, adică mai ales comercianții, industriașii mari etc., cu plăcere ar fi cedat, de ex., «scumpa» Lorenă, numai pe vr'un sfert din barbara Indochină, iar cei vr'un milion de avocați și de cărciumari ai Franței, răgușiți de atâta strigăt de «revanșă», — și cari zadarnic putrezesc azi în tranșee, — mai că ar fi consimțit, împreună cu cele câteva sute de banchieri, fabricanți și alți reprezenranți ai adevăratului, patriotism francez de azi, — mai că ar fi consimțit zic să cedeze «scumpa» Alsacie în schimbul... de ex., în schimbul regiunii ocupate de «boși» în Africa sud-estică (cam pe la sudul locului Nyanza). Și astfel poate că între barbarii de «teutoni» și lumea «putredă» de pe malul Senei, precum și «hoții» de peste Mâneca («les brigands anglo-saxons»), să mai fi ținut încă 7—8 ani de pace adâncă...

«Cu alte cuvinte, să lipsească adică până la atâta partea... ca să zicem așa, principială? sau partea oare cum ideală? Se poate?!.. Dar patriotism, dar gloria?...»

Adevărat că nu lipsește nici partea «principială», care începe a se trezi în Europa de azi mai ales de pe la 1850 și 1871: de la 1850, când Anglia, școala umanitarismului, văzu cu ochii injectați de sânge, că piețele globului mai încep a fi ocupate și de alții; de la 1871, când nenorocita Franță a lui Napoleon III, scăldată în sângele de la Sedan și în sângele Comunei, încoronă «edificiul», (cum s'ar fi exprimat Napoleon III în limbajul lui) atâtor crime și prostii, aruncându-se în brațele Rusiei.

Mersul ideologic al lucrurilor s'ar putea urmări, dealtfel, și mai pe larg, luând-o, de ex., de la reînoirea filozofiei lui Hobbes cu *homo homini lupus*, apoi cu aplicarea faimosului principiu al lui Darwin cu «lupta pentru existență», de care s'a uzat și s'a abuzat atâta... să-l mai amintim oare și pe Nietzsche, pe care îl maimuțeresc până și găinariii noștri dela Dunăre, ori de câte ori se dă lupta pentru vr'un post de intendent, pentru o comisie de o sută de lei, pentru o carieră de piatră sau o catedră universitară? Dreptul «celui mai tare» (adică a lichelei calificate) și dela o vreme chiar «dreptul pumnului» (adică a brutei inconștiente) se rostesc mai cu respect din ce în ce, se rostesc cu plăcere, aproape cu delicio și clăbuci la gură, de toți pensionarii, de toți rachiticii, de toți nevoiașii prostiti de manualele sarbede și anemiați de aerul viciat al școlii. Și dela o vreme nu ne mai săturăm de termenii, cari sugerează măcar pe dedeparte ideia omorului, jafului, violului, incendiului.

Și atunci să ne mai mirăm dacă armata «teutonă» distruge monumente de artă, sau dacă nenorociții descendenți ai lui Danton și Robespierre înconjură de nimbul

dumnezeirei pe Nicolae II, tiranul cel mai sângeros și mai inconștient din câți scelerați a suportat omenirea din epoca pietrei nepoleite până azi?... Să te mai miri, când această fiară inconștientă se plimbă ca vodă prin lobodă pe acolo, unde în altă epocă n'ar fi putut trăi 3 zile? Unde? În țara lui Jeliabov și Perovskaia, unde Alexandru II, unul din cei mai buni monarhi după Petru cel Mare și Alexandru «Binecuvântatul», a fost expedit în sânul lui Avram pentru un fleac de nimic... pentrucă zmulse pe nedrept câte-va sute de vieți...

Ori cum, cât e sârbul de sârb, dar a înțeles până și sârbul, că războiul European s'a aprins nu pentru ochii lui albaștri, a început să înțeleagă până și sârbul colosală și nerușinata minciună cu «idealurile naționale» și «interesele popoarelor mici», pentru cari ar fi ridicat azi armele Anglia, care încă n'a sfârșit cu chestia Irlandeză și... încă cine? Rusia, care, — după cum se laudă ea singură, — ține legate și cu călușul în gură 111 națiuni: o sută unsprezece națiuni.

Nerușinarea de astădată e, în adevăr, ne mai pomenită, și chiar că ar merita o pedeapsă exemplară...

Ori cum, nici pentru sârb nu mai e azi un secret, că protagoniștii adevărați ai acestei vaste tragedii sunt numai 2: Anglia, care nu vrea să scape prada în care s'a infipt de atâta timp, și «boșul» care o pândește de vro 45 de ani și dă azi lupta supremă. Franța? O ființă nenorocită, prostită timp de 44 de ani în școala unui șovinism sterp, și care plătește prea scump greșelile trecutului. Rusia? E cazacul prădalnic și beat, care a simțit miros de rachiu și a luat-o razna prin câmpii și hârtoape. Italia? Cu «întregirea» ei «națională» din Albania și Asia Mică?... Biata Belgie? D-zeu îi e martor că n'are nici un ideal demult, cum nu-l are nici vecina ei, Franța.

Ori cum, unul din cei 2 monștri, care se luptă azi, — Germania care luptă, cum n'a luptat nici pe vremea lui Arminius, sau Anglia pentru care luptă alții, va învinge odată, și, obosit și gâfâind de oboseală va mai da din pradă și altora, poate chiar unora, cari n'au participat la luptă. Amatori de «compensații» se găsesc doar pretutindeni, destui.

Deci, dacă va învinge Anglia, va căpăta ceva și Rusia, care e atât de ahtiată după Dardanele, va căpăta Franța etc. Nu ne interesează prea mult cum va fi împărțit «boșul, adică «teutonul»: probabil cam după metoda întrebuintată și la noi în unele locuri cu mistreții: se ia întâiu pielea, se scot apoi măruntaiele, care se aruncă la câini (tot ca un fel de compensații) și a. m. d. Dacă va învinge Germania, se vor găsi amatori de compensații destui și aci: câinele din fabulă nu s'a bucurat de moartea calului, amicului său din aceeași curte, cum se vor bucura diferiții neutri, chiar dintre cei «binevoitori», la căderea unuia din cei doi leviatani, mai ales dacă o fi să fie de bună seamă, ceva «compensații».

Ce să'i faci? Așa-i azi morala, și nu numai cea internațională.

În cât întrebarea chinuitoare, care se pune nu numai de beligeranți, care icnese de loviturile date și primite, ci și de bieții neutri, cari asudă și ei îndeajuns numai privindu-i, întrebarea care se pune: pe față, franc de tot, fără pic de jenă, e aceasta: *care va învinge?* — Ca să știm *cu cine să fim?*

Atâta parte bună are și morala modernă, că nu știe multe înconjurări, multe prejudicii, rafinării de ordin etic și alte prostii analoage (demnitate etc.). Francul, metrul și chilogramul au stabilit definitiv și morala, adică partea pe care am numit-o noi mai sus ba «principială», ba «ideală»...

Deci cine va învinge? Cei mulți, cei cu resurse, «inepuizabile» (cari însă se codesc să le sacrifice)? Sau barbarii, adică «boșii», cari au pus pe altarul Molochului toate forțele vie și tot avutul acumulat în acești vr'o 40—50 de ani, în cari națiunile rătăcite se pândesc reciproc și se amenință într'una? Învinge-va omul de afaceri, care își freacă mânele de plăcere, că «trebile» merg bine chiar și în războiu, și se așează la masă în frac și tot cu cravată albă, sau «barbarul», care din ziua mobilizării n'a mai văzut odihnă și visează o masă mai tihnită... departe de tot în lumea umbrelor, alături cu strămoșii pe care i-a descris Tacit? Învinge-va egoismul îngust și meschin, anarhia, isteria, beția, ignoranța, hoția? Sau regula nestrămutată, disciplina de fier, voința, bărbăția și atotputernicia științei? 1)

Și lucrul ar părea clar ca ziua. Cu cât sunt mai mulți luptători pentru «idealurile naționale ale popoarelor mici», cu atât sunt mai puțin uniți, mai meschin fiecare în egoismul lui, mai incoerenți și deci mai slabi; și să fim

1) Ca argument în contra credinței că ar putea să învingă «teutonii», se ia faptul că însuși «Kaizerul» a dat greș, când și-a închipuit că va lua Parisul în 2 săptămâni, sau că în Rusia va începe revoluția îndată după declararea războiului. Dar se întrebă mai întâiu, de când unui keiser îi e interzis de a fi fanfaron? Al doilea când a putut preciza cineva vr'o dată, când are să izbucnească o revoluție populară? Sunt dovezi absolut sigure, că cu 2 zile înainte de a începe revoluția adevărată, adică greva generală din Octombrie 1905 din Rusia, — cea mai vastă perturbație a tuturor alcătuirilor omenești, din câte ține minte istoria, — sunt dovezi că șefii diferitelor organizațiuni revoluționare erau pe drum spre Paris. (Unii ajunseseră la Geneva...), spre a se consfătuși asupra măsurilor de luat față de stagnarea spiritelor și «lipsa de inițiativă a maselor», când li se telegrafie, că întreg Imperiul, din Prut până în Camciatca «se află în foc». Și poftim de mai cere profetii «Kaizerului»!...

siguri că în ziua când «sorella» Italia a aderat la «cauza civilizației» și a declarat războiul Austro-Ungariei, *intenția lui N. Nicolaevici a vândut lui Hindenburg cel puțin 300 de tunuri și cine știe câte trenuri cu provizii.* Noi unii, cari cunoaștem Rusia, știm ce vorbim.

Franța e singura, care își va face datoria până la sfârșit, căreia cu drept cuvânt îi vor plânge de milă și dușmanii, care își va spăla cu puhoai de sânge și de lacrimi, — poate cu o nouă capitulare a Parisului, cu o nouă «Comună», cu vr'un Napoleon IV, Boulanger II etc., — greșelile trecutului și monstruoasa alianță cu *adevărații barbari, cu rușii.*

Totuși cine va învinge la urma urmelor? A cui izbândă poate să ne fie de vr'un folos și nouă? A cui cădere ne poate tări și pe noi în prăpastie?

Și dacă această întrebare și-o pun toți, sau aproape toți, câți nu s'au prins încă în acest macabru danț al morței, cu atât e mai firese să ne o punem noi:

Cine va învinge?

Dar spre nenorocul nostru, la greutatea întrebării acesteia atât de chinuitoare *s'au* mai adăogat și alte buclucuri și anume: s'a adăogat mai întâi un șir întreg de fapte, cari ne fac să vedem într'o lumină deosebită groaznică tragedie din juru-ne, al doilea s'a mai întâmplat... și partea pe care am numit-o mai sus, «principiala», sau «ideala»: a intervenit morală, a intervenit *dexinteresarea*. («Dezinteresarea» în acest secol al focului, fierului și gologanului!).»

Dar să vedem întâiu «șirul» de fapte: ce sa întâmplat?

Mai întâiu, în lupta această colosală, care zgudue închipuirea și întunecă mințile, ciocnirea dintre Rusia și o parte din puterile Austro-Germane, e atât de grozavă, încât, pentru noi mai ales, punctul principal, sau inte-

resal central, — ca să zicem așa — al vastei tragedii — Europene, s'a pierdut oare-cum și în loc să-l vedem, acest «interes central», tot acolo unde este el, — pe *malul Mânecei*, — noi îl vedem *aici, la noi*: pe la Prjemysl, pe la Lemberg, ba aproape pe la Cernăuți și Boian, unde uriașii abea s'au atins cu vârful spadelor... Și lucrul n'ar fi așa de mirat: dacă-l văd așa alții, cari stau mult mai departe, cari pot aprecia mai bine dimensiunile — apoi noi să nu-l vedem așa? Noi, care aproape auzim zgomotul tunurilor?

Eroarea în privința forțelor *reale* ale Rusiei nu-i de azi și numai în curs de 37 de ani s'a repetat de trei ori¹⁾ la 1877 când întreaga Europă se aștepta să vadă pe ruși învingători peste 2—3 luni, — întreaga Europă, zic, afară de câți va oameni serioși, și anume ruși, *cari singuri cunoșteau starea de putregai a colosului* (jurnalele Obscina și Vperiod care eșau la Geneva); 2) la 1903—904 când lumea aștepta să vadă «pericolul galben» distrus de ruși, afară tot de câți-va ruși neascultați de nimeni, și cari singuri cunoșteau valoarea adevărată a armatei lor: 3) și în sfârșit astă toamnă când Austriaci fugeau crezând că s'a prăpădit pământul; ba până și armatele Kaizerului îngălbeneau în fața acestui nor de lăcuste.

Și atunci mai e de mirare dacă în această turmă flă-mândă și lipsită de orice conducere, dar fioroasa prin aspect și mulțime, am putut vedea și noi o putere re-dutabilă, dacă ne-am putut speria și noi?

Dar al doilea ce s'a mai întâmplat?

S'a întâmplat cum am mai spus, că moralistul cel mai sever al viitorului, se va înduioșă nespus, — și mai ales dacă va fi român, — când va află că cel mai nobil dintre sen-timente, anume *dexinteresarea*, — această nobilă și frumoasă virtute, eră să dispară definitiv în acest secol materialist

și venal, dacă nu-și găsiă refugiu în țărișoara asta așa de mieă, — *în sărmana noastră Românie!*

În adevăr, deși a trecut destul timp ca să ne reculegem și să vedem realitatea, deși avem atâtea știri și mărturii pozitive, deși avem oamenii noștri, *cari au văzut cu ochii lor starea adevărată a lucrurilor*, și deși în sfârșit ne-am convins și noi singuri că austro-germanii în lupta cu rușii sunt învingători pretutindeni, deși vedem că rușii îs distruși pretutindeni, fără să le poată da nimeni vr'un ajutor, — nici Franța, nici Anglia, cari abia — își văd de nevoile lor; deși se vede cât de colo că din armata rusească din Galiția n'a mai rămas, — după cum mărturisesc în intimitate înșiși rușii — decât «pingelile» și că *sfârșitul e clar cu xiua*; — continuăm totuși a susține pe ruși, a cere ca armata noastră să coopereze cu cei bătuți, le dăm sprijinul nostru «moral» strigăm că *e mai bine să piară România, numai să trăiască Franța, că-i mai bine să fim biruiți alături cu Tripla înțelegere decât biruitori alături de Germania, că xiua luărei Basarabiei ar fi o zi de doliu, că Basarabia ar fi o a doua Alsacie între noi și Rusia și a. m. d.*

Iată un altruism *sui generis*, un altruism unic în istorie!..

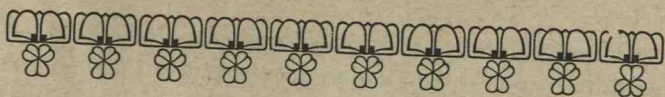
«Să piară România... zi de doliu»... Auzit-am bine? Citit-am bine?

Cineva a observat deja că în altă țară autorii acestor declarațiuni ar fi fost spânzurați de tineretul cinstit, — fără multă vorbă, — de primul felinar, și că desigur așa s'ar fi întâmplat și la noi în altă epocă.

Se poate. Ba chiar foarte probabil. Dar noi cari suntem încontra măsurilor extreme, sau am admite cel mult sistemul borcanilor cu spirt, prin cari să se immortalizeze intacte asemenea exemplare de altruști, punându-i împreună cu amicii lor Purischievici din Kișinău, credem mult mai

nemerit a lăsa la o parte persoanele însăși ale acestor «altruști», și a ne ocupa mai bine de cele 2 curente, cari se combat azi la noi, adică curentul «altruist» sau rusofil și cel germanofil, și rostul lor în chestia care ne preocupă, adică în *cauza cea grea a Poporului Românesc și mai ales a Poporului de peste Prut*. Să vedem ce sunt în realitate și nemții și mai ales rușii, ce credem noi despre dânșii, și ce cred ei despre noi — și mai ales rușii — spre a vedea, care-i *izvorul adevărat al acestei dezinteresări*, al acestui *altruism*, și ce promite acest altruism, *acest nou cavalerism* unic în istorie, unic în istoria morală. Dar mai întâi despre germanofilism, că-i mai puțin de spus.

IX.

GERMANOFILISM ȘI RUSOFILISM

De altfel mai că nu știm ce s'ar putea spune despre cel dintâiu, ce ar putea să nu fie o banalitate. Cine n'a admirat acest popor muncitor, sobru, pe savanții lui infatigabili, profunzimea studiilor, lărgimea generalizărilor? Cine n'a admirat pe Goethe și Schiller, cari numai ei în doi fac cât o literatură a unui popor întreg? Dar Kant?... Dar Wagner?... Dar?... Un singur lucru ne făcea să ne credem egali, ba chiar *superiori lor*: eră buna credință nemțească, pe care noi, descoperitorii suveicilor electorale, o luam drept naivitate prea mare, aproape prostie...

Nu i-au admirat întotdeauna Englezii? Cari le găseau întotdeauna un singur cusur: că în voiaj pleacă numai cu câte un singur costum, nemțoaicele numai cu câte două rochii. De aceia nobilii posesori ai turmelor din Australia și în ultimul timp antreprenorii aproape a tuturor waterclosetelor din Oceania, se mutau dela un otel unde întâlneau un neamț, sau dacă-l întâlneau cum-va în sala de mâncare, îi întorceau spatele.

Desprețuitu-i-au pe «tedeschi» vr'o dată italienii? Desprețuitu-i-au vr'o dată serios măcar francezii? Dar cine i-a invidiat, i-a imitat și i-a maimuțărit mai mult și mai zadarnic în ultimii 40 de ani, decât francezii? Francezii au un păcat: păcatul de a omori prin repetiții și banalități, și laudele aduse mai ales pedagogiei germane de francezi, literalmente a omorât lumea!

Dar rușii? Pe cine au căutat să copieze rușii cu atâta chin și atât de zadarnic? Cu cine a lucrat Petru cel Mare? Sub a cui influență a fost curtea țarilor întreg secolul al 18-lea? Pe cine au imitat savanții și poeții acestui secol: Lomonosov, Tatișcev... Cherascov... Derjavin... Copnist... Von Visen, chiar atunci pe când dvorenimea rusă începù să miroase și câte ceva franțuzească, pe când Ecaterina II cocheta cu Voltaire?

Dar în secolul al 19, chiar când franțuzomania dela începutul acestui secol părea a amenința cu desființarea oricărei influențe germane, când a încetat vr'un moment imitația germană și cultul «neamțului»? Și pe când boierii și coconașii mai tineri, cocoanele și demoizelele înădușeau conversând «franțuzește» și fericeau Franța unde până și țăranii știu să *vorbească franțuzește*, pe când saloanele se desfătau în limba și manierele (cam întârziate ce-i drept) dela curtea «lui M-me de Maintenon», neamțul «cel cinstit» administra moșia, construia șosele, inspecta tunurile, punea apoi liniile farate, telegraful... Și tocmai în ziua de azi oare, când cele mai mari nume din societatea rusă poartă urmele acestei influenți, și tocmai Nicolae II cu rușii lui «adevărați» găsitu-s'a să desființeze orice urmă nemțească, să schimbe numele Petersburgului în Petrograd? Dar atunci de ce nu schimbă și numele Orenburgului și altor localități și mai apropiate și mai depărtate cu nume nemțești? Sau

de ce nu schimbă, cel puțin, numele cetății celei mai mari din tot imperiul și care mai ales bate la ochi: Cronstadtul? De ce nu schimbă numele atâtor generali, atâtor savanți, mulți din ei rusificați din buni-străbuni, de câte 100—150 de ani, mai ruși decât însăși Nicolae II, dar cu nume nemțești? De ce nu scoate aceste nume chiar de prin manualele școlilor, din terminologia științifică, din limba de toate zilele? ¹⁾

Ce răs omeric și amarnic totodată n'o fi izbucnind între filologii ruși, când au văzut admirabila limbă a poporului lor amenințată de ucazurile lui Nicolae II? Și ce or fi crezând filologii francezi despre inteligența acestui monarch,—scumpul lor aliat?...

Dar dacă respectul pentru germani nu poate fi distrus nici la dușmanii lor de azi cei mai crânceni, cum s'a stins el așa deodată, într'o singură zi, la noi, cari tocmai dintre nemți am avut pe tronul țării pe unul din cei mai mari monarhi ai țării, cari datorim Germaniei atât de mult, cari... regret că am mai pierdut atâta cerneală pe niște lucruri atât de evidente...

Nu era mult mai bine să vorbim despre scumpii «amici», despre ruși?

Dar să nu uităm mai întâiu că sunt două Rusii (dacă nu șapte), — deosebire, pe care nu trebuie s'o pierdem din vedere o clipă: mai întâi Rusia celor 70 de mii de învinși și prizonieri, cari de câte 3—4, sau și câte 10—15, ba și câte 25—30 de ani putrezesc prin temniți și caze-mate, — Rusia principiilor moștenite dela Revoluția cea Mare Franceză (pe care Franța de mult o reneagă cu statornicie), — Rusia idealiştilor nevindecați, martirilor neclintiți până la «scândura mormântului» (o rasă de oameni,

¹⁾ Lexicul german e enorm în l. rusă.

de care ne-a ferit Dumnezeu), — Rusia care a adoptat religia cam următorilor revoluționari destul de cunoscuți, începând cam de vr'o 2000—2500 de ani încoace: Socrate — Christ — G. Bruno — Rousseau — Büchner — Darwin — K. Marx — V. Hugo — I. St. Mill — Pasteur — Tolstoi... și cel puțin vr'o sută alții și mai mari și mai mici, — și-i hotărâtă să moară cu această religie...

Dar, se înțelege, treaba lor, — treaba lor a muscalilor, — cum reușește ea, sau ei, să împace, de ex., pe Christ cu Darwin și a. m. d. Destul că n'avem de ce să compătimim prea mult pe acești exaltați, pe cari noi îi credem atât de nenorociți; căci niciodată noi pe paturile și saltelele noastre atât de moi n'o s'avem parte să murim cu liniștea, cu mulțumirea, cu beatitudinea, cu cari mor prin șanțurile și cazematele lor acești oameni ciudați.

La o parte cu acești nebuni, cari nu-s de noi, cum nu suntem nici noi de ei.

A doua Rusie, cea salutată de noi azi și de francezi mai ales, — are mai întâi de toate o origină strălucită... și nu una, ci trei: *trei origini strălucite*: Una e cea *vareagă*, apărută din întunecimele Scandinaviei odată cu Ruric. Mai nimic nu-i de adăogat la această origină, bine cunoscută de toată lumea, afară doar că termenul de *variag*, alăturat de rus *vareaga*, înseamnă *hoțoman*. A doua origină e cea *bizantină*, adusă în Rusia cu călugării și moravurile strălucitului imperiu de la Bosfor din sec. 10 și 11. Și în sfârșit origina cea mai strălucită, cea *tătărăscă*, cu toate părțile ei specifice, e o moștenire rămasă din cei vr'o 200 de ani de jug tătărăsc.

Această e origina celei de a doua Rusie, zisă și oficială.

Dar nu-i lucru mare să fii de origină strălucită, căci și origina, ca multe, e chestie de întâmplare, de noroc. Lucru mare e să nu desminți o clipă acea origină stră-

lucită, meritul e, ca nobilul pom pe care îl cultiyăm, să dea roadele la care sântem în drept a ne aştepta; meritul e să faci din poporul cel mai nobil şi mai blând de pe glob o hordă de barbari primejdioasă pentru rasa ome-nească, iar *din republicele şi instituţiunile cele mai libere din întregul evul mediu*, — un lanţ nesfârşit de *temniţi şi de spânzurători*.¹⁾

Meritul acestei Rusii oficiale e mai ales că nu s'a des-minţit o sigură dată, începând cel puţin de la Ioan «*strân-gătorul*» până la Nicolae *spânzurătorul* (aproape 600 de ani) şi că atât în politica internă, cât şi cea externă principiul odată adoptat n'a şovăit o clipă: în cea internă sintetizat în 3 vorbe: «*ţine, nu lăsa*»²⁾, în cea externă prin expresia populară: «*Maica Rusie — Capul Universului*»³⁾, înţelegând prin aceasta ceva... ceva grandios de tot: ceva ca un fel de tribunal suprem, având la dreapta emblema dreptăţii: nagaica, la stânga 2 furci boite în negru, printre cari se întreveade marginea unei gropi...

Efectele politice interne le-au simţit toţi, pe câţi un capriciu al naşterii sau o deviere întâmplătoare de la educaţia comună, i-au pus faţă în faţă cu conştiinţa lor de «om», forţându-i să aleagă «*între om şi porc*». Şi mii de talente şi de caractere indestructibile începând mai ales din primul sfert al secolului XIX: începând dela complotul Dekembriştilor (1825), în care a pierit floarea ofiţerimei şi nobilimei ruse culte, până la 1847, când piere florrea intelectualităţii, şi în curând însuşi Belinskii «*cavalerul gândirei*», până la 1860—65 (Cernişevskii,

¹⁾ Cititorul ar putea citi cu mare folos *M. Kovalevsky*, *Institutions poli-tiques de la Russie* (Paris 1903, — operă de popularizare, scrisă de un mare savant.

²⁾ Expresia consacrată «*derji i ne puşcini!*»

³⁾ *Mati Raseia (bis) vsietu sviuetugolova.*

Dobroliubov, Pisarev etc. 1), și până în această clipă, mii, zeci, — sute de mii au «gustat» din roadele acestei politici, și s'a spus dejă de mulți, și fără multă exagerare, că s'ar putea face o bună șosea dela Petersburg până cel puțin la Ural numai din oasele tineretului cult și cugetătorilor celor mai însemnați ai Rusiei din sec. 19,

Politica externă e și mai frumoasă, și istorici celebri, — ruși ei înșiși: Soloviev... Costomarov... Clucevskii... Miliucov... au expus într'un mod obiectiv politica acestei Rusii cotropitoare, începând cu distrugerea vechei republici a Novgorodului pâna la cucerirea.... tătarilor de Cazani.... Polonilor..., Ucrainei.... Finlandei.... Caucazului... etc. O serie infinită de crime, de minciuni, de falșuri, de sperjurii, de trădări, de asasinat, de torturi infiorătoare, de acte de brigandaj sunt singurele merite ale acestei politici, ale acestei a doua «Roma» cu diviza ei «o turmă și un păstor», al cărei ideal adevărat, — nagaica și spânzurătoarea, chemate a desființa gândirea — origina tuturor relelor de pe acest pământ.

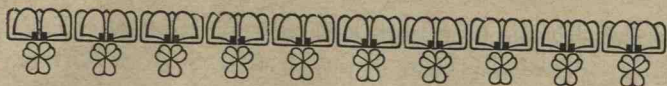
Cari sunt scopurile *adevărate* ale țarismului față de întreaga lume cu care vine în contact? Cine nu știe aspirațiile nobile ale acestui țarism («testamentul lui Petru cel Mare») în special față de țările Sudului? Și legitimitatea acestor aspirațiuni ni le-a arătat admirabil mai dăunăzi chiar unul din rusofilii noștri de azi și membru al «Acțiunii Naționale», d-l T. Ionescu... Care sunt scopurile adevărate și statornice ale Rusiei în *special față de noi* în curs cel puțin de vro sută de ani, le-a arătat și mai de mult și mai bine d-l A. Xenopol. În privința noastră scopul constant al Rusiei a fost întotdeauna, înghițirea complectă a teritorului și desființarea etnică,

1) Credem că's tot nume cunoscute și de cititor.

fără urmă a neamului de «țigani» pe care rușii l-au tratat și-l tratează în consecință; și o fatalitate oarbă, niște aspirații adevărat «legitime» îndreaptă toate mișcărilor țarismului, peste noi, peste trupurile noastre, căci numai călcând peste noi, se poate realiza «testamentul» lui Petru I. Și deși toate acestea le știm, le-am repetat 37 de ani, dela ultima răpire a Basarabiei, într'una, cu gura mare, cu cale și fără cale, până la plictiseală, și perfidia aliatai noastre dela 1878 o cunose azi toți copiii, — și câți au trecut și câți n'au trecut încă prin cursul primar, — le cunose și d-l T. Ionescu și d-l Xenopol, — cu toate acestea...

Dar se vede că așa-i norocul poporului românesc, și celui de peste Prut în special. Mare prostie, amarnică greșală a mai făcut și poporul românesc în ziua când s'a hotărît să-și facă și el o clasă suprapusă, o elită!..

X

EPECTELE RUSOFILISMULUI

Se înțelege că rubla, banul numărat sau chiar numai promis, sunt niște agenți puternici în metamorfozarea noastră față de Rusia. E mai ales adevărat deasemenea că Rusia e privită, și mai ales în Moldova, drept o vastă, enormă și infinită *Spiridonie*, din care curg doldora, ca dintr'un al doilea Corn al Abundenței, — curg chicușurile de tot soiul, cadouri și furături nenumărate, blănuri, ruble, rochii de mătase și rachiu de drojdie, decorații, saci de făină și cutii de pudră..., și nu în acest secol materialist o să ne mirăm sau măcar o să prea criticăm pe «altru-iștii», adecă «rublagii» noștri. Indulgența la noi a fost întotdeauna caracteristică în asemenea chestii și n'ar trebui să lipsească nici azi când, poate, pentru ultima oară mai avem și noi ce vinde...

Dar să nu exagerăm, căci dacă în rusofilismul nostru nu-i absent chicușul sau rubla, nu se poate zice că lipsește cu totul și elementul pe care noi l-am numit mai sus «principal.»

Mai întâiu de toate nu-i unul dintre noi, care să fi

învăţat 3 buche franţuzeşti şi care să nu se crează *obligat*, numai în virtutea celor 3 buche, de a fi şi *rusofil*. Şi lucrul nu-i de eri: cine nu-şi aduce aminte de discuţiile noastre cu ocazia războiului ruso-japonez de acum câţi-va ani? Cine «susţineă» mai ales pe ruşi, prezicea victorie ruşilor? Anume cei cari îşi făcuse «studiile» la Paris!... Şi câţi din noi nu erau *siguri* că telegramele *mint*, anunţând mereu victorii japoneze?

De ce această orbire în faţa evidenţei, de ce aceste *regrete* pentru insuccesul unor vecini, cari ne-au *furat* în mijlocul zilei şi în mijlocul unui *secol de lumină*, — ne-au smuls *cu carne şi sânge* o parte din trupu nostru, — nouă prietenilor şi aliaţilor, dela Plevna? Pentru ce atâta simpatie faţă de *duşmanul de moarte* al neamului nostru? Pentru ce?

Pentru Franţa?

De ce nu credeam pe cei puţini, dar mult mai siguri, pe cei cari dădeau dovezi că ştiu ce-i Rusia, ce pot ruşii etc., şi credeam pe ignoranţii, cari cunosc Rusia cât şi Noua Zelanda? Pentru ce ne plăcea să repetăm prostiile franţuzeşti, ba despre «pericolul galben», ba despre superioritatea «lupilor de mare» etc.? («Lupii» erau viitorii eroi dela Tsushima).

Pentru ochii cei frumoşi ai Franţei.

Şi azi, când peirea armatelor ruse e inevitabilă, sigură cum e sigură ziua de mâne, ba e fapt netăgăduit, *implinit*, de ce totuşi credem, avem aerul a crede, avem aerul a susţine şi chiar suntem gata a susţine pe ruşi?

Pentru Franţa, pentru că ruşii sunt prietenii Franţei.

Iată deci că nu totul e numai «*rublofilism*», ci mai e şi «*francofilism*»... sau un *rusofilism*, — o stare caracteristică epocii noastre, când cel care primeşte rubla, *iubeşte sincer* pe cel ce o dă, sărută *sincer* mâna care o dă.

Dar termenul acesta «sincer» are nevoie de o mică explicație.

În special, despre buna *noastră credință în comerțul de conștiinți*, se pot spune lucruri foarte multe și în tot cazul, caracteristice. Așa, s'a observat dejă pe la alegeri, s'a observat de către electorii cei mai autorizați, că rare ori se întâmplă ca alegătorul *odată cumpărat* să te trădeze, să-și dea sau să-și mai vândă votul și *altora*. Nu s'a pomenit, sau în tot cazul foarte rar! Din contra, au fost numeroase cazuri de soiul următor, și mai ales la unii alegători din coleg. I: s'a întâmplat ca alegătorul să fie solicitat și de partidul *advers*, și în locul sumei de 400 de lei, — să zicem, — cât primise dejă, să aibă șansa de a primi 420. Ei bine, să nu vă închipuiți că s'au găsit mulți români cari să-și *trădexe clientul* pentru 20 de lei. Din contra, sau că a votat «cinstit» pentru suma convenită, sau a procedat așa: a venit la candidat (sau la elector), «cinstit» i-a expus «cazul» și i-a înapoiat banii. Și numai când candidatul a consimțit să adaoge și el 20 sau 25 de lei, a luat îndărăt suma și, se înțelege l-a votat cu «sfîntenie». «Că doar n'o să votăm pe adversari!»! Încât nu arareori au avut ocazia să se convingă electorii noștri, — să fie mișcați chiar, — că tot au mai rămas oameni cinstiți și în țara asta!...

Și toate acestea la ce le-am adăugat? Mai întâi spre a risipi, dacă se poate, îndoielile unora asupra venalității societății noastre, al doilea spre a arăta, cât de siguri pot să fie rușii, că banii odată dați, *n'au fost dați în rănt*, că scopul urmărit nu le va scăpa. Obiectiv, liniștit, fără țipete, cu tot sângele rece, putem fi siguri că *scopul nu le va scăpa și că Regatul Român poate să-și facă testamentul!*

Dacă însă, cu toate acestea se va întâmpla ca unii

rusofili să se arate mâne deodată germanofili, susceptibilitățile noastre să nu se alarmeze! Fiți siguri că tot rusul e de vină, care, sau n'a plătit, sau a plătit mai puțin, a dat ruble false și a. m. d. Par'că n'au mai fost cazuri!... aproape analoage!? N'au fost cazuri când nemții s'au bucurat ca proștii de vr'o *pradă bogată*, de ex., atâtea și atâtea mii de lăzi cu zahăr, pesmeți etc.? Și când colo... nisip gol sau pietriș!...

Dar ș'ar putea dovedi la nevoie că nu lipsește nici rusofilismul *absolut dezinteresat*, sincera admirație pentru Rusia și tot ce e rus. «Pentru tot ce e rus nu», dar pentru Rusia oficială simpatiile sunt netăgăduite. Și pentru asta nu-i destul să ne gândim numai la simpatia cu care strângem pe alocuri mâna tuturor agenților Ohranei, ba și simplilor jugănari îmbrăcați «europenește», sau cumva la șăpcile de vizitii introduse de noi prin cavalerii bulevardelor pariziene, — caracteristică e mai ales *admirația tăcută dar sinceră* pentru polițismul *specific rus*, admirația pentru modul cum se «desrădăcinează» ideile «subversive» de tot soiul în acea țară, caracteristic e în special, sistemul nostru franc reacționar din ultimii 10—15 ani, și care miroase a adevărat «sac» și «ploșnitor» rus: nu mai departe de cât purtarea noastră adevărat aziatică cu armenii scăpați din măcelurile turcești de acum vre-o 15 ani, apoi junii turci, cari aveau o idee atât de frumoasă despre libertățile noastre, cu unii refugiați ruși etc; și țara unde acum 35—40—50 de ani și-au găsit refugiu luptătorii pentru libertate din toate țările învecinate: mii de polonezi din revoluția dela 1863, toți luptătorii bulgari, adesea cu familii, mai adesea cu tipografiile și locuințele lor conspirative, arme etc. (Eroii patrioți dela 1874—1876; Belov, poet Christo Botev, Zah. Stoianov etc. etc.), chiar sârbii (d-l Pasici condamnat la moarte), — țara, care din această cauză, mai ales în peninsula

Balcanică eră considerată drept un «liman» o «grădină» a libertăților (admirația pentru România lui Rosetti, Cogălniceanu, I. Brătianu, din partea generațiilor culte și mai în vârstă din Bulgaria e nesfârșită) a încetat de mult de a fi un liman pentru vr'un străin, a încetat de a fi o «grădină» chiar pentru înșiși autochtoni. Nu mai departe decât groaznica, așa zisa noastră *Siguranță*, cu «brigăzile» și alte amănunte ale ei copiate exact după Ohrana din Petersburg, e o dovadă de cultul *adevărat rusesc* al forței brute și al întunerecului; și nu-i departe timpul, când acest organ al puterii publice, necesar în orașele pline de o viață intensă din imperiul lui Nicolae II, dar ridicol și inutil în orașele noastre adormite și în bărăganele noastre pustii, va căută din ce în ce dovezi mai multe pentru a-și justifica existența. În straturile de jos ale populației, această poliție bântuie de mult fără jenă și mai energie poate decât în Siberia, în special bătaia e uzată cu *mult mai mult decât peste Ural*; dar ne va veni rândul și nouă: să fim siguri (dacă mai trăim), comploturile artificiale și «atentatele» aranjate de oamenii înserși în buget și organizați în «brigăzi» nu vor întârzia.

Și atunci mai e de mirare când unele gazete vorbesc cu atâta respect de «excelența» sa cutare temnicer sau calău oficial, care a trecut «aseară» pe la Ungheni? Când medicul dela acest punct, — care ține în carantină cu săptămânile pe nenumărații nenorociți goi și flămânzi, se mărginește să deschiză cu respect ușa exc. sale? Mai e de mirare nerăbdarea de a vedea gata «mai de grabă» faimosul tren de «Petrograd», pentru a ne «vedea» mai des, a «reinnoi» contactul cu această lume a crimei și întunericului, de unde figura rânjindă a calăului *ne pân-dește însăși existența noastră de popor?*

Și mai e de mirare când, *în lipsa de discernământ*

moral și în idiotizarea specifică acestei stări amurale, începem a crede serios că acești oameni sânt capabili a lua apărarea cui-va, de ex., apărarea națiunilor mici!? Și buni și galantomi cum sântem cu unele lucruri, mai e de mirare dacă nu ne prea îngălbenim, când amicul «cel mai sincer», luându-ne de bărbie și, cu mirosu-i specific de cognac, dar cu vocea blândă, ne cere numai Galații, «iar mai apoi numai până la Siret,» promițându-ne în schimb toată Ungaria până la Pesta? Și asta când? Când armatele fug mâncând pământul, când, în special din armata din Galiția n'au mai rămas de cât pingelele? Mai e de mirat când imbecilitatea ne face să credem că *tocmai fiind că sunt bătuți*, acești viteji, tocmai pentru aste trebue să le dăm ajutor, să ocupăm Carpații!

Decăderea morală prea adâncă, a dat întodeauna același rezultat invariabil: prostirea inteligenței și păcăleala, cari pentru popoare totdeauna au fost fatale.

Intrebați pe toți clienți judecătorilor de instrucție, pe specialiștii în a subtiliză punga sau măcar batista dintr'un buzunar, pe toți imitatori de bancnote etc., întrebați-i, pe cine-i mai greu de înșelat, și răspunsul va fi invariabil și același: pe oamenii cinstiți! Și dacă ruși nu ne ar cunoaște, n'ar fi avut ocazia să vadă cum salutăm excelențele, dacă nu ne-ar fi văzut cum pândim punga cu coada ochiului, dacă nu ne-ar fi cunoscut mai ales «politica»... n'ar îndrăzni să ne crează atât de proști, n'ar îndrăzni să ne înșele cu lucruri atât de ridicole.

Dar ne cunosc... Și atunci ce-i de mirare dacă ne-au, convins aproape să intrăm în Carpați?

În Carpați? Cu ce scop? Ca tocmai, pe când armatele noastre vor cădea în brânci urcând munții și luptând cu un adversar atât de redutabil, regimentele prădalnice de cazaci, singure intacte, vor îndeplini sigura ispravă de

care sânt capabile, vor ataca ariergardele armatelor noastre incurcate în luptă și vor preface în pământ și cenușă întreaga Moldovă, știind foarte bine că asta va fi singura lor cucerire durabilă, știind foarte bine că n'are cine ne da ajutor sau măcar compătimi pentru nenorocirea pe cari vom fi meritat-o.

Iată roadele «altruismului» nostru, iată unde duce încetul cu încetul principiul «chiulului», chilipirului, minciunei constituite în dogmă morală și întreaga mentalitate creată de zeci de ani, de o politică mărunță și tâmpitoare. Dezastrul căderii intelectuale, e mai ales rezultatul unui asemenea nivel moral.

«Să-i ajutăm pentru onoarea noastră, pentru glorie», și înfărșit «sântem angajați!» Și atunci natural putem noi «manca» la «ora întâlnirii», acolo unde ne chiamă, «onoarea și gloria?» (In societate cu Rusia!)

* * *

Iată răspunsul pe care îl găsesc în România liberă, românii de peste Prut, cari în această oră supremă visează să vază venind dinspre *apus...* «muscali» din neamul lor¹⁾, să-i libereze de pacostea străină să-i unească «cu ai noștri de dincolo»...

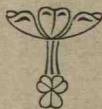
Căci oricâte am mai crede noi despre lipsa de orice sentiment pentru asemenea lucruri, de orice entuziasm în sufletele întunecate ale acestor ființe simple, în definitiv, tot în aceste ființe simple, rupte dela sânul Țării acum 103 ani, mai trăește încă sentimentul, din care bat azi monedă retorii și actorii comediilor patriotice, jucate pentru «prostime». In definitiv tot la această «prostime» se poate observă și așteptarea și nerăbdarea febrilă, de a vedeă venind odată oastea «noastră», de atâta timp aș-

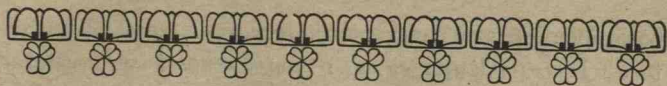
¹⁾ La moldovenii basarabeni «muscal» înseamnă *soldat*.

teaptă, — o stare sufletească, pe care degeaba am căuta-o în semi-inteligențele și semi-conștiințele tâmpite de patriotismul de cristomație și de cafenea. Cultul forței fizice obicinuit poporului și imaginația vie a acestor ființe simple îi fac să simță deja cutremurându-se pământul, îi fac să vadă aievea, ca într'un nimb nepământesc, masele nesfârșite de «muscali» de ai «noștri», cari vin din «apus», ca să ne «unească pe toți»; și nimeni nu-și poate închipui îndeajuns teroarea sfântă și bucuria nebună ce ar simți acești oameni, cu toate grozăviile unui războiu fără pereche.

Căci oricât ar presimți prin instinct această mulțime incultă că, în definitiv, regimul filipeștilor și ițoneștilor ar putea-o face să regrete chiar pe acela al ureadnicilor și cazacilor, un sentiment totuși înăscut mulțimei și pe care noi nu-l putem măsura decât cu metrul sau ocaua, o face să prefere *pânea cea neagră cu ai săi*, să ducă împreună *cu ai săi* mizeriile al căror capăt crede că-l vor vede odată măcar *copiii copiilor ei*.

Da, vor veni și-i vor unii *cu cei de dincolo*, dar niște *muscali*, cari vor apărea nu în norul prafului dinspre *apus*, ci vor veni *tot cei vechi*, cei dinspre *răsărit*, căci așa au hotărît boierii din *Marele Regat Român*.

XI

PE CINE SĂ PREFERIM?

Străinii (și chiar bulgarii) fac mult haz pe seama noastră, cari nu știm cu «cine» să mergem, cu «Tripla Înțelegere», sau cu «Dubla Alianță». Dar străinii nu cunosc tot tragismul și mai ales comismul situației noastre, care, în adevăr, ne oprește de a ne hotărî, cu cine să mergem.

În adevăr, spre nenorocul nostru, pe lângă elementul tragic, nu lipsește nici cel comic.

Elementul tragic e, că stăm rău cu *toată lumea*. Ca lupul din fabulă noi ori încotro ne întoarcem, nu găsim decât dușmani. Deosebirea-i că, pecând lupul o merită stârnind încontra sa o lume întregă, pe care o jupuiuse, noi ne-am câștigat dușmani numai fiindcă ne-am găsit să ne apărăm și noi pielea, pe cari atâtea și atâtea vor să ne-o ia. La cine am putea noi să găsim un pic de simpatie pentru suferințele noastre? Cui să ne plângem că, de ex., 3 milioane de frați ai noștri din Ardeal sunt subjugăți Ungurilor, maltratați etc., și al cui ajutor să cerem? Al rușilor? Cari țin în robie neagră tot 3 milioane și nu agreează asemenea plângeri. Să ne plângem francezilor că

basarabeni noștri sunt tratați de ruși ca animalele sălbatice? Dar, pe lângă că n'am putea căpăta vr'un ajutor din așa depărtare, plângerea noastră ar fi un act și puțin politic, necuviincios chiar față de niște amici așa de devotați ai rușilor. Să ne plângem bulgarilor de suferințele armânilor noștri din Grecia? Să cerem dela Greci ajutor în contra bulgarilor, cari maltratează pe alți aromâni supuși Bulgariei?

Se poate situație mai mizerabilă?

Dar nu lipsește nici elementul comic, pe care analizându-l bine, l-am găsi poate și mai tragic. În calitatea noastră de oameni, cari n'avem de gând să mai îmbătrânim vro dată, noi mai că sântem în stare să facem, în privința fraților subjugăți, un fel de alegere, un fel de *preferinți*, unii *merită* să fie liberați anexați etc., alții *nu*. Ba preferințele s'au și rostit chiar în auzul tuturor: așa, un membru al «Acțiunii Naționale», a spus că anexarea Basarabiei ar fi o simplă «cucerire de teritoriu»; alții socot că prin anexarea Basarabiei s'ar crea cel puțin o a «doua Alzacie», sfătuind pe hoții de păgubași, adică pe moldoveni să-și caute de treabă, nici să nu se mai gândească la repararea actului de brigandaj din 1812 (Ce vreți? o a «doua Alzacie»?). Alții numai la auzul acestui nume cârnese din nas; și cum trăim în niște vremuri când nu cel cu dreptatea s'au mai ales cel slab are cuvântul și cum nici nu prea era cine-l lua în locu-i, e natural ca lumea să rămâie preocupată tot de ce a fost preocupată și până acuma: *de soarta fraților de peste munți...* Cum însă și frații de peste Munți tac azi și ei chitic, sau când scot vro șoaptă, spun că ei nu vor nici o «întregire» ci că *idcalul Ardealului ar fi o autonomie*, — în asemenea împrejurări natural că vorbesc cei care au mai vorbit și până acuma, adică tot ardeleni, dar fie

dintre cei dejă demult stabiliți în țară, fie dintre cei încă nestabiliți, dar cari par gata a se stabili.

Ardelenii noștrii din țară au dealtfel, oarecum și autoritatea cerută pentru a vorbi mai tare decât ceilalți, și această autoritate o datorese multor considerații... Mai întâi de toate, vorbesc în numele unei fracțiuni a poporului românesc, care se bucură de un prestigiu deosebit, la formarea și menținerea cărui prestigiu contribue: și tulpina netăgăduită a neamului din care au dat celelalte vlăstare și, — se înțelege, — vechimea, și perzistența neșovăelnică în timp aproape de vr'o 2000 de ani, și lupta nebiruită cu întunerecul atâtor veacuri, păstrarea fără pată a moștenirii strămoșești, — a limbei și a. m. d. Afară de aceasta ardelenii sunt și niște oameni cari pot spune cu drept cuvânt, că ne cunosc și pe noi, — Țara întreagă, — cunosc și Ardealul. Apoi sunt, — dacă nu cei mai mulți, dar o mare parte, oameni cari, pe lângă pozițiunile înalte pe cari le ocupă, au ajuns și la o stare materială respectabilă, au prins, — după cum se exprimă ei înșiși, — la «chiag» de când stau în România, sunt, — cu un cuvânt, — singurii cari se simt, în adevăr, ca la ei «acasă».

Și au și profitat de această situație pe deplin; și aproape, după cum cred sârbii că războiul European s'a aprins pentru ochii lor sârbești, tot așa unii din frații ardeleni, cred că Austro-Ungaria are să fie «numai decât desmembrată», și nu de alta, dar fiind că Ardealul *trebuie* să fie anexat la România. Și ori cât de neașteptat, de grandios, de extraordinar s'ar părea lucrul acesta, îndoiala nu se admite: Austro-Ungaria *va fi* desființată, va fi împărțită etc., și cum timpul a și sosit...

Ardelenii și în parte bucovinenii sunt în adevăr, în «largul» lor, sunt singurii cari întrețin curentul războinic din țară, îl conduc chiar, stabilesc «compensații», aproape

fixează ziua «intrării», dau «pașaport» Regelui și a. m. d. Mai ales nu încetează o clipă de a fi convinși că «întregirea neamului» nici nu-i altceva decât unirea Ardealului cu România, care se poate face «scurt», fără «forme», — azi «când Austria e pe ducă».

Cum însă propugnătorii «libertății popoarelor mici» adică mai ales «amicii» ruși sunt atât de stâlciți, încât chiar admiratorii și amicii lor cei mai dezinteresați nu-i mai cred capabili de a reveni la o luptă serioasă decât «pește vr'o două luni», anume cam «după luarea Dardanelelor», sau chiar «după vr'o 6 luni», cu alte cuvinte, cam după calendele grecești; cum e clar apoi și pentru copiii că nu se poate reformă așa de ușor o armată suficientă, pentru un război atât de teribil și care azi e lipsită de toate: și de cartușe, și de puști pentru a împușcă cu acele cartușe, și de obuze, și de tunuri pentru a aruncă acele obuze, și de căi ferate pe cari să meargă puștile, obuzele, etc.; lipsită apoi și de soldați cari în Rusia nu se pot formă în 2 luni, și de caporali cari în Rusia, pentru a se formă, au nevoie de cel puțin un an; și când mai lipsesc și ofițerii, cari să conducă pe acei soldați, sergenți etc...; când apoi totul e sau luat de inamic, sau furat de intendență, ars sau vândut tot inamicului...; în asemenea împrejurări la ce să te mai aștepți dela amica Rusia, cum poți să-i vii în ajutor, ce-ți mai trebuie tren de Petrograd, ce-ți mai trebuie... întregire?

Am spus cât de statornice sunt dela o vreme simpatiile noastre pentru Rusia și cum spiritul ruso-polițienesc a început să dăinuiască dela o vreme în viața noastră publică. Aceste simpatii singure ar fi în stare să oprească orice veleități de întregire pe seama unei țări așa de simpatice ca Rusia, și frații noștri o clipă nu s'au abătut dela regula comună: n'am auzit vr'odată voce de ardelean

în contra direcțiunii noastre pur ruso-asiatice din ultimii 12—15 ani, și se înțelege nu ardelenii ar fi cei cari să ne sfătuiască să mergem în contra «Sfintei» Rusii. Și iată cum se explică tonul scăzut al însăși «Acțiunii Naționale» și faptul extraordinar că pe acest timp de călduri s'a domolit un om «născut pentru luptă» cum e d-l Filipescu... Căci, în adevăr, odată Rusia bătută... Intregire? Cu ce? Cu Basarabia? «Cu nihilității?...» 1).

Alzacia ne trebuia nouă? Deci: *sau Ardealul*, plus, se înțelege «ceva» din Bucovina, Banat etc. (Amicii ruși doar, cu cât fug mai departe de granițele Austro-Ungariei, cu atât «dau» mai mult), sau *nimic!*

Cum vedem, la mijloc sunt adevărate preferinți, e vorba de adevărate privilegii, și atunci n'ar fi bine oare să încercăm un pic de justiție și pentru bieții basarabieni atât de oropsiți? Lucrul nu-i tocmai ușor, dar vom încerca. Cititorul se va convinge poate, că nu-i vorba de patriotismul îngust de clopotniță, care din nenorocire încă tot n'a dispărut bine la unii din noi, ci de un elementar bun simț de dreptate, absolut necesară și utilă intereselor celor mari, intereselor generale ale Românismlui. Și pentru ca în tot cazul, în diferendul ce se iscă oarecum între frații ardeleni și basarabieni, să nu fie cumva vreo bănuială de parțialitate, tocmai pentru acești din urmă, supunem cazul unei persoane, în care frații ar-

1) Nota predominantă a spiritului nostru public o poate caracteriza o vajnică scrimă oratorică petrecută în fața unui public numeros acum vr'o 2 ani în aula Universității din Iași. Chestia eră, dacă n'ar fi bine să se elimine din școlile noastre tineretul basarabian, «infectat de jidovism și de cosmopolitism». S'a răspuns că nu toți sunt așa de «infectați» că deci pot fi tolerați etc., că trebuie să mai vedem. Noi unii credem că nu-i nevoie de văzut mult: dați burse cât mai multe și «vă garantăm» că n'o să vedeți decât patrioți și români din cei mai «adevărați».

deleni au mai ales încredere: supunem cazul d-lui N. Filipescu,—care e azi și un fel de împărat al Românilor (și când avem împărat, e adevărat că nu mai e nevoie de rege),—ca să ne spună d. Filipescu, care cunoaște și «forme» ceva mai multe, cine are mai multe drepturi în chestia «întregirei».

* * *

Chestia, de altfel, nu e, se înțelege, așa de simplă; noi o simplificăm expunând pur și simplu situația, care prin ea însăși, deja, să poate să conție și răspunsul. Deci:

1) Pe de o parte adevărat că Ardealul e leagănul românismului, a păstrat moștenirea etc., fără să fi fost susținut din Țară decât o clipă acum câteva sute de ani, prin armele unui mare viteaz, fără să văză de cât abia pe vremea noastră câte un gologan—doi de ajutor, care nu odată însă i-a eșit pe nas (Chestia școlilor din Brașov și a.);—pe de alta, românii de peste Prut,—o parte vie a Moldovei, cari se numără azi la peste 3 milioane și ocupă o întindere cât întregul Regat Român, cari n'au dormit nici ei tot timpul, menținându-și existența în mijlocul unui întuneric înzecit mai gros, lipsiți de cel mai mic fir de legătură cu lumea din Apus (cum au fost de ex., încercările catolicismului din Ardeal), lovindu-se cu capul de toți pereții, ducând această luptă îngrozitoare cu 3 dușmani ireductibil: rușii (malorușii, cași bulgarii, au fost ușor învinși, cum am văzut, adesea ușor desnaționalizați și asimilați), tătarii, polonii (foarte numeroși în Podolia).

2. Românii din Ardeal au îndurat și ei negreșit invaziuni și alte furtuni din trecut, ba au dus și greul războaielor, constituind unii din ei oștile cele mai glorioase,

ale căror merite le-a recunoscut și stăpânul nedrept și apăsător; și istoria le găsește deja dreptate și ea. — Românii de peste Prut n'au istorie cum n'are codrul și stepa, și nimeni nu știe, ce făceau acești oameni când se întâmpla de veneau deodată din câte și patru colțuri ale acestei lumi întunecate, care e stepa din sec. 16 și 17, turci, tătari, poloni, cazaci. Degeaba am umbla după «letopi-seturi» și «documente», și cetățile Hotinului, Benderului... singure mai mărturisesc ceva, prin sumbra lor tăcere, despre fiorii acelor vremuri.

— Și totuși acești români s'au păstrat încă până azi...

3. Poporul din Ardeal a avut negreșit un mare nenoroc: a fost lipsit (ca și alte popoare: bulgarii etc.) de ajutorul prețios al unei aristocrații, care s'a desnaționalizat din străvechime, trecând în lagărul dușmanului. Și atunci, — armată răătăcită și trădată de conducătorii ei, — poporul a dus singur lupta cea grea pentru existență. — Românii de peste Prut au avut norocul de a posedă întotdeauna aristocrații, cari în trecut își schimbau vorba, portul și naționalitatea la sosirea fiecărui nou pașă trimis de Sultan; în cazul cel mai bun aduceau orde străine mai la fiecare seceriș; iar aristocrațimea de azi jură, că în *Basarabia popor românesc nu există*.

4. În schimb azi ardelenii au o numeroasă clasă cultă, adânc pătrunsă de conștiința neamului, devotată cu trup și suflet acestui neam, adânc convinsă de drepturile poporului, o clasă care prinde din ce în ce la curaj, privește dârz pe dușman și drept în ochi și-i stoarce mereu concesiile. — Poporul de peste Prut... e destul să spunem că în «societate» limba «țigănească», adecă moldovenească e considerată ca o *gravă necuviință*, — foarte *gravă necuviință*, — și micuțul jurnal «Cuvântul Moldovenesc» și revista cu același nume, cari au început să

iasă de vr'o 2 ani în Kişinău, și încă vr'o *câteva coale* eșite în timpul revoluției din 1905, sunt singura *hârtie tipărită în limba română* (și aceasta cu litere chirilice) în curs de 103 ani. Școala? Biserica? Dar despre acestea vor fi auzit și ardelenii...

5. Ardelenii au umplut lumea cu suferințele și doleanțele lor și de aceia cer azi ajutorul «nebiruitelor» armate ale Țarului, ca să-i scape din «ghiarele» ungurului «sălbatec», oardelor lui «Atila» și a. m. d.

Să vorbim adevărul?...

Ardelenii au văzut, probabil, cum țigani învață pe puilul de urs a dansa, făcându-l, — zice-se, — să calce pe o tablă înroșită în foc.... Să ne crează frații ardeleni, că tratamentul aplicat soldaților moldoveni din oastea țărilor e mai teribil decât fierul înroșit întrebuițat la educația fiarelor. Că nu se plâng?... Că nu li se aude gura?... Că «nu vin» la «Liga?».

Nu, hotărât lucru, frații ardeleni încă n'au dat de dracu și-l caută cu lumânarea...

6) Ardelenii cari au suferit atâtea, au marele merit de a fi deșteptat cultura românească, de a fi aprins «focul sacru» și în România. — Moldovenii de peste Prut au păstrat și ei limba, au păstrat «focul» etc., — cu toată grozăvia vremurilor, — și urmând numai instinctul salvator al rasei; dar și după ce au fost scoși din granițele Moldovei și lăsați pradă nediscutată a brutei străine, tot nu s'au lăsat încă, și după o clipă de scădere și slăbiciune, au luat *ei* ofensiva și într'o sută de ani, luptând numai cu *sapa și plugul*, au mai *cucerit încă o Moldovă*, nu mai frumoasă, dar mai întinsă și mai bogată încă decât Moldova noastră oficială.

7) Sprijiniți pe niște drepturi necontestate: pe dreptul vechimei în țară, al pozițiilor ocupate, al «chiagulni»

și influenței legitime bazate pe acestea, și dispunând azi după plac de faimoasa *coroană de otel*, pe care amenință zilnic s'o sufle («cum s'a mai întâmplat în istorie»), sau s'o dea cui vor voi, frații ardeleni sunt sprijiniți în această acțiune îndrăzneată de toată sau aproape toată țara, care se crede stăpână unică pe acea coroană, căci s'a sacrificat, negreșit, și a biruit pe cumplitii apărători ai Semi-lunei.

Dar se înșeală și frații ardeleni, cum se înșeală și întreaga Țară «legală», dacă-și închipuie de bună seamă că drepturile și coroanele de tot soiul, câștigate cu arma și sângele dorobanților dela 1877/8 sunt drepturi și proprietăți *exclusive* ale românilor din România Liberă; căci nu cred că s'ar putea uita o clipă, că sub movilele ridicare dorobanților dela Plevna se află și bune oase de moldoveni din *cele 3 județe de peste Prut*,—cari moldoveni au stat frumos și ei sub ploaia de foc a lui Osman-Pașa, au mușcat și ei pământul din «Valea Plângerei», ascultă și ei azi cum șueră vântul prin ciurlonul uscat de pe movilă, fără să reclame atâtea monumente, cari la noi se pun azi pe dinaintea primăriilor, fără să reclame o mână de colivă, pentru a o duce dar strămoșilor căzuți și ei pe vremea lor, prin atâtea văi și pârlouge, în lupta neîndurată cu aceiași închinători ai Semi-lunei.

Și atunci?...

Și nici aceștia încă nu-s singuri; căci la cetele acestor moldoveni căzuți pentru libertate și gloria Regatului, pe care n'aveau să-l vază, — căzuți pentru fericirea acestei țări, precum și buna stare,—a «chiagului» nostru al tuturea, — la cetele acestea de moldoveni se mai adaogă alte multe mii de umbre recrutate din toată Români-

mea de peste Prut și Nistru (din Basarabia numai contingentele 1874—7), împrăștiate prin diferite regimente ruse,—umbre de români ca și noi, cari au mirosit și ei fumul proaspăt al tunurilor dela Plevna, au așternut și ei cu oasele lor potecile dela Șipea și multe alte locuri (chiar în armata caucaziană), au stat «cu veselie și voioșie» (cum spun rușii) sub steagurile brigăzei a 3-a de vânători din trecătoarea Șeinovo, de unde steagul batal. 9 de vânători a fost seos literalmente ciuruit de gloanțe.¹⁾

Fără să știe carte nici 1 la 1000, dar fiind o bună carne de tun, apreciată de toți specialiștii în asemenea marfă, moldovenii de peste Prut au dela o vreme partea de a lupta, mai ales, pentru «civilizație». Nu mai mult decât acum 11 ani, 24.000 de basarabieni au combătut pe câmpiile Manciuuriei «pericolul galben» denunțat lumii de sociologii francezi. Propugnătorii vajnici ai aceleiași civilizații, peste 240.000 de alți analfabeți de peste Prut și Nistru, combat azi pericolul blond («fiara blondă» a d-lui Delavrancea) de pe câmpiile Poloniei și Galiției, denunțat lumii de aceiași sociologi, economiști și patrioți francezi. Și ferească Dumnezeu de o victorie asupra pericolului «blond», că n'are să întârzie o invitație, și tot din partea Franței de a lupta pentru aceeași civilizație (adică de astădată pentru împărțeală) în contra pericolului roscovan («briganzii roscovani» de peste Mânecă)...

Ori cum să nu ne mirăm, dacă în chestia coroanelor și altor lucruri analoage, am găsi pretenții și din partea unor umbre, cari nu se găsesse înserise în condicile nici primăriilor nici bisericilor noastre, dar cari să poate să aibă susținători puternici, dacă nu între cei vii, dar cel

¹⁾ Chiar comandantul acelei brigăzi (batal. 9—12), gener. *Botiano* poate să fi fost de origină românească.

puțin între cei morți. Să nu uităm că, nu odată pentru cei vii au combătut morții și au învins!

* * *

Dar noi n'am vrea să împingem lucrurile așa de departe, — să mai trezim și morții, — și în diferendul iscat oare cum între frații ardeleni și basarabeni vom alege tot calea cea veche — corupția, — o mărturisim pe față, dar un soi de corupție, care nu va supăra nici pe judecător, nu va displăcea nici întregii țări legale, căci vom atinge *interesul*....dar *interesul nostru general*, adică al tuturoră câți iubim țara asta, câți luăm cafeaua cu lapte pe la orele 7¹/₂ — 10¹/₂, câți avem facultatea de a juca cărți cel puțin până la ora 3 din noapte, câți am dori să vedem pe țăran mai puțin cheltuitor și leneș.

De bună seamă: ce fel de conservatori am fi noi, — înțelegând sub acest nume nu numai pe clubiștii d-lui Filipescu, ci și pe aceia ai d-lui Marghiloman, chiar ai d-lui T. Ionescu, ba chiar și ai d-lui I. Brătianu, — toți câți ținem la actuala «armonie de clase» din România, — ce fel de buni conservatori am fi noi și de apăraători, ai privilegiilor de tot felul, anexându-ne pe «frații» de peste munți, care numai prin prezența lor ar fi o revoluție cum n'au fost toate jacheriile câte le-am avut și reprimat, slavă D-lui, cu atâta succes până azi.

Adică ce ne închipuim noi, mă rog, de bună seamă? Ne închipuim că acești intelectuali sau măcar semi-intelectuali, cari privesc pe ungur așa de semeț și'i râd în nas fișpanului, se vor intimidă ei și își vor scoate căciulile în fața unui administrator de plasă de ai noștri, sau măcar în prezența prefectului? Ne închipuim noi că Vlazi, Mihailii și alți deputați ai lor, — care se rățoiesc azi în fața unui Tisza și altor boieri mari (mari,

nu ca ai noștri!), — ne închipuim că, venind în camera noastră din București, se vor intimidă și vor amuți la un semn al, «Șefului» cum fac ai noștri?... Sau ne închipuim poate că vom alege și acolo deputații așa cum îi alegem aici: după plac așa... câte cu 20—30 de bătauși, câteva sute de lei și 2—3 vedre de rachiu?... Să te prezinți la «frații» de peste munți, și mai ales la *Moți*, cu 3 vedre de rachiu!... ca la noi, în Fischerland, unde cu o vadră îmbeți 500 de leșinături! Dar moțul bea singur vadra de rachiu, apoi după ce se îmbată în sfârșit, te mai bate și pe d-ta, cu «catindat» cu tot, bate și bătaușii d-tale și alege *tot pe cine știe el!*...

Așa ne închipuim noi să procedăm față de acești «brânzari» cari se plâng de persecuțiile ungurești, dar cari, sau se fac numai că sufăr și nici nu se gândesc la procopseala unei «întregiri» cu noi, sau încă n'au dat de dracu, — cum am spus-o, — și-l caută acuma cu lumânarea?...

De altfel, la urma urmelor, cam puțin ne-ar păsa, văzând pe alții, — fie aceștia chiar frații ardeleni, — cum au dat de dracu: fie că, refuzând niște concesiile onorabile, de ex., o autonomie largă, ar preferi întregirea cu noi și greutățile pe cari încă nu le cunosc, fie că ar chema și obține cum-va ajutorul regimentelor, apoi și *regimul* imperiului rus, la care țin azi așa de mult unii dintre frați.

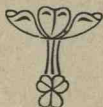
Vorba-i să nu dăm *noi* de dracu, încurcându-ne cu acești frați, căci asta ar fi de tot boacănă!... În adevăr, ce te-ai face cu acești oameni, cari ți-ar spune-o verde într'o zi frumoasă, că *ei nu-s deprinși cu bătaia* și că nu vor suferi-o dela nimeni! Când pentru fiecare pereche de palme țăranul îți va răspunde cu altă pereche, când la o nevinovată înjurătură, — să zicem, de paște, — țopărlanul îți va răspunde cu o Maica Precistă întreagă,

când soldatul îți va înfige baioneta în piept simțindu-se insultat, când în schimbul unei atingeri cu cravașa, îți vor sări toate măselile din gură?

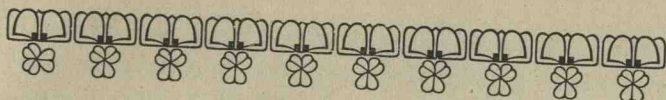
Asemenea «întregire» ne trebuie nouă? Merți c.c. Nicule, pentru așa «ideal național», așa procopseală!...

Pe când sărmanii basarabeni... Ce oameni de aur, ce oameni ai lui D-zeu! Iată niște adevărați moldoveni, cum nu-i avem azi aproape nici în Moldova! Vot universal? N'au nevoie nici peste o sută de ani! Vot plural, vot unic? N'au ideie și noi singuri ne putem distră cu așa inovații cât ne-o plăceă! Zahărul? Il vor plăti, nu cu 1 fr. 30 b. kgr., ci și cu 2 și cu 3 lei, chiar fără a-l gustă în viață, și depunând plata înainte, la Primărie. Bătaie? Cât poftiți. Injurătură? Tot vocabularul Făureilor și întregului Bărăgan poate eși în ediții speciale, poate fi vândut primăriilor, și impus — și tot cu plata anticipată, — tuturor locuitorilor, că nimeni nu va protestă...

Așa dar?...

XII

CONCLUZIA

Cred că-i timpul să fim serioși. Cred că-i timpul să dovedim că tot nu chiar degeaba i-am trăit acești vr'o 40—50 de ani de viață de stat, că cel puțin, dacă ne-am jucat de-a statul, ne-am jucat destul.

Destul.

Ne-am jucat de-a statul pe care l-am înțeles nu ca un *lagăr permanent*, unde trebuiau să se formeze luptătorii pentru *Unirea cea Mare*, ci ca o *instituție de petrecere*.

Ne-am jucat îndeajuns de-a politica, înființând în câte 24 de ore (adesea în câte o noapte) partide, și desființându-le.

Ne-am jucat de-a reformele și legile, votând în câte-o seară volume de legi, pe cari a doua zi le călcă cel din-tâiu, cel care le-a propus.

Ne-am jucat și de-a literatura, prostit-am îndeajuns știința, prostit-am presa.

Am furat.

Ne-am jucat și de-a ideile «liberale», și de-a ideile mai «înaintate» și chiar de-a ideile «subversive»; iar când ni s'a părut că în popor de bună seamă a încolțit *ceva...* și că cere *ceva nou...*, am tras cu tunurile în această turmă nevinovată cu inconștiența unor copii cruzi și perverși.

Am lăsat poporul românesc de peste hotare, să piară sau să se războiască singur cu atotputernicia unor organe de stat și unor civilizații vechi, pe când noi compuneam elegii leșinate sau ne jucam de-a «legile», de-a «congresele», «acțiunile» și a. m. d.

Am lăsat populația din Moldova să degenereze în prada foametei și epidemiilor și azi *o cedăm amicilor ruși în schimbul unor «frați», cari-s încă mai «români», mai «neași» «din Banat, din Valea Timocului și a. m. d.*

Destul.

Poporul românesc a suferit multe în viața lui și nu odată a fost pe marginea prăpăstiei; dar o rază de noroc tot nu l-a părăsit cu totul, și chiar pe marginea abisului un braț puternic l-a scăpat de peire.

Două brațe zdravene, vin azi să *salveze poporul românesc și-l vor salva.*

Unul din acele «brațe» e un mare general «teuton», — generalul *Hindenburg*, eroul lacurilor Mazuriene, — care țintește deja spre «Petrograd».

Cellalt «braț» e generalul *Linsingen*, de care fug de asemenea «amicii» ruși mâncând pământul...

Deci ce vom face?

* * *

Alianța cu «amicii» ruși ne promitea s'au ne promite încă următoarele rezultate, firești, și bine meritate, și anume:

1. Invinși împreună cu «amicii» ruși trebuia să pierdem cel puțin Moldova până la Siret, *dată rușilor*, ca singura consolatie și «compensație» îngăduită «colosului» învins, îngăduită de învingătorul mărinimos, pentru străduințele, miliardele și provinciile pierdute pe vecie: partea «Ostzeecă» (Curlanda etc.) cel puțin o jumătate din Ucraina și toată Polonia.

2) Invingători cu «amicii» ruși trebuie să pierdem cel puțin Moldova până la Milcov, gurile Dunărei și Dobrogea în întregime: un fel de compensație și aceasta, făcută într'uu spirit curat rusesc, cu acquiescența Dumnezeirei însăși, de care Nicolae II nu se va îndoi o clipă,—o compensație perfect de justă și meritată și pe care apărătorii «civilizației», în special Franța, cea dintâiu ne-o va decerne pentru alianța cu apărătorul «popoarelor mici» Nicolae II. Muntenia? Nicolae II va ceda-o ungurilor și singur, și aceasta în scop îndoit: mai întâiu spre a gusta plăcerea estetică de a ne vedea cât mai mulți în același sac cu ungurii,—cari numai mulțumiți n'au să fie,—al doilea spre a ne înghiți pe toți odată: ionești și ianoși când va suna ciasul ultimului războiu, destinat a supune întreg globul pământesc rușilor,—se înțelege «celor adevărați».

Când va sosi acest războiu? Aceasta n'o poate spune nici Nicolae II, după cum n'ar putea spune azi, nici chiar acest monarch, dacă Moldova va fi luată *anume* până la Milcov, sau dacă Muntenia va fi dată în stăpânire provizorie *anume* ungurilor sau poate și sârbilor. Ceeace e cert, e *ștergerea noastră din rândul statelor în vederea unei ștergeri și din rândul popoarelor*. Aceasta e tendința dejă biseculară a Rusiei față de țările sudului, aceasta-i politica Rusiei *în special față de noi* cel puțin de un secol. Și dacă viitorii procurori și polițai ai lui

Nicolae II, adică actualii patrioți dela «Acțiunea Națională» și dela consulatul rus din București, nu-și dau seamă nici ei singuri, cum nu-și dau seamă nici cei cari-i aprobă, unde duce această acțiune, lucrul se explică cum am mai spus-o: starea de amoralitate în care trăim și incapacitatea de a deosebi negrul de alb, dau pretutindeni și de când lumea invariabil același rezultat: orbirea specifică în fața abisului și prăbușirea generală în neant.

Deci?...

* * *

Pieri-va de bună seamă poporul românesc?... Nu. Vom pieri noi cu toate ale noastre: cu bruma noastră de civilizație, cu instituțiile noastre «naționale», cu ciupercăria noastră literară, cu ateneele, teatrele, ligile, cafeșantanele, cu presa, cu școala,—bine înțeles cu școala înainte de toate,—cu tot. Școala, repetăm, va pieri imediat; celelalte nu chiar toate; poate nu chiar *deodată*.

Nu chiar *deodată*, zic, căci se mai poate întâmpla și așa: un stăpân mai bonom sau mai mucalit, se poate să ne mai lese unele distracții, de lipsa cărora mai ales am suferi, și anume cele *naționale*. Va face poate cum făceau cu publicul Atenian proconsulii romani, cari nu se formalizau de loc, ci zâmbiau cel mult cu compătimire, când strănepoții Maratonomachilor, de mult deja degenerați, sărăciți, pârliti etc. serbau câte odată unele evenimente amintitoare de gloria strămoșească, făcând anumite procesii «războinice» în cap cu archontele basileus, cu steaguri, cu discursuri etc. Ne vor permite poate și nouă să defilăm de ex., la 10 Mai, până la statuia lui Mihai Viteazu, în frunte cu d-na Smara, care încă-i tânără, cu steaguri păstrate dela «Liga», cu discursurile d-lui Delavrancea etc.

Poporul, zic, nu va pieri, așteptând timpuri mai bune...

* * *

Dar poate tot nu vom pieri încă nici noi... căci nu ne lasă să pierim doi buni români, la cari deja am făcut aluzie mai sus : unul e gener. *Hindenburg*, pe care îl stânjinește un singur lucru la apropierea de Petrograd : lipsa căilor de comunicații grație căreia numai, au supraviețuit până azi, două rase celebre, singurele păstrate până azi în Europa : raso bizonilor din bălțile Minscului și raso romanovilor de pe malul Nevei. Cellalt e bietul *Von Linsingen*, care suferă și el la rându-i, căci n'are pe cine lăsa în Basarabia, de unde *Purischievici* și alți ruși adevărați demult deja își fac bagajele...

* * *

Războiul e o calamitate și o crimă abominabilă, și chiar dintre popoarele aflătoare azi în războiu, cele mai multe, (ba chiar toate, afară de nenorocita Belgie), numai fiindcă s'au lăsat pradă instinctelor învechite și unor fatale aberațiuni de ordin economic, au dezlănțuit această calamitate peste glob.

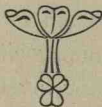
Singuri, sau aproape *singuri din Europă, cari au dreptul, ba chiar datorita de a pune mâna pe arma, suntem noi*: noi singuri suntem datori să ne căutăm dreptul, care nu se găsește scris azi decât pe vârful baionetei.

Dela Sculeni până la Răzani pe malul Nistrului e numai cât îi dela București la Drăgășani; dela Măcărești până la Vadu lui -- Vodă pe lângă Bender — și mai puțin. Salutați de o populație mai neaoș-românească decât cea dintre București și Giurgiu, sau București—Brăila, vânătorii noștri sunt în 4 zile la Nistru, căci rușii fug mâncând pământul. Și numai deasupra prăpăstiilor Nistrului, de unde râul cel mai mare al Românilor pare numai o cordea îngustă de mătăasă albăstrie, — numai acolo va începe fatalul și adevăratul «danț al Morței». Dar tot de

acolo tunurile noastre vor spune unde-s granițele adevărate ale României?

* * *

Datorim acest război celor *două cauze mari*, cari n'au fost încă și niciodată nu trebuie să fie uitate: una e *cauza civilizației* amenințate de statul bizantino-tătăresc al țarilor, alta cauza propriei noastre existenți, ca stat și ca națiune.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

TABLA DE MATERII

	Pag.
I. Idealul național	5
II. Un noroc	9
III. Un «dar»	13
IV. «Pentru popor»	19
V. «Frații»	25
VI. «Boierii»	41
VII. Poporul	55
VIII. Situația	77
IX. Germanofilism și rusofilism	87
X. Efectele rusofilismului	95
XI. Pe cine să preferim?	103
XII. Concluzia	117

VERIFICAT
2007

